

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

ПРОЕКТ

„Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в община Сливен”, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ №13-13-144/15.11.2013г., по „Оперативна програма „Административен капацитет” 2007 – 2013”, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.”

ДЕЙНОСТ 5

РАЗРАБОТВАНЕ НА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА СЛИВЕН ЗА ПЕРИОДА 2014-2025

ОБЩИНА СЛИВЕН

Възложител: ОБЩИНА СЛИВЕН
<http://www.sliven.bg/>

Изпълнител: РЕГИОПЛАН ЕООД
www.regioplan.biz

Версия 1.0/ Дата 16.06.2014

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ
България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА СЛИВЕН 2014-2025г.

Документ			Преглед/Одобрение	
Версия	Дата	Статус	Дата	Статус
1.0	16.06.2014	Окончателен	16.06.2014	Окончателен

КОНТАКТИ

Възложител: Община Сливен, Р. България
Организация: Община Сливен
Законен представител: Кольо Милев - Кмет
Адрес: гр. Сливен, Бул. Цар Освободител №1
web <http://sliven.bg/>

Изпълнител: Региоплан ЕООД
Организация: Региоплан ЕООД
Законен представител: д-р Косьо Стойчев
Адрес: София, бул. Александър Малинов №91, офис 102
web www.regioplan.biz

 RegioPlan
Innovative milieu

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

СЪДЪРЖАНИЕ

КОНТАКТИ.....	2
СЪДЪРЖАНИЕ.....	3
ИНДЕКС НА ФИГУРИ.....	5
СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА.....	6
СПИСЪК НА ЕКСПЕРТЕН ЕКИП НА ИЗПЪЛНИТЕЛЯ.....	7
ВЪВЕДЕНИЕ.....	8
1. Преглед на условията за пространствено развитие.....	12
1.1 Новите социални предизвикателства на Европейско и национално ниво.....	12
1.2 Социалните предизвикателства и пространственото развитие.....	13
1.3 Необходимост от промени в пространственото развитие и земеползването.....	15
1.4 Европейските измерения на политиката за пространствено развитие.....	18
1.5 Концептуална Ос 1: Растеж и иновации.....	21
1.6 Концептуална Ос 2: Осигуряване на публичните услуги.....	23
1.7 Концептуална Ос 3: Опазване на ресурсите и околната среда. Културно пространство и развитие.....	24
2. Условия за пространствено развитие в България –.....	26
Оси на развитие с регионално и надобщинско значение, връзки със седни общини и националните оси.....	26
2.1 Големите градове в Югоизточния район от ниво 2 и тяхното въздействие върху населените места от община Сливен.....	26
2.2 Градовете и публичните услуги в област Сливен.....	29
2.3 Функционално-йерархична структура на мрежата от населени места в общината и връзки с центровете на съседните общини, областния и други градски центрове, свързани с развитието на община Сливен.....	34
2.4 Градове на растежа извън Столичния район.....	38
2.5 Гравитационни сили в пространството на България.....	40
2.6 Зависимост между разстоянието и степен на взаимодействие между София и ЮИР.....	47
3. пространствено развитие в община Сливен.....	50
3.1 Опазване на открити зони и природни ресурси.....	50
3.1.1 Географско положение и геопространствени предимства.....	50
3.1.2 Полезни изкопаеми.....	53
3.1.3 Агроклиматични ресурси.....	54
3.1.4 Потенциал за използване на ВЕИ.....	54
3.1.5 Води и водни ресурси.....	54
3.1.6 Почвени ресурси.....	56
3.1.7 Елементи на националната екологична мрежа - Защитени природни територии и защитени зони по НАТУРА 2000.....	58
3.2 Анализ на екологично състояние на територията на общината.....	58
3.2.1 Съвременни и унаследени проблеми от екологичен характер. Източници на замърсяване.....	58
4. Транспортни и други инфраструктурни мрежи /вж. ПРИЛОЖЕНИЯ/.....	60
4.1 Транспортна инфраструктура.....	60

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

4.1.1	Пътна мрежа.....	60
4.1.2	Железопътен транспорт	61
4.1.3	Въздушен транспорт	62
4.1.4	Достъп до пристанища	62
4.1.4.1.	Основни изводи за състоянието на транспортната инфраструктура в община Сливен	62
4.1.5	Енергийна инфраструктура	63
4.1.5.1.	Електроснабдяване	63
4.1.6	Възобновяеми енергийни източници и енергийна ефективност	63
4.1.7	Газоснабдяване.....	64
4.1.7.1.	Основни изводи за състоянието на енергийната инфраструктура в община Сливен.....	65
4.1.8	Телекомуникации.....	66
4.1.9	Информационно общество.....	66
4.1.9.1.	Основни изводи за развитието на телекомуникациите в община Сливен	66
4.1.10	Водостопанска инфраструктура	67
4.1.10.1.	Водоизточници и водохващания	67
4.1.10.2.	Пренос и пречистване на води.....	67
4.1.10.3.	Водоснабдяване и канализация.....	68
4.1.10.4.	Основни изводи за състоянието на водостопанската инфраструктура в община Сливен	69
4.2	Функционално зонироване на пространството - пространствена структура и функционално-пазарна йерархия на мрежата от населени места в община Сливен /Вж. Приложения за визуализация/	71
4.3	Пространствено разпределение на основните селища в ЮИР, област Сливен и община Сливен	84
4.3.1	Прогноза за броя на населението на община Сливен	91
4.4	Перспективи за пространствено развитие и дейности за интегрирано градско развитие и възстановяване.	94
4.4.1	Взаимовръзка на Концепцията за пространствено развитие на Сливен с Общинския план за развитие и Общия устройствен план на град Сливен	94
	КОНТАКТИ.....	99
	ПРИЛОЖЕНИЯ.....	100

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

ИНДЕКС НА ФИГУРИ

Фигура 1. Взаимовръзка между КПРО Сливен със документите за стратегическо планиране по ЗРР, устройство на територията по ЗУТ и трансгранично развитие	10
Фигура 2. Териториален обхват на съвместна оперативна програма	19
Фигура 3. България в Европейското пространство	21
Фигура 4. Пространствени връзки със съседни държави по НКПР 2013-2025г.	23
Фигура 5. Централни места на Балканския полуостров	33
Фигура 6. Модел "Изходно състояние" по НКПР 2013-2025	34
Фигура 7. Разпределение на областните центрове от първо, второ и трето йерархично ниво в България според броя население към 31.12.2001г.	42
Фигура 8. Притегляне на областните центрове от първо, второ и трето йерархично ниво спрямо София на база гравитационен модел	44
Фигура 9. „Притегляне“ на общинските центрове от област Сливен на база гравитационен модел	45
Фигура 10. Притегляне на селищата в община Сливен на база гравитационен модел	46
Фигура 11. Взаимовръзка между брой автобусни пътувания (заминаващи) и дистанция	47
Фигура 12. Гравитационна сила на привличане спрямо град София с избрани областни центрове	48
Фигура 2. Баланс на територията на община Сливен към 31.12.2000 г. /територия по фонд, %/	52
Фигура 13. Динамика в броя на населението на България за периода 1980-2010г.	71
Фигура 14. Изменение в броя на населението по населени места в община Сливен между 2001 и 2011г. /без град Сливен/	72
Фигура 15. Взаимовръзка между броя на населението и броя хора необходими за съществуването на една функция в ЮИР /функционално-пазарна йерархия/	76
Фигура 16. Взаимовръзка между броя на функционалните единици и броя население на градските центрове в ЮИР	78
Фигура 17. Крива на разпределението на населени места по правилото „ранг-размер“ в ЮИР от ниво 2	80
Фигура 18. Разпределение на 27-те областни града в България по правилото „ранг-размер“	81
Фигура 19. Разпределение на общините в област Сливен по население и площ	87
Фигура 20. Разпределение на населените места в община Сливен по население и площ на землище /без гр. Сливен/	88

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

БФП	Безвъзмездна финансова помощ
ГИС	Географска информационна система
ДБФП	Договор за безвъзмездна финансова помощ
ЕЕ	Енергийна ефективност
ЕС	Европейски съюз
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗОП	Закон за обществените поръчки
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ЗУТ	Закон за устройство на територията
ЗКАИИП	Закон за Камарите на арх. и инж. в инвестиционното проектиране
ЗОС	Закон за общинската собственост
ЗПЧП	Закон за публично-частното партньорство
ЗМСМА	Закон за местното самоуправление и местната администрация
ИПГВР	Интегриран план за градско възстановяване и развитие
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МИЕ	Министерство на икономиката и енергетиката
МИП	Министерство на инвестиционното проектиране
МОПТ	Масов обществен пътнически транспорт
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МОН	Министерство на образованието и науката
МП	Министерство на правосъдието
МРР	Министерство на регионалното развитие
МСП	Малки и средни предприятия
МТС	Министерство на транспорта и съобщенията
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
ОПИП	Оперативна програма „Иновации и предприемачество“
ОПНОИР	Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда“
ОПР	Общински план за развитие
ОПРР	Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007-2013/ Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г.
ПР на ОПР	Програма за реализация на Общинския план за развитие
ОСР	Областна стратегия за развитие
ОУП	Общ устройствен план
ПУП	Подробен устройствен план
ПЧП	Публично-частно партньорство
РИОСВ	Регионална инспекция по околна среда и води
СГО	Структури на гражданското общество
СКФ	Структурни и Кохезионен фонд
ТП	Техническа помощ
УО	Управляващ орган
ФЛАГ	Фонд за органите на местното самоуправление в България - ФЛАГ ЕАД
ЮИРН	Югоизточен район от ниво 2

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

СПИСЪК НА ЕКСПЕРТЕН ЕКИП НА ИЗПЪЛНИТЕЛЯ

КЛЮЧОВИ ЕКСПЕРТИ	
д-р Косьо СТОЙЧЕВ	Ръководител на експертния екип
Васил ЗАРКОВ	Експерт „Стратегическо планиране и икономически анализи“
д-р Биляна БОРИСОВА	Експерт „Екология и околна среда“
арх. Камен ГАНЧЕВ	Експерт „Устройство на територията“
Любомир ФИЛИПОВ	Експерт „Географски информационни системи“
КЛЮЧОВИ ЕКСПЕРТИ	
д-р Марин Русев	Експерт „Териториални системи“

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

ВЪВЕДЕНИЕ

Този документ е създаден в рамките на проект: „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в Община Сливен“, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ № 13-13-144 от 15.11.2013 г., по Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007 – 2013., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.”

Настоящият „Концепция за пространствено развитие на община Сливен 2014-2025“ е разработен в изпълнение на Договор от 21.01.2014г. между Община Сливен и „РЕГИОПЛАН“ ЕООД, Дейност 5 “Разработване на Концепция за пространствено развитие на община Сливен 2014-2025г”.

С промените в Закона за устройство на територията, Обн. ДВ. бр.1 от 2 Януари 2001г., от 26.10.2012г., част от устройствената проблематика на регионално и национално ниво се пренасочи към нормите на Закона за регионалното развитие, Обн. ДВ. бр.50 от 30 Май 2008г. По този начин към системата от документи по ЗРР за стратегическо планиране и програмиране на регионалното развитие, се добави и система от документи за стратегическо планиране на пространственото развитие. С влизането в сила на измененията, документите, които се изготвят на ниво община стават 3 – Общински план за развитие, Концепция за пространствено развитие на община /КПРО/ по ЗРР и Общ устройствен план на община/град /ОУПО/ по ЗУТ. Два от тях – КПРО и ОУПО са с подчертан пространствен характер. ОУПО се занимава много детайлно с общинската територия и представлява основа за цялостното устройство. За разлика от него, КПРО разглежда територията в регионален план, като определя целите за пространствено развитие „по отношение на мрежата от населените места, връзките със съседните общини и областния център, както и интегрирането на територията на общината в регионалната транспортна, енергийна и телекомуникационна мрежа“ - чл.7д, ал.3 от ЗРР. Разглеждането на общината като неделима част от региона, в който попада, благоприятства намаляването на отрицателните ефекти от регионалните различия, каквато е целта на регионалното планиране. Ето защо, за да бъде правилно третирана територията на общината в ОУПО, е необходимо да се съблюдават предвижданията на КПРО. Това е нов тип документ, който трябва да се превърне в инструмент за стратегическо пространствено планиране, а не за пряко влияние върху

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

физическата среда. Предвижданията на КПРО се съобразяват и при изработването на ОПР и това е регламентирано в чл.13, ал.1 от ЗРР.

Обвързаност на Концепцията за пространствено развитие на Община Сливен с документи от по-високо йерархично ниво е задължително. Общинският план за развитие е документ за планиране на регионалното развитие и представлява инструмент за социално-икономическо планиране, а Общият устройствен план на общината/града е документ за устройство на територията, технически инструмент за пространствено планиране. Концепцията за пространствено развитие на общината, бидейки документ с пространствен характер, но попадайки в новосъздадената със законодателните промени от края на 2012 г. система от документи за пространствено планиране към Закона за регионално развитие, се явява свързващото звено между двата вида планиране – на социално-икономическото и на пространственото развитие.

КПРО дава насоки за документите за устройство на територията и за документа за регионално планиране на ниво община. За да бъдат адекватни, Концепцията трябва да отразява предвижданията на документите за планиране на регионалното развитие от по-високо йерархично ниво. Такива документи с пряко отношение към Сливен са Регионален план за развитие на Югоизточен район от ниво 2 за периода 2014-2020г. и Областна стратегия за развитие на Област Сливен за периода 2014-2020г. КПРО Сливен трябва да формулира така целите си, че тяхното постигане да подпомага и целите на тези два документа, като връзката е двустранна в областта на пространственото и регионалното развитие.

От своя страна, РПР на ЮИР се съобразява с документа на национално ниво за стратегическо планиране на регионалното развитие – Националната стратегия за регионално развитие на Р. България за периода 2012-2022г. Тази субординация възпрепятства противоречие между дългосрочните цели на държавната политика за регионално развитие, определени в НСРР и съобразени с изискванията на базовите европейски и национални документи на стратегическото планиране, както и целите на РПР на ЮИР, които са с по-тесен времеви хоризонт.

В по-широк контекст, РПР на ЮИР отчита значимостта на Стратегията на ЕС за трансграничното сътрудничество и по-специално реализирането на проект за Еврорегион „Тракия“, който предстои да се развие в този планов период. Действащият нов ГКПП „Лесово-Хамзабейли“ създава възможности за икономически потоци, част от които ще се насочат към

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

национално ниво. НКПР определя стратегията за развитие на националната територия и връзките със съседни страни и региони. В нея са застъпени най-важните постановки и подходи на пространственото планиране, присъстващи в общоевропейските документи, които трябва да формират националната политика за пространствено развитие на всички равнища. Съобразността на КПРО на Сливен с НКПР ще гарантира внедряването на тези принципи и на общинско ниво.

Обвързаността на КПРО с другите документи за регионално и пространствено планиране е разнопосочна, пряка и косвена (Фигура 1). КПРО е документът, от който се очаква да осъществи връзката между предвижданията на регионалното и устройственото планиране на общинско териториално ниво.

Съгласно ЗРР чл. 7д концепцията за пространствено развитие на общината съдържа:

- функционално-йерархична структура на мрежата от населени места в общината и връзки с центровете на съседните общини, областния и други градски центрове, свързани с развитието на общината;
- оси на развитие - с регионално, надобщинско и общинско значение, и връзки с осите на развитие на съседни общини и с националните оси;
- транспортни и други инфраструктурни мрежи - с областно и местно значение, включително връзки със съседни общини и трансгранични връзки;
- функционално зониране на пространството - индустриални и бизнес зони с регионално и местно значение на територията на общината, зони за туризъм и отдих с регионално и местно значение, зони за транспортни дейности, защитени територии, пространствена организация на инфраструктурата в областта на здравеопазването и образованието;
- дейности за интегрирано градско развитие, включително за градско възстановяване.

Концепцията за пространствено развитие на общината се приема от Общински съвет по предложение на кмета на общината.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

1. ПРЕГЛЕД НА УСЛОВИЯТА ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ

1.1 Новите социални предизвикателства на Европейско и национално ниво

Концепциите за пространствено развитие се основават на резултатите и предложенията, получени от процес на технически и публични дискусии, както и от анализите и тенденциите, посочени в Общинския план за развитие на община Сливен 2007-2013 и 2014-2020, както и действащите устройствени схеми и планове на територията на общината. Град Сливен разполага с актуален действащ Общ устройствен план по смисъла на ЗУТ.

Концепциите за пространствено развитие отразяват промените, които настъпват в параметрите на териториалните системи. У нас общината е основната самоуправляваща се административна единица, поради което можем да я считаме за относително независима териториална система.

Концепцията за пространствено развитие подчертава общи цели и приоритети за развитие, които да бъдат отразени от правителството в областта на териториалното развитие в бъдеще, прилагай принципа на планиране „отдолу-нагоре“.

На съвременния етап от развитието на икономическите отношения съществуват ясно определими пространствено-значими оси на пространствената политика. Те играят ролята на обвързващи понятия измежду всички политики, като често са желана функция и цел на устройствени планове, концепции и конкретни проекти за развитие.

В кратък преглед това са:

- *растеж и иновации*
- *осигуряване на публичните услуги*
- *опазване на ресурсите и околната среда; Културно пространство и развитие.*

Тези три оси ще бъдат приоритетна задача на пространственото планиране в следващите години. Заедно тези оси за развитие могат да отговорят на целта за постигане на сближаване на стандарта на живот, включвайки пространствено елементите, от които зависи това, както и функционално свързване с принципа за устойчивото развитие като елемент на пространствената устойчивост.

Поради своята унифицираност и всеобхватност тези приоритети могат да се адаптират и отнесат до всички видове териториални /пространствени/ системи от селски и периферни области до урбанизираните градски ареали. Също така съдържат общозначими европейски измерения, които са задължителни за всяка стратегия и концепция в днешно време.

Концепциите за пространствено развитие идентифицират общи подходи към проблемите и определят точно стратегиите за регионално развитие, преследвани от Националната концепция за пространствено развитие и Националната стратегия за регионално развитие. Друг важен елемент е прилагането на принципа на субсидиарността при разработването на концепцията за пространствено развитие. Поради това концепцията не променя спецификата на планиране по смисъла на ЗМСМА, а допълва точното поставяне на принципи и цели за пространствено планиране. В този смисъл планирането на развитието е прерогатив на Общинския план за развитие, а концепцията негова пространствена проекция.

Концепцията за пространствено развитие е насочена към местната администрация и органи на власт, областната администрация, местния неправителствен и граждански сектор. Те предлагат на ръководителите на частния сектор допълнителна информация и пространствена визия за развитие, за да подпомогне фирмите да вземат решение, къде и как да локализируют бъдещите си инвестиции.

България има относително кратък опит в пространственото планиране, тъй като то бе заложено като императив в последния вариант на Закона за регионално развитие /ЗРР/.

Една от важните цели е преодоляването на проблема с липсата на тясна връзка между планирането на регионалното развитие, което е императив на ЗРР, и проблемите по устройството на територията с основен нормативен акт Закона за устройство на територията /ЗУТ/. Не на последно място по значение са сериозните социални и демографски предизвикателства, пред които е изправена страната и в частност община Сливен.

1.2 Социалните предизвикателства и пространственото развитие

Към настоящият момент е налице по осезаема конкуренция за пазари на стоки, услуги и информация в Югоизточна Европа. Основното поле на конкуренция е пазарът на капитала на производствените фактори, труда и знанията. България се намира в геоикономическо пространство, в което всички страни са относително сходни по големина, брой на населението, пазарен потенциал, степен на технологично развитие, транспортна достъпност. От своя страна обаче, на Балканите има ясна диференциация между стари страни членки на ЕС в лицето на

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Гърция, нови страни членки в лицето на Словения, Румъния, България и Хърватия, както и страни, вървящи по пътя към членство в ЕС. В последната група се включва и Турция, която независимо, че не е член на съюза е мощен пространствен геоикономически фактор.

В същото време в нашата страна се реализира процес на релокализация на население и бизнес активност, което изостри конкуренцията в страната между отделни общини, области и региони за инвестиции и работни места. Това доведе до значителна „икономизация“ на политическия и административния процес на управление, придружено от тенденция към въвеждането на нормативни /закони и наредби/ и фискални /данъчни, банкови и др./ инструменти за контрол и управление на политиката, довела до икономическото и социално отслабване на отделни региони. Отделна възможност дават въведените инструменти за развитие в лицето на Оперативните програми и Програмата за развитие на селските райони, които са национална проекция на структурните фондове на ЕС.

На съвременния етап страната ни се ориентира към развитие, базирано на местните фактори на средата или т.нар. вътрешен /ендогенен/ растеж. Той трябва да осигури връзката между външните технологични възможности и потребности, като им представи положителните и силни страни на местната общинска, градска и селска среда в България. В основата на тази взаимовръзка стои далновидна локализационна политика, основана на използването на силните страни и потенциал за иновации на конкретната територия и социална общност.

Ролята на държавата като доставчик на публични услуги от обществен интерес ще нараства, това ще бъде особено важно в случаите, когато държавата ще делегира дейностите по тези услуги на частния и неправителствения сектори, като тя ще осигурява финансиране и контрол. Основният проблем е способът за финансиране на услугите и възможността за тяхното осигуряване във всички населени места. Това налага разработването на нови модели, които да гарантират финансова стабилност на услугата, което от своя страна ще осигури качество, ефективност, пазарен конкурентен интерес към нейното реализиране и постигането на управленските цели и ефекти.

Друго социално предизвикателство със значима пространствена функция е увеличаването на административната и икономическа ефективност на територията, нарастване на основните компетенции, оценка и усвояване на пространствения потенциал. В тази връзка, една от целите на концепцията за пространствено развитие трябва да бъде въвличането на

¹ Например: Закон за насърчаване на инвестициите ДВ бр. 37/2004; Закон за насърчаване на заетостта ДВ бр. 112/2001 и др.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

положителните ефекти от вече изградените национални инфраструктури. Тоест, да се отговори на въпроса как те се съотнасят с пространството на община Сливен и по какъв начин и кои местни инициативи могат да ги използват за местни нужди. Това е особено важно за община Сливен с оглед на териториалното сътрудничество с другите общини от Югоизточния район.

Демографските промени в страната са предимно отрицателни с преразпределение на населението в най-големите градове. Налице са едни от най-тежките форми на демографско застаряване и обезлюдяване на много населени места извън агломерационните ареали в страната². Силно влошени са възрастовата структура, половата структура, а като социално следствие и образователната структура. В резултат на това, в селата доминира възрастно население с ограничени трудови и потребителски възможности. В тази връзка основните предизвикателства имат социален характер, но при тяхното постепенно преодоляване трябва да се търсят дългосрочни устойчиви решения за вътрешен растеж. Като ефект от тези процеси в населените места от общината е налице силно намаляване на търсенето на имоти, редки случаи на стартиране на ново строителство, ниски цени на имотите, изоставени обекти или безstopанствени имоти и къщи. Това поставя предоставянето на публичните услуги под сериозен риск с дългосрочни последствия.

1.3 Необходимост от промени в пространственото развитие и земеползването

Промяната в общите социални и икономически условия налага изработването на модел за устойчиво използване на урегулираните имоти в населените места, обработваемата земя и подобряване на инфраструктурата. За да се осигурят първоначалните фази от процеса на подобряване на равенството във възможностите за сближаване на стандарта на живот в различните части на страната, акцент трябва да се постави на селищния полицентризм. При него всяка самоуправляваща се териториална система /община/ трябва да приложи свой собствен пространствено адаптиран подход за действие. Реално, демографската ситуация у нас, включително община Сливен, не само създадоха остри регионални различия по отношение на броя на населението и неговите структури, но най-вече засегнаха икономическия растеж и доведоха до свиване на производството на всички сектори и доходите на населението. Наложил се един пространствен модел на развитие, при който ролята на големите градове силно нарасна, като разликата в доходите на заетите между урбанизираните ареали и селските райони придоби

² Подробен анализ на демографските процеси – вж. Общински план за развитие на община Сливен 2014-2020г.

социално опасни мащаби. Последното условие усложни пространствено функционалната връзка „село – град“, както в социално-икономически, така и в транспортен план.

Една от специфичните страни на процеса е фактът, че голяма част от общините, чиито център са средни и малки градове, в следствие на тези процеси бяха категоризирани като селски райони. Това бе резултат както от промените в структурата на индустриалната организация в страната, но най-вече поради неефективното решаване на транспортната задача не в полза на хората. В резултат на това, дълго време е протичал процес на изоставяне на населените места села, с големи селски къщи с двор и заселване в многофамилни жилищни сгради близо до работното място. Нещо повече, към днешна дата, наличните стари и вече в тежко състояние индустриални сгради, имоти, съоръжения са пречка пред развитието, тъй като изискват допълнителни инвестиции за разчистване и изграждане на нови.

Целта за постигане на сближаване в стандарта на живот във всички региони на страната вече поражда сериозни дебати относно обхвата, мащаба, степента и периода за изпълнение на това задължение. Това е особено остра тема след приключване на първия планов период в рамките на ЕС 2007-2013г., който показва, че различията не само че не намаляват, а се задълбочават. Разбира се това не означава предоставяне на еднакви стандарти на живот във всяко населено място, но означава, че от гледна точка на териториалното /пространствено/ развитие ще се гарантира минимален достъп до обществени услуги, до възможности за заетост, което от своя страна ще определи стандарта за осигуряване на инфраструктура и качество на околната среда.

До края на 80-те и началото на 90-те години България се характеризира с една по-балансирана полицентрична структура на големите си градове. Налице са били условия за формирането на значими за мащабите на страната агломерации, или първи стъпки към функционирането на такива. В последствие, в резултат както на демографските процеси, икономическите промени, вътрешните и външни миграции се оформи една напълно нова пространствена ситуация. В национален план четири града – София, Пловдив, Варна и Бургас – не само запазиха, но и увеличиха ролята си на регионални центрове. Всички останали градове в страната, с население близо до и над 100 хил. души, изгубиха част от своите центърообразуващи функции. Реално тези градове с техните прилежащи региони бяха основният източник на най-квалифицираните си кадри и младо население. Така към днешна дата се наблюдава социалното явление – необитаеми жилища в многофамилни жилищни сгради на големи градове, които не са обявени за продажба. Последното условие рязко влошава

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

качеството на живот в тези сгради и отнема възможността за реализация на проекти за енергийна ефективност в тях.

Един от най-важните за решаване в бъдеще въпроси е развитието на придвижването и мобилността, които са пряко свързани и взаимодействат с пространствени и локализационни структури. Това означава изграждане на транспортна инфраструктура и предлагане на услуги, свързани с превоз и мобилност. Тези елементи са пряко свързани с успеха на плана за развитие на общината, тъй като реализираните проекти за индустриално развитие, туризъм и трансгранично взаимодействие, означават преди всичко пътувания.

Тясното взаимодействие между транспорта и териториалното развитие се отразява в пропътуваните разстояния, които през годините са нараствали. Това нарастване не може да се обясни достатъчно добре само с миграцията „село-град“. Отговорът трябва да се търси в загубата на работни места в периферните региони, далеч от големите градове. Хората в тези региони, които са готови да работят в големите градове, трябва да приемат все по-големите ежедневни пътувания, за да се възползват от възможностите за заетост. В тази връзка освен техническото подобряване на транспортните системи трябва да се реализира специално поддържане, модернизация и развитие на системи, които да адаптират инфраструктурите към различни пространствени изисквания.

Териториалното планиране трябва да допринесе за устойчиво териториално развитие за хармонизиране на социалните и икономическите изисквания с екологичните функции на територията. Освен ландшафтите, които имат статут на защитени територии трябва да се премине към устойчиво използване на обработваемите земеделски ландшафти. Все още протичат силни промени в земеползването, които освен промишлените зони на града, засягат именно териториите с интензивно земеделие. Тези култивирани пейзажи са ползвани като плодородни земи в дълъг период от време и вече са оформени като ценен актив. Община Сливен и нейните населени места силно разчитат на този актив.

Устойчивото териториално развитие означава преди всичко, осигуряване на различни пространствени функции с помощта на ориентирано към бъдещето управление на пространствените ресурси. Териториалното планиране трябва да обърне по-голямо внимание на задачите по координиране на различните пространствено значими планове – План за развитие на район от ниво 2, Областна стратегия за развитие, Общински план за развитие 2014-2020, Общ устройствен план, Интегриран план за градско възстановяване и развитие на град Сливен 2014-2020. Общата им цел е постигане на баланс между различните нарастващи интереси за

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

използването на земята, която е ограничен ресурс, перспективите за развитие /локализация на ключова инфраструктура и обекти/ оформящи ново устройствено разположение, както и контрол върху защитените зони.

1.4 Европейските измерения на политиката за пространствено развитие

Благодарение на своето географско положение в „сърцето“ на Балканския полуостров, България отдава голямо значение на процеса на европейска интеграция, на възможностите, представени от членството в ЕС и отношенията с нейните съседи. Поради това страната ни активно трябва да участва във формирането на политиката за пространствено развитие, отнасящата се до приоритетите на ЕС, както и програмите на трансгранично регионално сътрудничество.

Първите общи европейски насоки в тази област се осигуряват от Европейската перспектива за устройство на територията, която бе изготвена през 1999 г. като пространствена концепция за Европейския съюз. Тази концепция се основава на балансирани отношения в развитието на икономиката, обществото и околната среда. По този начин се отнася не само за ключовите въпроси на Лисабонската стратегия, но и дава насоки за териториално развитие в ЕС. Концепцията формулира препоръки относно политиката за действие, за да помогне за постигането на тази цел. Изпълнението на препоръките се реализира чрез конкретни проекти в рамките на обхвата на инициативата INTERREG на Общността, чрез осигуряване на структурните фондове на ЕС и от финансиране на проекти, подобряващи Транс-европейската транспортна мрежа.

До този момент България участва в обхвата на следните програми, които формират националния опит в трансграничните инициативи и проекти:

- Програма за трансгранично сътрудничество „Румъния – България“ 2007-2013 г.
- Програма за европейско териториално сътрудничество „Гърция – България“ 2007-2013 г.
- „Програма за трансгранично сътрудничество по Инструмента за предприсоединителна помощ (IPA) България – Македония“ 2007-2013 г.
- Програма за трансгранично сътрудничество по Инструмента за предприсоединителна помощ (IPA) между "Република България и Република Сърбия 2007-2013"
- Програма за трансгранично сътрудничество по Инструмента за предприсоединителна помощ "България – Турция 2007-2013"

Европейски съюз

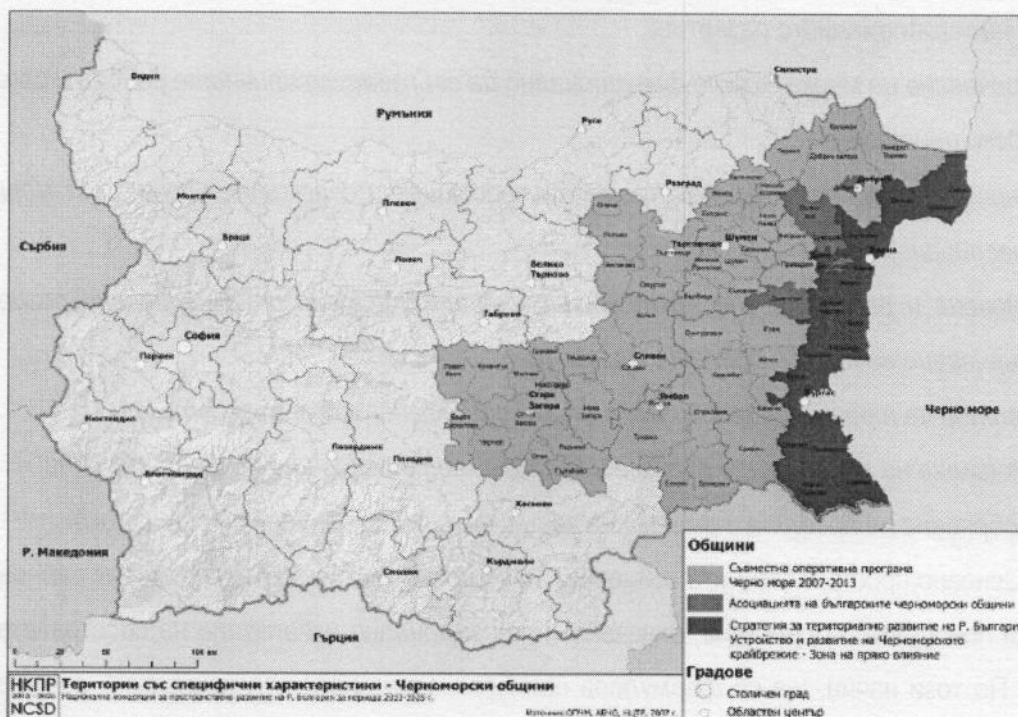
ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

- Съвместна оперативна програма "Черноморски басейн 2007-2013"
- Оперативна програма за транснационално сътрудничество "Югоизточна Европа 2007-2013"
- Оперативна програма за междурегионално сътрудничество INTERREG IVC
- Оперативна програма ESPON 2013
- Оперативна програма "ИНТЕРАКТ 2007-2013"
- Оперативна програма УРБАКТ II "Мрежа за градско развитие"

Фигура 2. Териториален обхват на съвместна оперативна програма
"Черноморски басейн 2007-2013"

Приоритети в тази връзка са били насърчаване на полицентричното развитие на мрежите от населени места, подобряване на транспортните съоръжения чрез проекти, отнасящи се до значими трансевропейски транспортни коридори, съхраняване и развиване на националното природно и културно наследство, управлението на риска, повишаване на ролята на иновативни форми на сътрудничество между регионите и насърчаване на непрекъснато участие на регионалните и националните институции и представители на публичната администрация.

Друг важен аспект от пространствената политика на ЕС е структурната помощ за повишаване на растежа, заетостта и насърчаване на икономическата диверсификация на селските райони. Преодоляването на съществуващите пречки в областта на работните места,

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

образованието и обучението, чрез подобряване и поддържане на инфраструктура играе важна роля в усилията за създаване на по-динамично място за бизнес и инвестиции.

Като принос към политиката на териториално сближаване, министрите, отговорни за териториално развитие в държавите-членки на ЕС, постигат съгласие в Ротердам през 2004 г., да се приеме нов документ за политиката за насърчаване на Териториалната програма. В тази връзка, като най-важно предизвикателство пред политиката на териториалното развитие в Европа е определена степента, до която териториалното разнообразие на Европа може да бъде използвана за насърчаване на устойчив растеж в съответствие с Лисабонската стратегия.

Към днешна дата политическите препоръки на ниво ЕС се концентрират върху шест приоритета на териториалното развитие:

- *насърчаване на мерки, които функционално да свързват столичните райони и другите градски центрове;*
- *насърчаване на партньорствата между градските и селските райони, чрез мерки за интегриране;*
- *създаване и разработване на транснационални клъстери от иновативни региони и насърчаване на икономиката на знанието;*
- *развитие на трансевропейски мрежи /сектори транспорт и енергетика/;*
- *смекчаване на природните рискове в крайбрежните региони и речните басейни;*
- *подобряване на профила и имиджа на зони с екологична и културна стойност.*

Основно пространствените концепции на ниво ЕС имат за цел да осигурят далновидни политически препоръки за действие, опазване и по-рационално използване на пространствения потенциал. По този начин, ще се формулира приноса на европейската политика в областта на териториалното развитие като перспектива за бъдещото териториално сближаване.

Европейски съюз

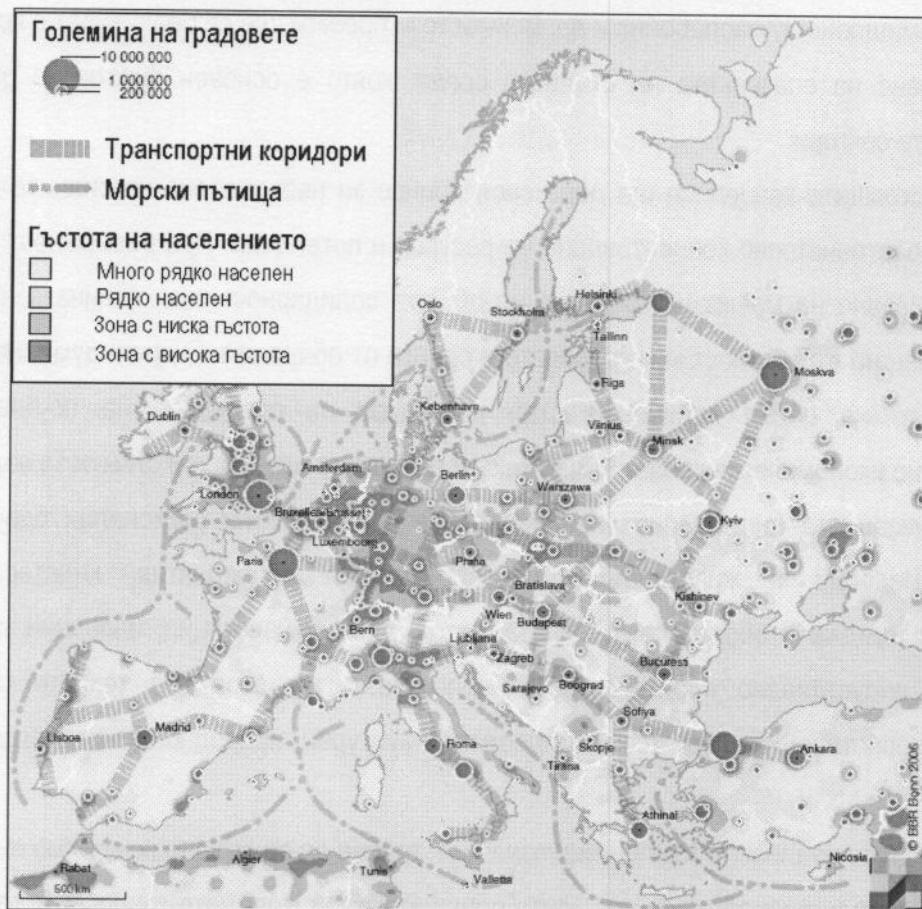

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 3. България в Европейското пространство

Източник: Федерално бюро за планиране, Бон 2006

1.5 Концептуална Ос 1: Растеж и иновации

Политиката в областта на териториалното развитие, следвана от стратегическите документи на регионално развитие в Р. България, както местната администрация в община Сливен, все повече ще подкрепя инициативи и проекти за икономическия растеж, иновации с тенденция към икономика на знанието. По правило всички общини в страната и конкретно в област Сливен, ще дадат своя принос за постигането на тази цел за периода 2014-2020г. В средносрочно бъдеще най-важни за развитието на общината ще бъдат модернизиранието на инфраструктурата за транспорт и селищно развитие, образованието и обучението на работната сила. Много е важно община Сливен да получи по-ясна специализация и подобряване на нейния профил, като локация на дейности от индустрията, туризъм и свързаните с него услуги, земеделие, които имат по-високо ниво на добавена стойност. Също така тук се включват и всички производства и икономически дейности, които добиват, съхраняват и преработват земеделски и

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

животински суровини – преработка и производство на храни и напитки /вина и спиртни напитки/, текстилна промишленост, маслобойни и др. Всички тези проекти, ще се реализират с ясната идея за оптимизиране на опазването на околната среда, която е основен фактор за развитие в гореизброените сектори.

Настоящата концепция ще даде своя принос за насърчаване на силните страни на общината и пространствено концентриране на ресурси и потенциал. При възможност трябва да се търси създаване на мрежа и укрепване на общата солидарност към общината на местния бизнес, базиран на отговорност към градовете и селата от общината. С други думи, необходимо е включването на целия наличен местен потенциал за създаване на по-благоприятна пространствено икономическа среда. Също така концепцията ще осигури стимул за подобряване на самоорганизацията (регионално управление), за създаване на регионални сдружения на растежа /земяделци и животновъди, преработвателни предприятия, клъстери и др./ подобряващи имиджа и образа на общината, като зона за инвестиции, иновации и растеж в секторите – индустриално производство, преработка и транспорт на техните производни суровини, алтернативен туризъм (спа, балнеология, културен, природно-познавателен, винен и др.), земеделие и др.

За да се реализира тази амбициозна цел, трябва да се обърне по-голямо внимание на регионалните и надрегионални връзки, които общината има с големите градове от тази част на България, както и с големите градове от съседна Турция и Гърция. Без формирането на единно пространство за развитие, много трудно ще се вземат решения за значителни инвестиции, например в областта на инфраструктурата, производството, туризма и др.

Трябва да се отбележи, че в следствие новите възможности за транспорт /нов ГКПП Лесово – Хамзабейли, АМ „Тракия“, обновен терминал на летище Бургас и пристанище Бургас/, пространството на община Сливен придобива по-голяма значимост в транспортен план, което ще бъде основна предпоставка за бъдещото развитие и растеж. С оглед съвременните средства за автомобилен и жп. транспорт отстоянието от 110 км. до Бургас, може да се трансформира като 1 час и 20 минути във времеви план. Тази стойност в европейски план е изключително благоприятна за територията на гр. Сливен като водещ икономически център в общината.

Европейски съюз

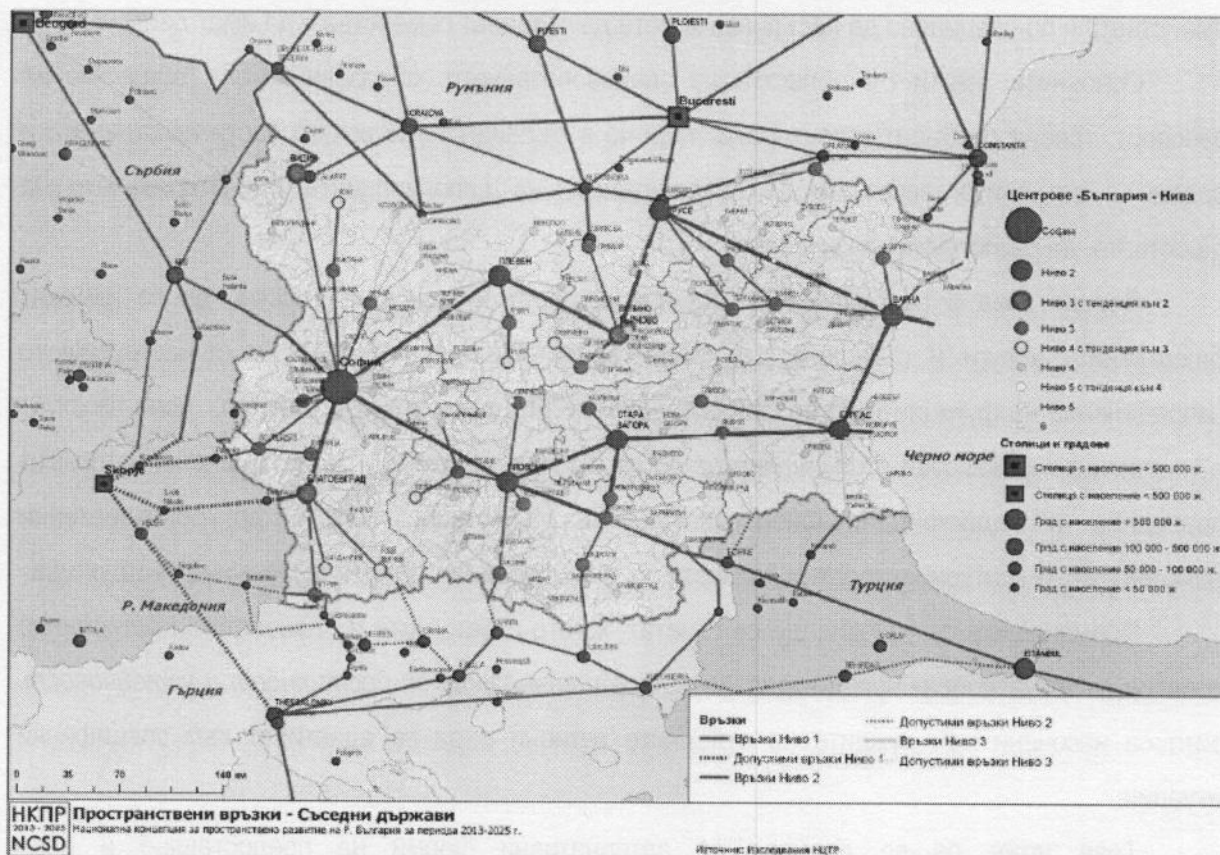

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 4. Пространствени връзки съседни държави по НКПР 2013-2025г.

1.6 Концептуална Ос 2: Осигуряване на публичните услуги

Осигуряването на публичните услуги е основна задача на политиката на териториално развитие в рамките на променящите се демографски и икономически условия, за да се гарантират социално приемливи и справедливи стандарти на услуги от обществен интерес. Това се отнася особено за региони с бързо застаряващо население, както и за слабо населените райони с намаляващо население. Концепцията подкрепя стандарти и инструменти за пространствено развитие, с цел да се гарантират, еквивалентен жизнен стандарт по отношение на предоставянето на услуги и инфраструктурни съоръжения, свързани с обществения интерес. По-специално те включват обществената достъпност за всички групи от населението до инфраструктура и основни услуги от обществен интерес.

Една от най-важните задачи в тази област, пред която обществото като цяло трябва да се изправи, е да се вземе предвид секторното и териториално развитие, в процеса на променящите се нужди на бързо застаряващото общество. Към това трябва да се установят общи условия, които да са насочени към нуждите на младите семейства и децата. Тази политика

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

е по-важна от всякога, за да се създаде социална и пространствена среда, която подкрепя семействата и по-специално да насърчава хората да създават семейства и да имат деца.

Основните услуги в областта на здравеопазването, образованието и обществения транспорт, трябва да бъдат гарантирани, така че в бъдещето във всички части на страната и особено в регионите, засегнати от въздействието на депопулацията и застаряването на обществото, да разполагат с тези услуги.

Поради това е необходимо да се преразгледат и където е уместно да се изменят обществените услуги и стандарти за предоставянето на услуги, както и съществуващото разпределение на функциите на различните нива на администрацията. Целта е, дори на фона на настоящите финансови ограничения да се гарантира, че всички групи от населението имат справедлив и недискриминационен достъп до обществени услуги, до образователни възможности, за културни и спортни дейности, както и за социална и техническа инфраструктура.

Променящите се условия ще се отчетат, когато стратегиите и плановите за регионално развитие се актуализират чрез създаване на *нови стандарти за достъпност и устойчивост*, които са насочени към нуждите на отделните региони и да се адаптират към специфични ситуации.

Това може да се допълва от алтернативни форми на предоставяне и нови организационни механизми и модели за комуникация с отдалечените и слаборазвитите райони. Изискват се по-голяма степен на съгласувани действия между публични, частни и СГО институции, и по-тясно сътрудничество между агенциите, изграждащи инфраструктурни съоръжения с цел да се гарантира качеството. В същото време е необходимо да се мисли за нови начини за формиране на обществен живот, за ново разпределение на ролите в смисъл на "граждански активни региони".

1.7 Концептуална Ос 3: Опазване на ресурсите и околната среда. Културно пространство и развитие

Пространственото планиране, извършвано чрез националните стратегически документи, цели да интегрира икономическите, социални и екологични цели на устойчивост, свързани с устойчивото управление на земеползването, опазването на ресурсите и опазването на потенциал за развитие. При това, ще продължават да се предоставят нови изисквания към икономическо развитие и мобилност при използването на нови земи, изискващи големи площи,

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

например за производство на електроенергия от фотоволтаични централи, както и за нехранителни култури, които трябва адекватно да бъдат планирани.

Поради това, устойчивото териториално развитие ще продължи и в бъдеще да функционира с помощта на проактивното управление на пространствените ресурси, анализирани между противоречивите претенции на различните видове земеползване, които ще се реализират на фона на необходимостта от внимателно използване на земи и почви.

Концепцията има цел да се засили компетентността на пространственото планиране и способността му да се утвърди в междусекторната координацията на заинтересованите страни, за да се постигне баланс между различните изисквания за земеползване, перспективите за развитие на различни планове и да защити интересите в региона. Осигуряването на екологичните функции в дългосрочен план, като се използват зони и техните ресурси за ефективно използване на земята, ще продължават да бъдат приоритети на териториалното устройство и регионалното стратегическо планиране. Това ще даде възможност на регионалното планиране да намали значително, на един ранен етап широк кръг от конфликти на интереси в разрез с интересите на местните власти. Регионално планиране има за цел да насърчи създаването на мрежа от населени места, подкрепя на сътрудничеството между местните органи, които да участват в регионалните стратегии за развитие, насочени към подобряване на конкурентоспособността на регионите в съответствие с техния потенциал. В допълнение, регионалното планиране на Европейско ниво трябва да насърчи умерени и координирани процеси на развитие в тясно сътрудничество със съответните регионални водачи и да подкрепи различните форми на сътрудничество в рамките на правомощията на местните власти, включително трансграничното сътрудничество.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

2. УСЛОВИЯ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРИЯ –

Оси на развитие с регионално и надобщинско значение, връзки със седни общини и националните оси

2.1 Големите градове в Югоизточния район от ниво 2 и тяхното въздействие върху населените места от община Сливен

Главен способ за преодоляване на икономическите преходи е генерирането и реализирането на механизми, с които да се управлява пространството – да се реализират неговите предимства в социално-икономически план. До голяма степен за нашата страна целта е да се съхранят центрообразуващите функции на населените места от второ и трето йерархично ниво. Основният индикатор, който характеризира успеха или неуспеха на една регионална (пространствена) политика, са посоките на трудовите миграционни потоци. За съжаление, в по-слабо развитите региони големи обществени групи реагират на икономическите трудности чрез трудови емиграции. Обикновено те са ориентирани в посока към онези центрове, които притежават най-значими центростремителни сили.

Техният интензитет и посока са най-важният индикатор за това, какво се случва по териториите на страните. Общата тенденция е, че голяма част от населените места губят население и икономически потенциал, а други нарастват, за сметка на първите. Тази посока на пътувания създава много неприятна ситуация, в която цели региони с техните градове и големи села изпадат в пространствена икономическа и социална депресия. Този мощен процес е следствие на демографската депопулация, която изчерпва трудовия и пазарния потенциал на населените места, което допълнително действа отрицателно. Намаляват местните приходи от данъци и такси, намалява възвращаемостта на капитала, спадат цените на имотите и т.н. Процесът има изключително висока инерционност. Веднъж започнал, е много трудно да бъде забавен и още по-трудно напълно преодолян. На картата на страната се появяват най-необлагодетелстваните за живот и реализация региони.

Нещо повече, създава се вторичен проблем в приемащите население селища, тъй като те често не притежават нужната инфраструктура за развитие в условия на толкова голям брой население. Това води до спекулативно нарастване цените на имотите в селищата, обект на имиграция, и обратно, рязка загуба на стойност в тези, от които се емигрира. Например, в резултат на тези процеси средната цена на двустайно жилище /около 70 кв.м/ в многофамилна жилищна сграда в град Сливен към 13.16.2014г. достига около 52 средни работни заплати в

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

страната /за последното тримесечие на 2013г. средната брутна работна заплата в страната е 828 лв./ При сравнение на тази цена със селски имот тип еднофамилна къща с 4-5 стаи и дворно място на разстояние до 20 км от гр. Сливен, ще се установи, че двустайното жилище в Сливен е по-скъпо от селския имот, който има значителни предимства по отношение на качеството на живот. Тоест, можем да посочим, че настоящата урбанистична структура е резултат от решаването на транспортната задача изключително в полза на големите градове, за последните 50 години. Също така и инерционен резултат от слабата степен на автомобилизация през 70-80-90-те години, което е налагало работната сила да живее много близо до работното място. В резултат на това всички големи градове на България имат ясно обособени „квартали спални“, които днес са най-гъсто населените жилищни комплекси. За град Сливен това са – ж.к. Дружба, ж.к. Сини Камъни, ж.к. Българка, ж.к. Даме Груев и др.

Условията на живот в приемащите население селища бързо се влошават при постоянно нарастване на търсенето на стоки и услуги в тях. Това поражда допълнителен агломерационен ефект в опит да се извлече максимална печалба от моментното търсене, което често надвишава текущия пазарен капацитет. Тези условия са благоприятна среда за пазарна спекула и „ценови балони“ с редица опасни последствия, какъвто страната преживя през периода 2006-2009г. в сектора на жилищното строителство.

Всички балкански страни се характеризират с моноцентрична селищна мрежа. На практика, на Балканите всяка страна има ясно изразен един или максимум два селищни центъра. Това поставя пред тях сходни проблеми по отношение на регионалната им политика, целяща деконцентрация и децентрализация на икономически, демографски и управленски ресурси. Тоест, Балканите представляват мозайка от регионални програми за развитие от типа „център-периферия“. Отскоро някои програми на ЕС, касаещи трансграничното сътрудничество и други, поставят първите опити за преодоляване на тази изолираност на регионалната политика. Различното отношение към регионалните различия в страните от Балканите са толкова големи, че поставят дори основите на междурегионални трансгранични противоречия. Всяка страна се развива в условия на недостатъчност, т.е. разполага с ограничени финансови ресурси, и желае да постигне максимален икономически ефект от инвестициите. В следствие на това се получава разминаване между възгледите на България и другите страни, в какво да се инвестира и най-вече къде? Тоест, проблемът е изцяло локализационен. Така стигаме до извода, че самостоятелните национални регионални програми често ще изпаднат в „задънена“ улица, в случай, че не отчитат желанията от другата страна на границата. Вторият извод е, че, ако тези

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

проекти не обслужват пряко най-важните населени места, шансът за тяхната реализация рязко намалява. Примери в това отношение са технически несвързаните, недовършени транспортни коридори, тръбопроводи, газопроводи и др., инфраструктури на България с Турция, Гърция, Сърбия и Македония. Тук трябва да се има предвид факта, че голяма част от границите на Балканите за дълъг период от края на ВСВ до края на 90-те години изпълняват охранителни функции. Това определя слаби инвестиции във всички видове инфраструктура за граждански нужди, особено по южните граници с Гърция и Турция, респективно депресивното положение на Югоизточния район от ниво 2. Доказателство в тази посока бе факта, че само няколко години след определянето на първоначалния обхват (областите Бургас, Сливен, Ямбол) на ЮИР се наложи неговите граници да бъдат променени като бе включена и област Стара Загора. Следователно независимо, че на територията на ЮИР се намира гр. Бургас /град от второ йерархично ниво от НКПР/, както и развитият морски туризъм по селищата от Бургаска област, населението на ЮИР спадна под допустимия минимален брой от 800 хил. д. за териториална единица от ниво NUTS II.

Тези събития дават своя пространствен отзвук и още повече усилват ролята на основните селищни центрове, основно столичните градове. Те от своя страна създават най-големите агломерационни ефекти и се превърнаха в главните пазарни и производствени центрове, така централните места от първи ранг са само едно или максимум две. В действителност, техните регионални икономически системи предопределят структурата и организацията на националната икономика. От една страна, ясно обособеният център е позитивен фактор, но, от друга, е показател на моноцентричност, свръхконцентрация на производствени ресурси, неизползван рационално капацитет на периферията и др. Като резултат останалите части на страните имат явна подчинена роля, предлагат силно ограничен набор от стоки и услуги за своето население, създават малък дял от БВП и др. В тях доминират староиндустриални или традиционни икономически сектори и ограничен набор от възможности за трудова реализация и доход. Последното е причина за допълнително агломериране /натрупване/ на икономически дейности в установените центрове и поляризиране на икономическата система по територията, което ускорява миграционните процеси. Така миграциите за последните 20 години в региона имаха две основни направления – към Западна Европа и към централните места от първи порядък – столичните градове и международни стопански центрове в рамките на България. Страната ни води различни политики по отношение

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

на тези процеси, с различни мерки, но преразпределянето на населението и респективно трудовите ресурси е факт.

Таблица 1. Брой на населението в столичните градове на Балканите (континентална част)

Столица/ главен град	Брой на населението на столица/ главен град	Брой население по страни	Дял от населението на съответната страна (%)	Дял на страната спрямо Балканите с цяла Турция (%)	Дял на страната спрямо Балканите само с Европейската част на Турция (%)
Истанбул	12500000	74816000	16,71	53,30	--
Атина	4014000	11283000	35,58	8,04	14,43
Букурещ	2015000	21504000	9,37	15,32	27,50
Белград	1630000	7319000	22,27	5,21	9,36
София	1267000	7585000	16,70	5,40	9,70
Загреб	980000	4432000	22,11	3,16	5,67
Тирана	620000	3155000	19,65	2,25	4,03
Прищина	570000	1805000	31,58	1,29	2,31
Скопие	520000	2042484	25,46	1,46	2,61
Сараево	400000	3767000	10,62	2,68	4,82
Любляна	270000	2043000	13,22	1,46	2,61
Подгорица	140000	624000	22,44	0,44	0,80

Източник: www.worldbank.org, Данните са закръглени за 2012г.

От данните е видно, че в най-благоприятно положение се намират Румъния, Босна и Херцеговина и Словения. При всички тях столицата концентрира под 15 % от населението. При отчитане на съвременните демографски процеси по показателите раждаемост, смъртност, естествен прираст, медиана на възрастта, се установява, че в най-тежко демографско положение е България, но не е най-концентрирана в пространствен план. В тази връзка ролята на София в рамките на България нарасна твърде много, не защото тя постигна растеж и иновации в европейски мащаб, а защото темповете на изоставане на останалите региони на страната се ускориха.

2.2 Градовете и публичните услуги в област Сливен

Осигуряването на публични услуги е една от най-основните отговорности на обществения сектор. Услугите за обществото включват: административно обслужване, осигуряване на обществена транспортна инфраструктура, достъп до питейна вода, депониране и третиране на битови отпадъци, образование, здравеопазване и т.н. Ефективната инфраструктура е основно предусловие да могат хората да осъществяват своите най-основни дейности, като придвижване до работа и вътрешна и междуградска мобилност. За икономиката инфраструктурата осигурява производството и продажбата на стоки и услуги, като спомага за

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

решаването на най-основната географска задача – преодоляване на пространството. Осигуряването на услуги с обществена значимост е проблем с многослойна структура и разходо-интензивна отговорност. Тя може да бъде изпълнена ефективно само ако е приложено дългосрочно териториално планиране. Например, броят на жителите и тяхната възрастова структура засяга капацитета и начина на използване на инфраструктурата, както и да се оценят разходите, които могат да се направят за нейното изграждане и поддържане. Поради това критична точка при планирането е да се направи точна прогноза за броя на обслужваното население особено в по-малките общини, какъвто е случая с Сливен. В нашето съвремие, за оценката на този вид отношения широко се прилагат анализи от типа „разходи-ефективност” и „разходи-ползи”.

Пространствената организация на публичните услуги се базира на концепцията на централните места по смисъла на В. Кристалер. Днес тази пространствено планирана система се основава на допускането, че в отделните региони могат да бъдат създадени близки или по-скоро сходни от гледна точка на привлекателността на условия за живот. Системата на централните места има главната задача да гарантира доставките на стоки и услуги, наличието на работни места и инфраструктура. На практика този с този процес трябва да се гарантира достъпността до стоки и услуги на приемлива пазарна цена. Концепцията за централните места прилага пространствения планов подход на „децентрализирана концентрация”. При него инвестициите и развитието се прилагат като концентриран пакет от мерки и проекти в центровете, което трябва да се допълва от ефективната употреба на местните ресурси. В допълнение, за да осигуряват публични услуги с висока степен на обществена значимост, централните места изпълняват важната функция на центрове на регионалните трудови пазари. В конкретния случай населеното място от първи ранг е град Сливен, функционирането на община Сливен, се реализира в пространствено-йерархична, транспортна и пазарна взаимозависимост с между гр. Сливен и останалите населени места. В него са локализирани всички специализирани, разходно-интензивни инфраструктури с общинска и понякога с надобщинска/надрегионална значимост. Системата на централните места се подразделя на няколко функционални нива. За България е възприета селищна система състояща се от градове и села. По смисъла на НКПР Модел „Изходно състояние” е определена йерархична система от „градове-центрове” с пет нива³. Принципно, центровете от най-висок ранг са локализации там, където е базирана

³ Национална концепция за пространствено развитие, 2013-2025

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

инфраструктурата с най-висока степен на значимост – транспортна, образователна, изследователска, културна, спортна и административна. По този начин, тези инфраструктури са разположени най-близо до максимален брой домакинства. Същите зони притежават и богата търговска и пазарна инфраструктура, която гарантира ежедневните нужди от стоки и услуги на силно концентрираното население. Центровете от първи ранг основно служат като доставчици на услуги със средна и дългосрочна необходимост, докато центровете от среден ранг се фокусират върху осигуряването на краткосрочни и средносрочни нужди. Центровете от най-нисък порядък са специализирани в доставката на основни стоки и услуги и поради това обслужват малки пазарни зони. Този тип логика на развитие предопределя изначално условията и възможностите за генериране на доход в по-изолираните територии. Последното действа като центроостремителна сила в случай, че нивото е над-средното и като центробежна в случай, че нивото е под-средното за региона. България и в частност община Сливен разполагат с много такива изолирани територии. Например, от гледна точка на Балканите Бургас, Одрин и Истанбул формират пространствен триъгълник от центрове от първи и втори ранг. Независимо от това, пространството между тези три центъра се развива като периферна територия и остава изолирана и за двете страни (България и Турция). Независимо, че от тук преминава международен коридор №10, наследник на древния „път на коприната“, между изток и запад, извън централните места селищата са силно маргинализирани. Проблем, особено изострен за България през последните 15 години. Част от тези проблеми се дължат и на ролята на южните ни политически граници като военна бариера за дълъг период от време. Следователно, независимо от близостта на Истанбул, който е център от първи ранг на Балканите, Одрин и Бургас, които са центрове от втори ранг /второ йерархично ниво/, пространството и селищата между трите града са слабо развити. Това доказва, че географската близост, без развитие на инфраструктура и обмен, си остава само предпоставка (условие), но не и фактор за развитие.

Въпреки това, нивото и качеството на доставките за населението не зависи само от наличието на инфраструктура, а най-вече от нейната достъпност. Инфраструктурата трябва да бъде достъпна за нейните потребители на разумна и справедлива пазарна цена. В съответствие с концепцията за „децентрализираната концентрация“, удобствата на социалната инфраструктура (образование, здравеопазване) трябва да се локализируют само в централните места. Въпреки значителното развитие на през последните 50г., предоставянето на публични услуги все още се характеризира със значителни регионални диспаритети, които не могат задоволително да бъдат обяснени с традиционния подход на подялба „център-провинция“

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ
България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

(периферия). Когато търсенето на тези услуги достигне долната точка на минимално прагово ниво за осигуряването им, се ускорява процесът на концентрация на услугите в центровете, тоест, зависимостта е правопрпорционална.

Европейски съюз

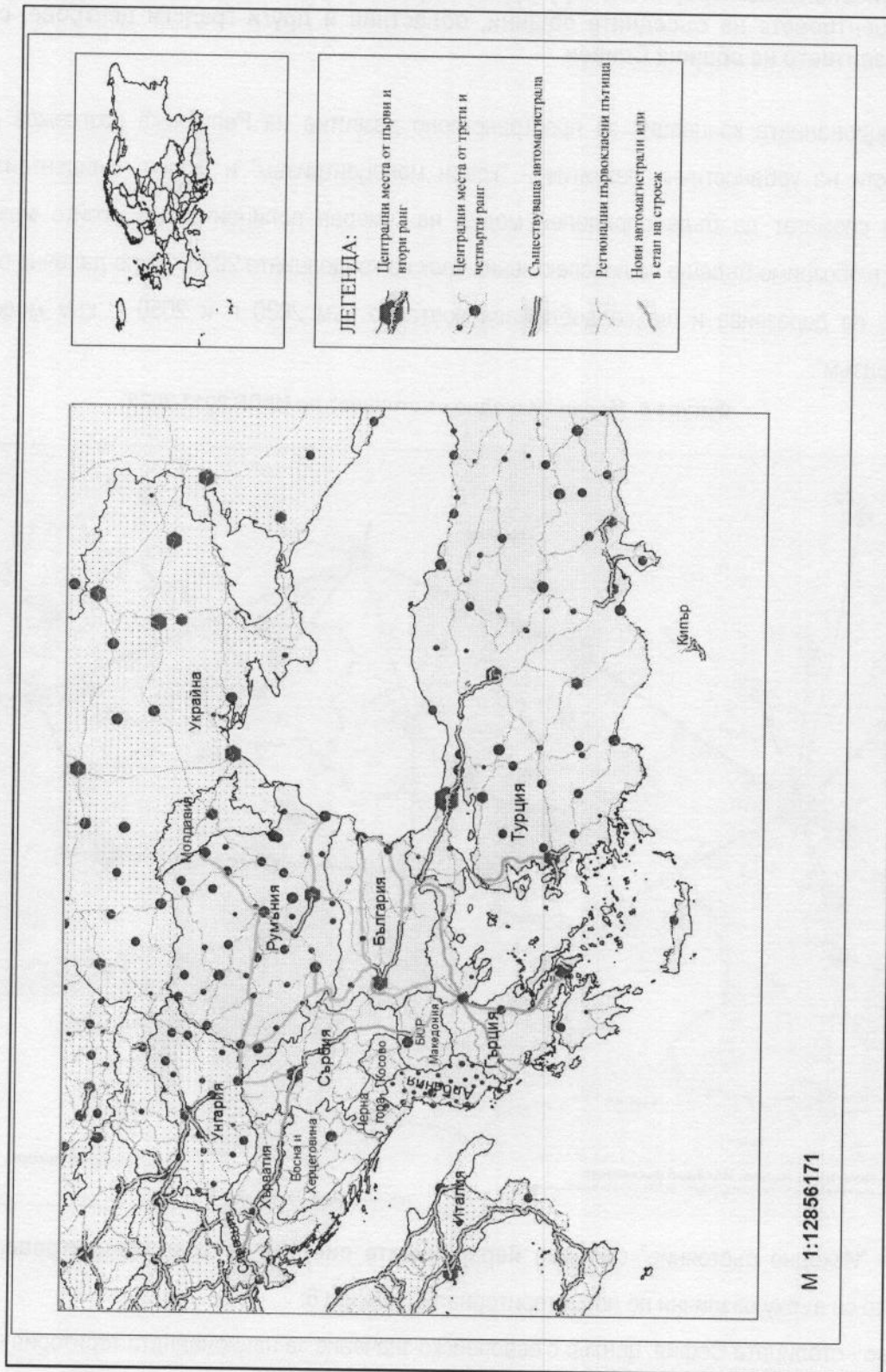

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 5. Централни места на Балканския полуостров

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

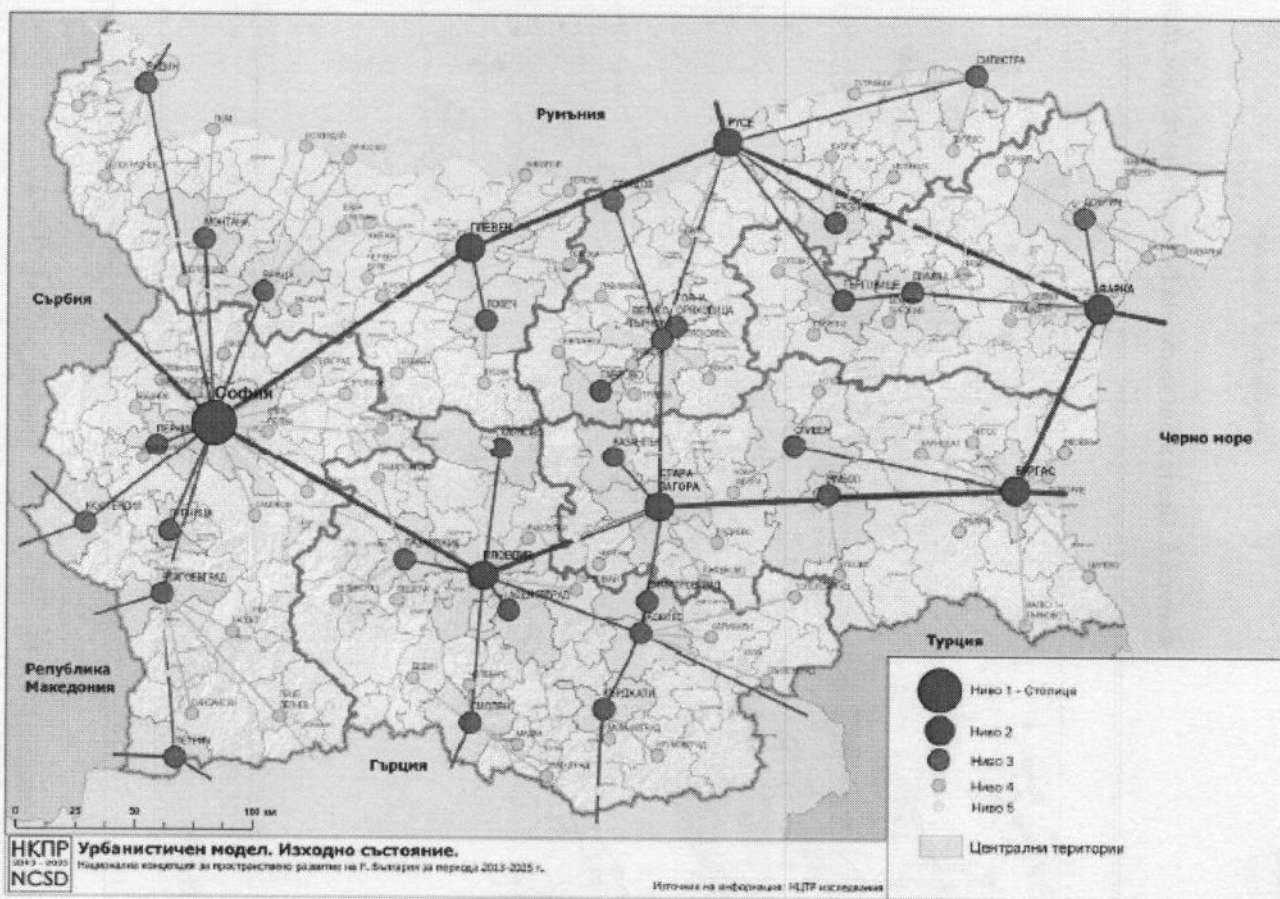

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

2.3 Функционално-йерархична структура на мрежата от населени места в общината и връзки с центровете на съседните общини, областния и други градски центрове, свързани с развитието на община Сливен

Националната концепция за пространствено развитие на Република разглежда две крайни възможности на урбанистично развитие – “краен моноцентризъм” и “краен полицентризъм”. Двете крайности спомагат да бъде определен модел на “умерен полицентризъм”, който може да бъде постигнат в обозримо бъдеще на перспективния срок на концепцията 2025 г. В по-далечно бъдеще този модел ще се доразвива и ще се доближава поетапно към 2030 г. и 2050 г. към модела “развит полицентризъм”.

Фигура 6. Модел “Изходно състояние” по НКПР 2013-2025

Моделът “Изходно състояние” съдържа **йерархичната система от градове-центрове**, простиращи влиянието си върху различни по площ териториални ареали 6:

1-во ниво - столицата София, център с европейско значение за националната територия - 1бр.

Забележка:

Според европейската класификация на ESPON София е град от 4-та степен на нивото Metropolitan European Growth areas (MEGA)

Този документ е създаден в рамките на проект: „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в Община Сливен“, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ № 13-13-144 от 15.11.2013 г., по Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007 – 2013., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.”

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

2-ро ниво - големи градове, центрове с национално значение за територията на районите – Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Плевен, Стара Загора – 6 бр.

Забележка:

Според европейската класификация на ESPON от 2-ро ниво (Transnational-national) са само градовете Пловдив, Варна и Бургас

3-то ниво - средни градове, центрове с регионално значение за територията на областите - областни центрове и други изявени градове – Видин, Монтана, Враца, Ловеч, Габрово(3+), Велико Търново, Търговище, Разград, Шумен(3+), Силистра, Добрич(3+), Сливен, Ямбол, Хасково(3+), Кърджали, Смолян, Пазарджик(3+), Перник, Кюстендил, Благоевград(3+), Свищов, Горна Оряховица(4+), Казанлък, Димитровград(4+), Асеновград(4+), Карлово(4+), Дупница(4+), Петрич (4+) - 28 бр

Забележка:

Според европейската класификация на ESPON нивото е наречено "Regional-Local"

1. Градовете от 3-то ниво Велико Търново, Габрово, Шумен, Добрич, Хасково, Пазарджик и Благоевград притежават потенциални възможности да преминат във 2-ро ниво при подходящо бъдещо развитие и евентуално стимулиране;

2. Градовете Горна Оряховица, Димитровград, Асеновград, Карлово, Дупница и Петрич са посочени от 3-то ниво, но са на границата между 3-то и 4-то ниво.

4-то ниво - малки градове с микрорегионално значение за територията на групи общини (околии) – 125 – 35 = 90 бр.

Югоизточен район 15 бр.: Айтос, Карнобат, Несебър, Поморие, Созопол (5+), Средец, Царево, Малко Търново, Елхово, Котел, Нова Загора, Твърдица (5+), Гълъбово, Раднево, Чирпан;

Забележка:

1. Градовете от 4-то ниво Сандански, Гоце Делчев, Ботевград, Самоков, Троян, Севлиево, Панагюрище показват известни възможности при подходящо бъдещо развитие и евентуално стимулиране да преминат в 3-то ниво, а при отсъствие на такива стимули - да останат в 4-то ниво.

2. Градовете от 4-то ниво Созопол, Твърдица, Сопот, Стамболийски, Хисаря, Ивайловград, Ракитово, Септември, Костенец, Златица, Банско и Трън са посочени от 4-то ниво, но са на границата между 5-то и 4-то ниво. В зависимост от бъдещото им развитие под влияние на редица фактори те могат да останат в 4-то ниво или да загубят своето значение и да отпаднат в 5-то ниво.

5-то ниво - много малки градове и села, центрове с общинско значение за територията на съответните общини – 264 – 125 = 139 бр.

Европейски съюз

ОПАК Експерти в действие

ЕСФ
България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

В Югоизточен район 13 бр.: Камено, Приморско, Руен, Сунгурларе; Болярово, Стралджа, Тунджа; Братя Даскалови, Гурково, Мъглиж, Николаево, Опан, Павел баня.

Забележка:

Освен много малките градове има 38 села, центрове на общини и 40 много малки градове, които не са общински центрове.

При тази система от градове-центрове всеки център от по-горно ниво изпълнява и функциите на център от по-ниските нива /основно правило на В.Кристалер/. Териториалните ареали на влияние на градовете-центрове от петте йерархични нива съвпадат съответно с границите: на община при 5-то ниво, на група общини при 4-то ниво, на област при 3-то ниво, на район при 2-ро ниво, на страната при 1-во ниво.

Модел "Изходно състояние" е охарактеризиран като модел с проявена тенденция към моноцентризъм по отношение на София. На национално равнище слаби балансьори на София са големите градове от 2-ро ниво Варна и Бургас в Източна България, Пловдив и Стара Загора в Южна България и Русе и Плевен в Северна България. В Западна България няма голям град балансьор на столицата. Всички големи градове, взети заедно, са съизмерими със София като брой на населението, икономически принос, развитие на науката, висшето образование, здравеопазването, изкуството и културата, което е признак на движение към моноцентризъм.

На регионално равнище също се проявява проблемът център-периферия, тъй като големите градове центрове от 2-ро ниво нямат равностойни балансьори от същото ниво.

Единствено в ЮИР центърът Бургас има равностоен дубльор от 2-ро ниво Стара Загора, който играе подобна роля и по отношение на ЮЦР. Слаби възможности за постигане на дублираща функция показват Велико Търново спрямо Русе, Хасково спрямо Пловдив и Шумен спрямо Варна. Много по-слаби са възможностите в СЗР и ЮЗР примерно на градовете Видин и Благоевград. Ролята на балансьори на големите градове в районите играят средните градове от по-ниското 3-то ниво, които са разположени по-равномерно в националната територия и това спомага да се намали ефекта център-периферия в територията на районите.

На областно равнище проблемът център-периферия също се проявява, макар още по-слабо в сравнение с районното и с националното равнище. В шест от областите като балансьори на областните центрове се проявяват 8 града от 3-то ниво: Свищов и Горна Оряховица спрямо Велико Търново, Казанлък спрямо Стара Загора, Димитровград спрямо Хасково, Карлово и Асеновград спрямо Пловдив, Дупница спрямо Кюстендил, Петрич спрямо Благоевград. В останалите области няма такива изявени градове и в тях градовете, балансиращи развитието на центъра са от по-ниското, 4-то ниво. Такива са например: Лом спрямо Монтана, Троян спрямо Ловеч, Севлиево спрямо Габрово, Попово

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

спрямо Търговище и др. /пак там/ На територията на област Сливен, град Сливен няма балансър. Града е единственото населено място от първи ранг на областно ниво /трето йерархично ниво в НКПР/. Другите центрове в областта Твърдица, Нова Загора и Котел /4-то йерархично ниво в НКПР/, не разполагат с капацитет ефективно да балансират гр. Сливен на областно ниво. Основна причина за това е географската разноразположеност на тези центрове спрямо гр. Сливен. Например, гр. Нова Загора е част от оста на развитие Сливен - Нова Загора – Стара Загора, гр. Твърдица е междинен за оста Сливен-Казанлък /направление, което е в пространствена изолация като част от подбалканския път/, а гр. Котел е междинен за връзката Сливен-Търговище. Налице е ясна концентрация на икономическата мощ на областта в град Сливен, а за страната в няколко града /Пловдив, Варна, Бургас/, с ясно изразена доминация на столицата София.

Като функционални сфери на влияние, столичните райони са двигателите на икономическото, социалното и културното развитие с международно значение и достъпност. Управителните и контролни функции, иновациите и конкуренцията на европейско и световно значение са съсредоточени в столичните райони. В този контекст са важни следните фактори:

- Степента и броят на концентрацията на политически и икономически центрове на властта и контрола на международните капиталови потоци и информация – на този етап единствено град София притежава тези функции;
- Степента на плътност на научни и изследователски институции и наличието на високо - качествени културни съоръжения и творчески среди – освен София, висок потенциал в тази област имат Пловдив, Варна, Бургас и Русе;
- Степента на международна достъпност, предоставени от високо качество на транспортната инфраструктура и много и разнообразни възможности за обмен на стоки, знания и информация – освен София, на тези критерии отговарят Варна и Бургас;
- Степента на значимост в исторически, политически, културни и градските условия за развитие и съответна международна репутация – освен София на тези критерии отговарят Пловдив, Велико Търново, Русе и Варна.

Значението на сътрудничеството с другите столици и главни градове от Югоизточна Европа, ще се увеличи в бъдеще. В допълнение, трансграничните сфери на влияние ще стават все по-важни за България, както се очаква от сътрудничеството между селищата по поречието р. Марица /р. Тунджа/ или на сътрудничеството в рамките на Еврорегион „Тракия“.

Централните урбанизирани региони предлагат благоприятна среда за информационното общество и икономика на знанието и затова са особено привлекателни за хората, които желаят да се преместят в тези области по икономически и културни причини. Взаимозависимостта между градските

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

ядра, градските райони и периферните райони е нараснал значително през годините, особено за периферията на големите градове, като сега целта е да се увеличи тяхното влияние върху слабо населените селски райони. Това ще доведе до големи икономически ползи и формирането на нови региони на влияние. На този етап са налице преходни зони с ориентирани пазарни потоци от хора и товари „предимно на север“. Такъв е случая с всички области и общини, имащи пряка външна граница с Турция и Гърция. Причината е, че те имат силна връзка само с един център от второ йерархично ниво, като контактите със столичния район са предимно административно-служебни. Поради относителната си централност като географско положение гр. Сливен слабо се ползва от тези ефекти, затова неговата икономическа специализация не е търговска, а производствена.

Различните икономически, организационни и функционални профили на урбанизираните региони в България представляват разнообразие от локализационни предимства и следва, като такива, да бъдат доразвити. Едно от възможните решения, което да получи подкрепата от ЕК е създаването на интегрирана транспортна система, която да гарантира устойчивата регионална мобилност, да увеличава трафика между населените места и да приложи потенциала за локализация на нови дейности. Чрез изграждането на АМ „Тракия“ ЮИР и в частност област и община Сливен получиха явна доминация на пътуванията „изток-запад“ от Бургас за София и обратно. За да се възползва максимално от това си положение, трябва да се положат усилия за възобновяване на пътуванията „север-юг“ за да придобие територията на общината характера на пътен „възел“ в локализационен план. Пример за „грешки“ в пространственото планиране на национално ниво е преминаването на магистрала „Тракия“ до строителните граници на град Кермен. Независимо, че оттам преминава пътят Сливен – Кермен – Тополовград – Свиленград, типично направление „Север-юг“, при град Кермен, не бе изградена пътна връзка с магистралата. Това локализационно решение, не дава възможност за обновление функциите на град Кермен, както и на гореспоменатия път и селищата, които той свързва. Нещо повече, то е в пряк ущърб на град Сливен, които щеше да разполага с втора ос на свързка с АМ „Тракия“, алтернативна на пътния възел намиращ се на територията на община Тунджа, свързващ градовете Сливен и Ямбол с магистралата. Тази пътна връзка щеше да има значение за важните села от община Сливен – Младово, Николаево, Панаретовци, Самуилово и Мечкарево.

2.4 Градове на растежа извън Столичния район

Независимо от поляризацията и силната роля на София, все още съществуват градове, които също могат да изпълняват важни централни функции. В бъдеще време на тях ще се разчита за допълнителния икономически растеж, от който страната ни се нуждае. Това са всички градове от второ йерархично ниво, както и някои градове от три и три плюс йерархично ниво.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Има две цели на пространствено развитие за тези градове:

Потенциалът на областите на растеж извън непосредствените столични сфери на влияние трябва да бъде подкрепен по целенасочен начин. Единственият начин те да се развият, е като се възползват от факта, че много продукти и услуги, са по-малко зависими от разстоянието в днешно време, благодарение на съвременните комуникационни технологии и логистика.

Средните по големина градове и изключителни места в селските райони, също представляват важни регионални референтни точки, осигуряващи достъп до базово ниво на съоръжения в областта на знанието, културата, изкуството и комуникациите. Един от основните индикатори за определяне на състоянието на периферността на тези райони е броят на преобладаващо селски или стари индустриализирани зони. Широко разпространени са терените, които са в лошо техническо състояние, бивши кравеферми, стопански дворове, необитаеми или в лошо състояние стопански сгради. Това често може да се обясни с тяхното периферно местоположение или близостта до границите, лоша достъпност заедно с недостатъчните възможности за намиране на работа извън традиционните сектори на стопанството, както и от остарели промишлени структури. Поради това те имат по-малко възможности за участие в процесите на растеж и развитие. В допълнение, вече е налице низходяща спирала, с високи нива на безработица, липса на перспективи и миграция към други региони, които се подсилват взаимно.

Концепцията за пространствен растеж и иновации е насочена обикновено към увеличаване на използването на регионалните компетенции и вътрешния потенциал. Този подход за развитие е особено важен за слаборазвит, селски и периферни райони, показващи ниво на икономическо развитие под средното, обезлюдяване и липсата на възможности за заетост. Много важно е да се разработят и доразвият първоначалните етапи на агломерация, които вече съществуват в тези райони. Например, около малки и средни градове и села като ядра за развитие и точки за локация с ниски входящи инвестиционни нива. Тези региони имат и непокътнати природни територии, атрактивни ландшафти, предоставят зони, подходящи за отдых, свободно време и екологични функции. Потенциалът за развитие на възобновяемите ресурси и туризма е голям.

Именно това е задачата на политиката на териториално развитие за насърчаване на ендегенно регионално развитие, чрез използването на независими перспективи за развитие и предотвратяване на разширяването на териториите, нуждаещи се от стабилизация. Това може да се постигне чрез прилагане на адаптирани стратегии и подходи. Градовете и регионите на растеж носят особена отговорност за подпомагане на развитието на формите на сътрудничество между основните сфери и области за стабилизиране. Целта трябва да бъде установяването на мрежа, надрегионални съюзи на растеж и партньорства, основани на принципа на солидарност в области, които стават все по-

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

взаимосвързани и взаимозависими. Едновременно с това осигуряването на нормалното функциониране на столичния район и градовете от второ йерархично ниво не бива да бъде нарушавано. Така страната ни се намира в ситуация при която все още не е осигурила растежа и иновациите в централните места, като едновременно с това, малките градове и селски райони имат спешна нужда от финансова подкрепа. Този модел е установен и по отношение на селищата в община Сливен, между град Сливен и останалите населени места.

През годините до края 2020 в пространственото планиране на българските градове ще бъдат приложени следните основни европейски принципи:

- Допълване на националната концепция за пространствено развитие чрез включване на аспекти на трансгранични столични сфери на влияние от национално значение, да се извършва от региони на растеж извън столицата, както и развитието на мащабна мрежа на споделена административна отговорност;
- Нов подход към „ендогенен растеж в регионалното развитие“ в координация със структурните политики и предвижданията на Оперативните програми.
- Разработване на интегрирани стратегии за междуобщинско и междуобластно развитие;
- Пряка подкрепа за мерките насочени към местно ниво.

Основният елемент на бъдещата пространствена система е състоянието на транспортната система и нейната способност да се трансформира в интермодална мрежа и освен да транзитира стоки и хора, да послужи на България за трансфер и локализация на знания и технологии. Това е единственият способ за прехвърляне на ефекта от градските територии към периферията и нейните по-слабо развити селища.

Приоритетна задача е да се идентифицират недостатъците на сегашните връзки в транспортната система, като липсата на логистични центрове, анализ на недостатъците при пътувания на средни и дължи разстояния по видове транспорт. Особено внимание е необходимо да се насочи към трансграничната инфраструктура, която да осигури пълно обслужване от „граница до граница“, без усложнения и рискове.

2.5 Гравитационни сили в пространството на България

Движението на стоки и на хора, които да купуват тези стоки, е фундаментално при определянето структурата на икономическата среда. Всички възможни придвижвания могат да бъдат разглеждани по отношение на две основни движещи сили:

Генераторите на потребността от придвижване – силите на търсене и предлагане;

Ограниченията при движение – ограничителния ефект от дистанцията.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

При ползването на тази идея за гравитационното привличане в локализационната теория се появява дискусия за сили, генериращи или ограничаващи движението. Те са много полезна отправна точка за извеждането на изводи, отнасящи се до придвижвания в еднородна повърхнина /наличие на първокласен път или автомагистрала/.

При наличие на два независими градски центъра i и j , намиращи се един от друг на определено разстояние, концепцията за гравитачното привличане допуска, че обемът на пътуванията или взаимодействията между двата града ще бъде пряко зависим от обема на самите центрове, измерен като техния брой население, брой производствени единици, степен на покупателна способност и др. Тази количественост на критериите придава значение на обема и поради това при равни други условия се предполага, че два много големи града биха си взаимодействали по-интензивно, отколкото два малки града. Но други аспекти на проблема рядко имат еднаква значимост; например силата на взаимодействие между два центъра ще бъде в значителна степен зависима от големината на разстоянието, което ги разделя. Именно това стои в основата на гравитационния модел, който се изразява чрез следната формула:

$$I_{ij} = \frac{P_i P_j}{d^{b_{ij}}}$$

където:

I_{ij} се отнася до степента на взаимодействие между два града i и j ,

$P_i P_j$ се отнася до продукта, резултат от броя на населението на двата града i и j

d_{ij} е разстоянието между i и j ,

b измерва променливия ефект от разстоянието, например, ако b има стойност 2, това означава, че степента на взаимодействие е обратнопропорционална на квадрата от разстоянието между двата града $d^{b_{ij}}$.

Бихме могли да интерпретираме формулата за гравитационния модел по следния начин,: тя доказва, че обемът на взаимодействие между два града е правопрпорционално на продуктите от техните населения или друг показател, който би могъл да се измери чрез определяне на неговата маса, и обратнопропорционален на силата, произтичаща от разстоянието, което ги разделя.

За да си взаимодействат две населени места трябва да съществуват три допълнителни условия. Първо, двете населени места трябва да се допълват едно спрямо друго. С други думи, трябва да съществува взаимоотношение на търсене и предлагане между двата центъра. Второ, ефектът на допълняемостта ще бъде нарушаван от външни възможности. Т.е. на пазарите и на двата града ще съществуват алтернативни доставчици на стоките/пътуванията, които са обект на обмяна между тях. Трето, дори и да има пълна допълняемост и липса на нарушаващи възможности, то няма да има взаимодействие, ако цената на това взаимодействие е прекомерна, тоест дистанцията е голяма или

Европейски съюз

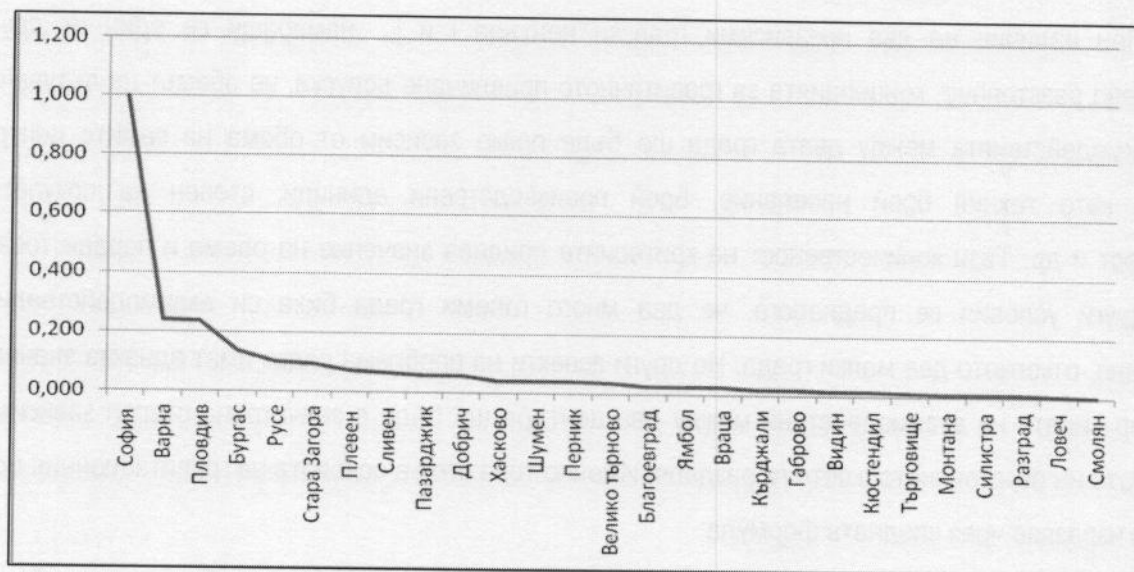
ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

транспортната система е неефективна или доходите на населението не позволяват свободно пътуване извън служебните задължения.

Фигура 7. Разпределение на областните центрове от първо, второ и трето йерархично ниво в България според броя население към 31.12.2001г.

Фигурата ясно показва, че водещата роля на София е неотменима в средносрочно бъдеще. В конкретния случай са използвани данни за броя на населението по общини, защото градският център се ползва максимално от близко разположеното до него население, което участва при формирането на неговият пазарен потенциал. Дори вторият и третият по големина градове в България - Варна и Пловдив, заемат позиции около пет пъти по-слаби в своето развитие. Реално гр. Сливен се намира на 8 позиция, като изпреварва значително центрове като Пазарджик и Благоевград, които се намират на значително по-малко разстояние от столицата.

Един от важните моменти е допълняемостта при търсенето и предлагането на стоките и услугите, предмет на взаимодействието между градовете, да съвпадне с основната посока на потоците.

Интензитетът на това взаимодействие (обмен) в основата си е свързан с общите обеми на самото търсене и предлагане при взаимодействащите си части на икономическата система, често измервани в количествени показатели като брой население, произведени/потребени стоки и пр. Категорично измерването на интензитета на взаимодействие на база броя на населението не е най-прецизният подход, но дава добра ориентировъчна база за по-нататъшни търсения. Като цяло разстоянието има забавящ ефект върху процеса на взаимодействие едновременно при търсенето на подходящи пазарни пространства, земеделски земи, а също така при възникването на йерархичната структура на функциите и центрове на консумация.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

В пространството този поведенчески подход на хората приема формата на взаимодействие: придвижване на потребители до централните места в областта/общината, на стоки до самите потребители и централните пазари. Степента на интензивност на тези придвижвания зависи от задържащия ефект на разстоянието, изразяващ се в транспортните разходи. В тази връзка може да определим пространствената икономическа система като сложна мрежа от взаимодействащи компоненти – потребители, ферми, производители, свързани заедно с потоци от стоки, услуги и хора. Тя действа като единно цяло, при което всяка нейна част играе определена роля в действието на системата и никоя част не е напълно независима от другите. Промяна във функциите на една от частите при такъв комплекс ще има директни последствия за всяка друга част и комплекса като цяло.

В една от своите разновидности моделът може да бъде използван за определянето на границите на пазарните зони между градските центрове. Можем да изчислим пресечната точка в единици разстояние спрямо втория град:

$$B_2 = \frac{D_{20}}{1 + \sqrt{\frac{M_1}{M_2}}}$$

Получената стойност ще показва хипотетичната граница между двата пазарни центъра, като ако има разлика в техния пазарен потенциал, то тя ще отстои по-близо, до по-големия пазарен център.

Следващата фигура ясно демонстрира степента на притегляне на българските областни градове на база пазарен потенциал, изчислен с данни за население и разстояние. Червената точка показва, действителното разстояние спрямо София, а зелената точка, показва на какво разстояние стои реалната пазарна граница на линията София – друг град по този индикатор. Така например, разстоянието от София до Сливен е 308 км, ползвайки АМ Тракия, но пазарният потенциал на София „притегля“ Сливен на 75 км. Разчитането на тази стойност може да се обясни така, ако при равни други условия, един инвеститор реши да инвестира в София или Сливен при отчитането на разходите за транспорт, спрямо пазарен потенциал, то вторият фактор намалява действието на фактора транспорт с 4,1 пъти. Тоест, ако инвеститора получи допълнителни ползи от локализацията си в София, която преодолява икономите от транспорт, той ще предпочете София. Именно този ефект от взаимното „изключване“ на фактори в пространството води до свръх концентрацията на столичния район, като на този етап той остава без алтернатива. Това е основната причина, изграждането на магистралния пръстен на България да бъде реализиран, което ще позволи трансфер на ползите от локация извън столицата.

Европейски съюз

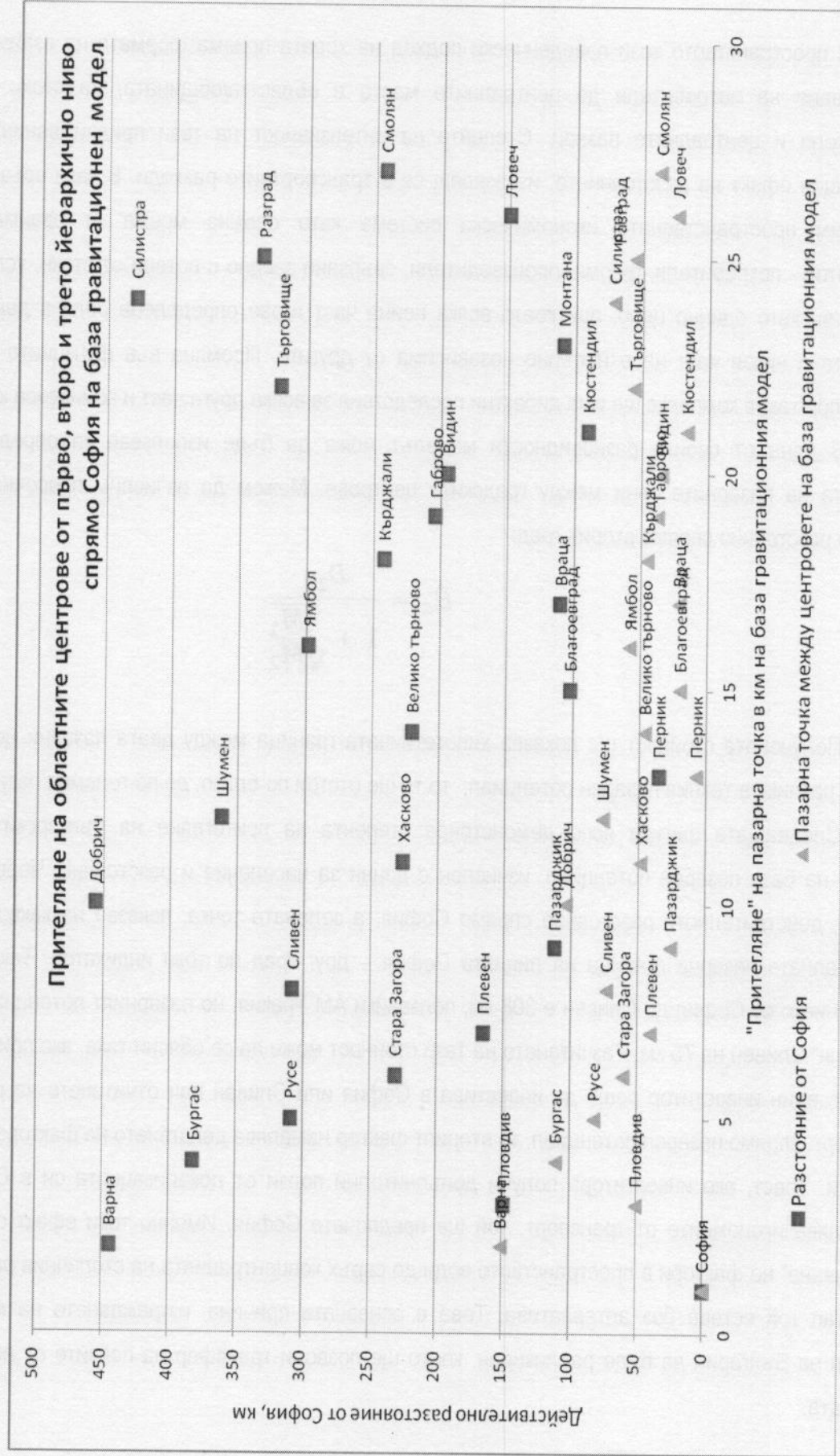

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 8. Притегляне на областните центрове от първо, второ и трето йерархично ниво спрямо София на база гравитационен модел

Европейски съюз

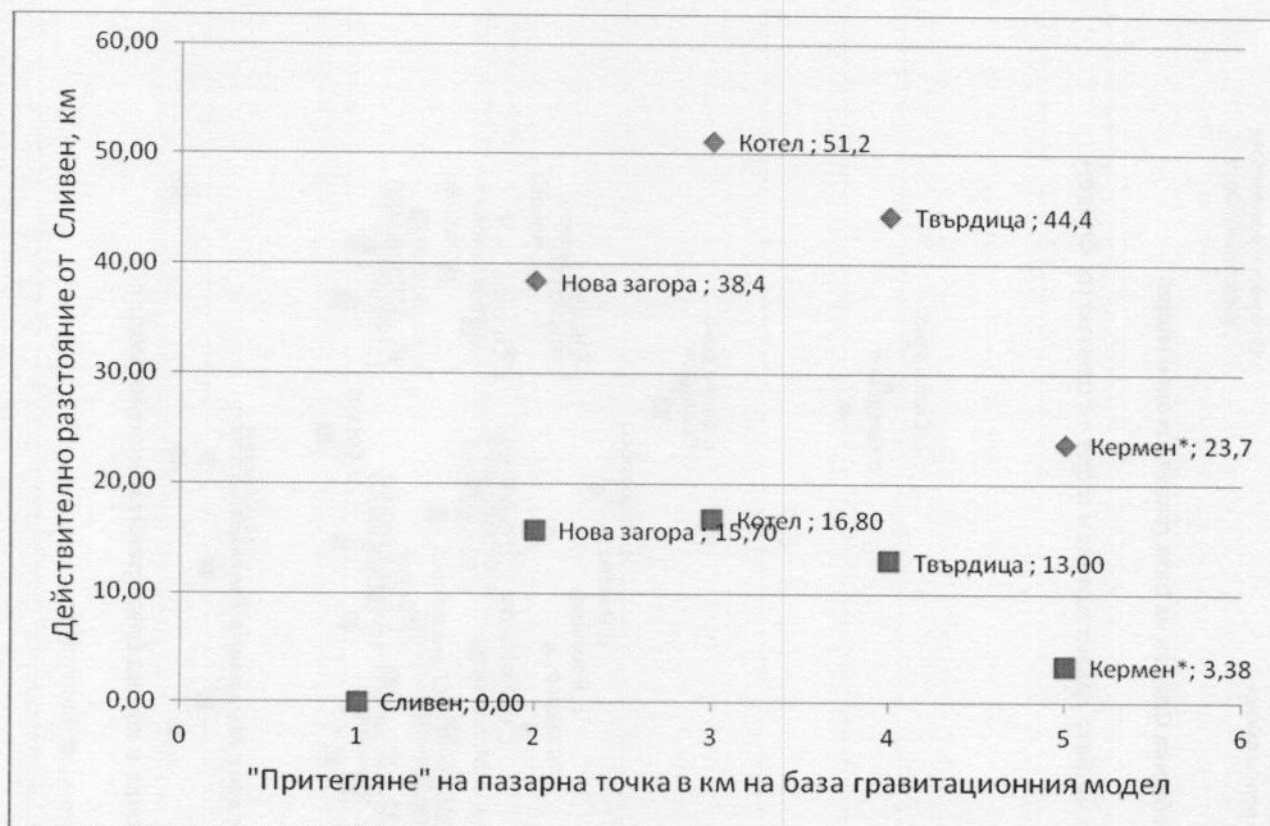

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 9. „Притегляне“ на общинските центрове от област Сливен на база гравитационен модел

Европейски съюз

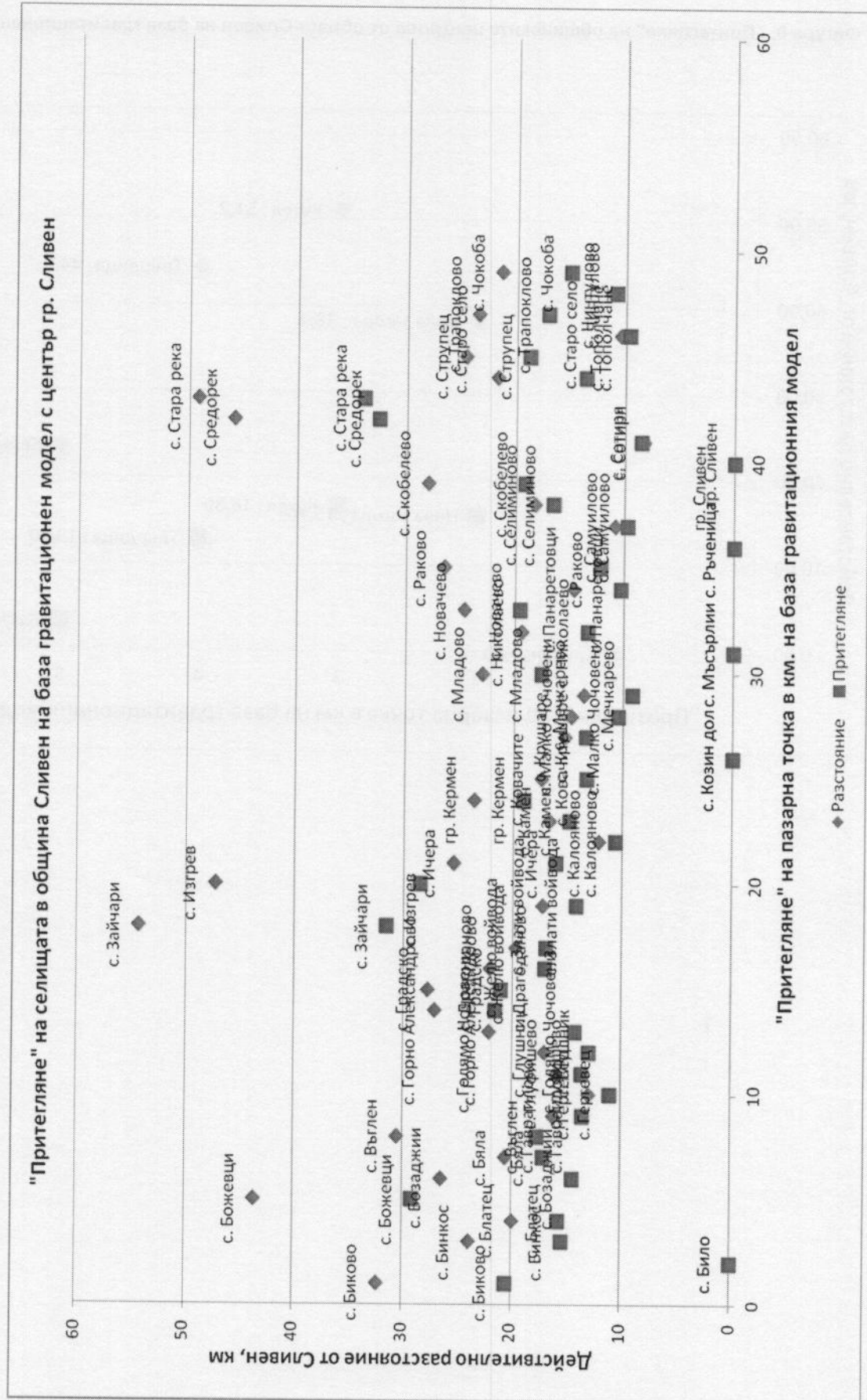

ОПАК Експерти в действие

ЕСФ

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 10. Притегляне на селищата в община Сливен на база гравитационен модел с център гр. Сливен

Този документ е създаден в рамките на проект: „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в Община Сливен“, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ № 13-13-144 от 15.11.2013 г., по Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007 – 2013, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.”

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

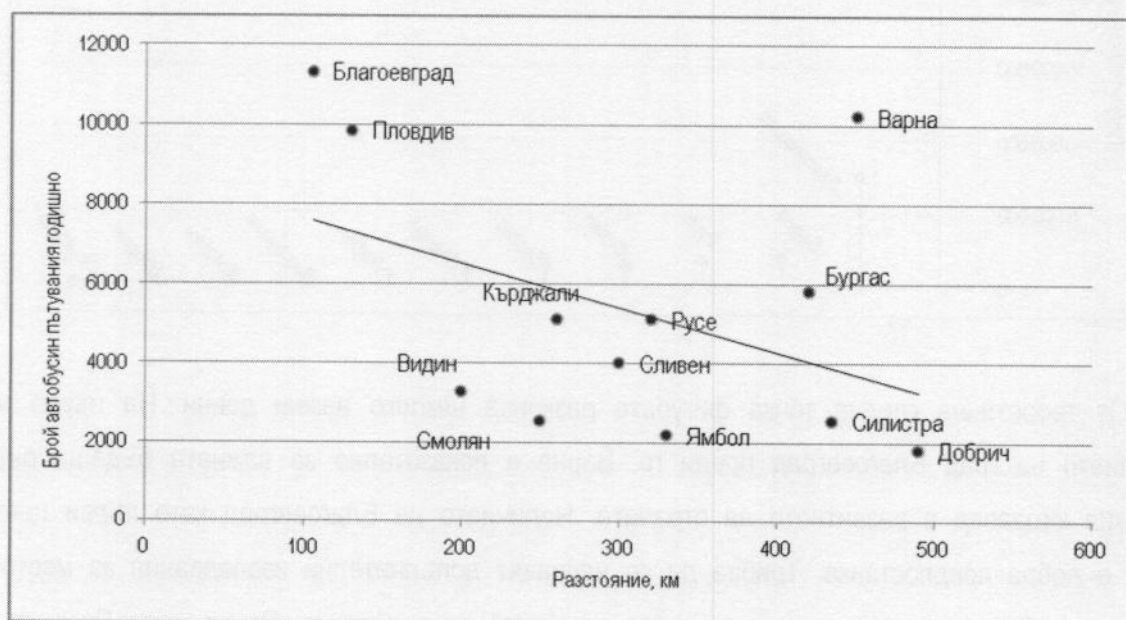
2.6 Зависимост между разстоянието и степен на взаимодействие между София и ЮИР

За да се разбере и програмира по-добре пространствената организация на икономическата система, трябва да се оцени нейната подреденост. Това може да реализира пространствените взаимодействия и по-специално дискутирания по-горе гравитационен модел. т.е. емпирично ще тестваме, как той се отнася с област и община Сливен в условията на няколко примера.

Пътуванията в пространството са сложни феномени, които са под прякото и непряко действие на комплекс от фактори с променлив характер. Независимо от това можем да приемем като постулат твърдението, че интензивността на пътуванията и взаимодействията намаляват с нарастване на дистанцията, тоест колкото по-далеч е един обект, толкова по-рядко се посещава.

За да оценим функционирането на пространствената система ще използваме данни за броя автобуси, които тръгват от София за областни центрове. За среден брой пътници в един автобус е приета стойност 30 души.

Фигура 11. Взаимовръзка между брой автобусни пътувания (заминаващи) и дистанция

Фигурата ясно илюстрира общата тенденция на намаляване на броя на пътуващите автобуси с нарастване на разстоянието. Съществуват интересни изключения. Първо, Варна значително задминава Бургас и независимо от голямата отдалеченост поддържа много висок интензитет на пътувания. Тя достига нивата на много по-близките градове до София – Пловдив и Благоевград. Именно Благоевград се ползва значително от географското и административното си положение на регионален център. Той е последният голям български град по течението на Струма, но е междинен от

Европейски съюз

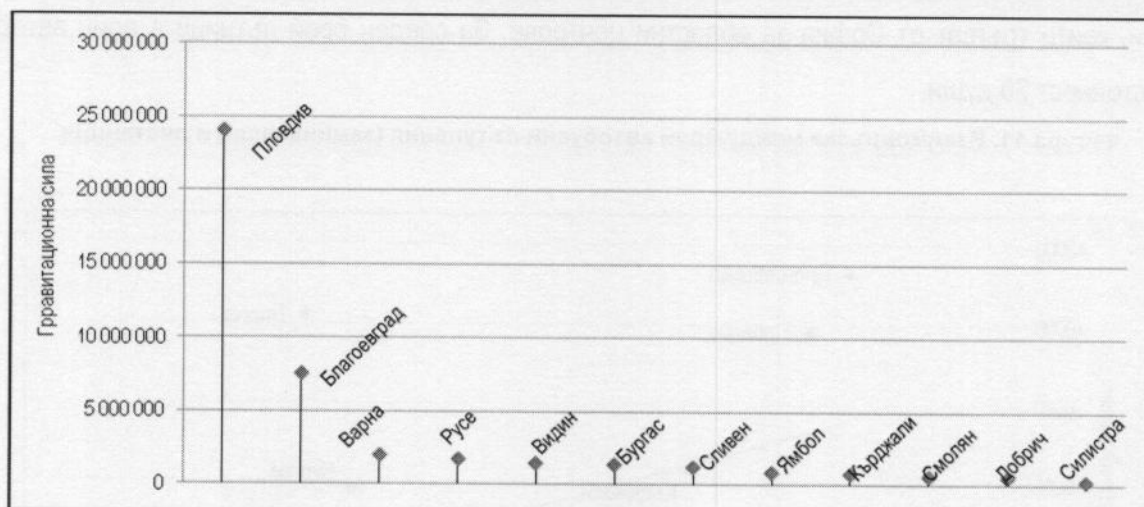
ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

гледна точка на вътрешния транспорт за развития югозапад на България за туристически и стопански пътувания. Условие, от което Сливен не се ползва поради транзитния характер на направлението към Бургас. Второ, Сливен и Ямбол, които също не са крайни, а междинни вътрешни дестинации, са в близка зона с градове като Видин и Смолян, които са типични крайни вътрешни за страната дестинации. Двата града, бяха включени умишлено, тъй като всички автобуси за Бургас обслужват изключения от извадката Стара Загора, но не и Сливен и Ямбол. Последното условие гарантира на местните фирми достатъчен пазарен дял и нужното минимално прагово ниво, за да съществуват. Ако всички автобуси за Бургас обслужват Сливен, броят на местните фирми ще спадне рязко под натиска на конкуренцията, тъй като местният поток ще се разпредели равномерно измежду многото транзитни преминавания.

Фигура 12. Гравитационна сила на привличане спрямо град София с избрани областни центрове

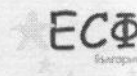
От теоретична гледна точка фигурата разкрива няколко важни данни. На първо място, положението на град Благоевград преди гр. Варна е показателно за важната бъдеща роля на българския югозапад в развитието на страната. Наличието на Благоевград като първи център в региона е добра предпоставка. Трябва да се направят допълнителни изследвания за мястото на Кюстендил, който е встрани от „коридора на развитие“ по р. Струма. Второ, град Русе, въпреки голямата отдалеченост, се намира преди Бургас. Това още повече ще се усили в случай, че Северна България разполага с пътна инфраструктура, равностойна на тази на Южна, и ако моделът отчита времето за пътуване. Важен извод в подкрепа на тази теза идва от мястото в графиката на депресивния Видин, чието географско положение му отрежда тази предна позиция. Това е косвено доказателство за неусвоения потенциал в развитието на българските дунавски градове. Останалите избрани градове в значителна степен съвпадат с теоретично очакваните резултати. Това означава, че бъдещите пазарни функции на българския Югоизток трябва да бъдат ориентирани освен към София, и

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

към българските дунавски градове, където да се реализира направлението „север-юг“. В тази връзка град Сливен притежава едно особеност. За дълго време града бе пресечната точка на подбалканския път София-Карлово-Казанлък-Сливен и София-Пловдив-Стара Загора-Нова Загора-Сливен. След изграждането на магистрала „Тракия“, подбалканският път е в пълна пространствена изолация, както и селищата разположени на него. Нещо повече, тъй като АМ не минава в близост до землището на град Сливен, за дълъг бъдещ период, се очаква да предизвика „трафик сянка“. Типичен пример в това отношение е днешната функция на пътен възел „Петолъчката“, който от национално значение, преминава в категория с регионално значение.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

3. ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ В ОБЩИНА СЛИВЕН

3.1 Опазване на открити зони и природни ресурси⁴

3.1.1 Географско положение и геопространствени предимства

Община Сливен се намира в Югоизточна България и заема площ от 1 366,6 км². По този показател тя се нарежда на първо място сред четирите общини от област Сливен. Площта на общината формира 38,6% от тази на областта, 6,9% от площта на Югоизточен район от ниво 2 и 1,2% от територията на България.

В административно отношение общината се намира в Район от ниво 2 - Югоизточен /NUTS II/, административна област - Сливен /NUTS III/, а самата община отговаря на европейската класификация LAU 1. Характерна особеност от административна гледна точка, е че общинският център - гр. Сливен, е център на едноименната област.

На север община Сливен граничи с община Антоново /област Търговище/ и община Котел /област Сливен/, на изток-югоизток - с общините Стралджа и Тунджа от област Ямбол. В посока юг-югозапад има обща граница с община Нова Загора /област Сливен/, а в посока запад - с общините Твърдица /област Сливен/ и Елена /област Велико Търново/.

От природногеографска гледна точка, територията на община Сливен заема части от различни природногеографски области - Стара планина, Средногорие, Задбалкански котловини. Според ландшафтно-екологичното райониране на България, общината попада частично в Старопланинската, Среднобългарската и Горнотракийско-Тунджанската ландшафтна област.

Старопланинската част е представена от най-източните разклонения на Елено-Твърдишка и най-западните периферни части от Котленска планина, разделени от прохода Вратник /1 070 m/, обширни територии от Сливенска планина и Гребенец, както и части от Сидовска планина. Територията на общината се пресича от главния вододел на Балканския полуостров и попада в обхвата 3 отточни области /Дунавска, Черноморска и Егейска/. В своите най-северни части, общината заема малък ареал от водосбора на Стара река /голям десен приток на р. Янтра, Дунавски отточен басейн/. На изток от прохода Вратник са изворните области на р. Луда Камчия, която оттича част от североизточните старопланински територии на общината към Черноморския басейн. Най-голям дял от Старопланинската област, заема водосборът на р. Тунджа. Нейните леви притоци /Беленска, Асеновска, Сотирска и др./, формират водосборите си по южните склонове на планините Елено-

⁴ Подробен анализ на природно-ресурсния потенциал вж. Общински план за развитие на община Сливен 2014-2020г.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Твърдишка, Сливенска и Гребенец, и заедно с десните, идващи от склоновете на Сърнена Средна гора, оттичат територията към Егейския басейн. Най-високо издигната е Сливенска планина при вр. Българка /1 180,5 m/. Това е и най-високата точка на територията на община Сливен. На изток от нея, седловината Ичера разделя планините Стидовска и Гребенец. Проходът Мараш /255 m/ отделя на изток територията на планината Гребенец от Терзийски баир.

Южно от планинските дялове на Стара планина е разположена широко отворената и наклонена на юг, обширна Сливенска котловина със средна надморска височина от 150 m. Към териториалния обхват на общината, се включват западната и централна част на едноименната котловина. На запад котловината достига до землището на с. Бинкос, което попада в рамките на т. нар. Бинкоски праг на р. Тунджа, а на изток до равнинна територия, където е изграден транспортен възел „Петолъчката“.

Община Сливен заема малки части от Сърнена Средна /в землищата на селата Сърцево и Струпец на север, и Старо село и Злати войвода на юг/. Максималната надморска височина в тази част на общината, достига 533 m. На югоизток е разположен ниският Заешки рид, който също е част от Сърнена Средна гора. Извън границите на община Сливен, периферните източни части на рида, достигат р. Тунджа.

В най-южните части на общината - в района на гр. Кермен и селата Младеново и Биково, се редуват отделни ниски височини, разделени от блата. Те свързват Заешки рид със Светиилийските възвишения и представляват граничен район между Средногорието и Тунджанската хълмиста област.

Югоизточно от с. Желю войвода, долината на р. Тунджа напуска територията на общината и формира мястото с най-ниска надморска височина /135 m/.

По данни на НСИ, най-голям дял от площта на общината - 51,1% /698 986 дка/ заемат земеделските територии, следвани от горските, които формират 41,2% /563 698 дка/ от територията на община Сливен. Населените места и другите урбанизирани територии, съставляват 5% /67 927 дка/ от площта на общината.

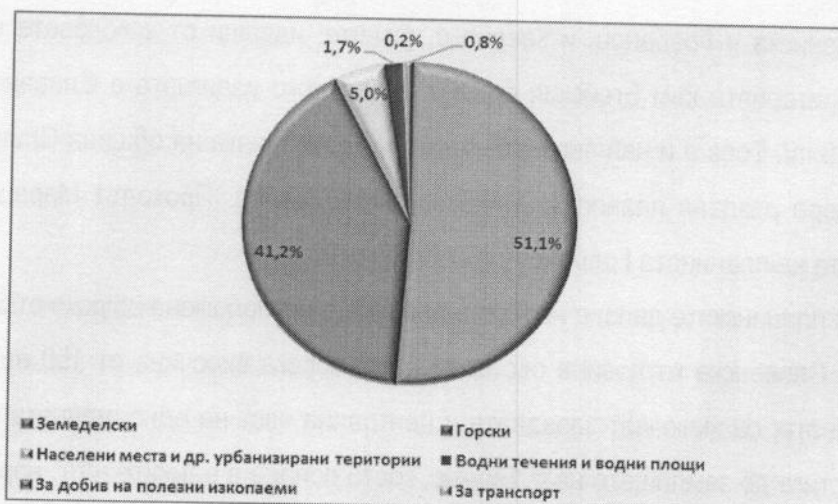
Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 13. Баланс на територията на община Сливен към 31.12.2000 г. /територия по фонд, %/
По данни на: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Последно място по разглеждания показател, заемат териториите за добив на полезни изкопаеми - едва 0,15% /2 087 дка/, и за транспорт - 0,8% /11 031 дка/.

Към териториалния обхват на общината се включват 45 населени места, от които 2 града - Сливен и Кермен, и 43 села. По данни от последното преброяване на населението в страната към 01.02.2011 г. в община Сливен живеят 125 268 д., от които 74,6% /93 421 д./ в градовете и 25,4% /31 847 д./ в селата. Към същата дата на територията на общинския център живеят 91 620 д., които формират 98,1% от градското население в общината.

Според последни статистически данни за протичащите демографски процеси в страната към 31.12.2013 г. населението на общината възлиза на 123 122 д., които формират 63,5% от жителите на област Сливен /193 925 д./. Отчетеното намаление в броя на населението на община Сливен, спрямо преброяването през 2011 г., е 1,7% /2 146 д./.

Съотношението между населението по местоживееене, към 31.12.2013 г., е 74,2% /91 394 д./ градско население, спрямо 25,8% /31 728 д./ жители на територията на 43-те села в общината. Броят на населението на гр. Сливен отрежда на общинския център място сред средните градове в страната /с население между 30 и 100 хил. жители/. По смисъла на НКПР 2013-2025 г. модел „Изходно състояние“ на йерархичната система градове-центрове, гр. Сливен е определен за град от 3-то йерархично ниво, към което се отнасят средни градове, центрове с регионално значение за територията на областите. В рамките на Югоизточния район от ниво 2, областният център Сливен, изпълнява балансираща роля на гр. Бургас, който е от второ йерархично ниво.

Общинският център гр. Сливен е разположен на 308 км от столичния град София /АМ Тракия/, на 178 км от гр. Пловдив, и на 117 км от най-голямото пристанище в България - Пристанище Бургас. В международен план гр. Сливен се намира на 138 км от Одрин, 370 км от Истанбул, 509 км от Солун и

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

на 290 км от Букурещ. Географското разположение на общината в югоизточната част на страната предопределя близостта на общинския център до разположения в област Ямбол /община Елхово/ нов ГКПП Лесово - Хамзабейли /92 км/, който свързва Р. България с територията на Р. Турция. Транспортната достъпност и отвореност на общинския център се потвърждава и от неговата близост до Р. Гърция - гр. Сливен отстои на 134 км от ГКПП капитан Петко Войвода - Орменион. Благоприятното транспортно-географско положение на областния и общинския център създават добри предпоставки за неговото обособяване като транспортен и промишлен възел в югоизточната част на страната. /вж. Приложения/

3.1.2 Полезни изкопаеми

Стопанското значение на геоложката структура и литоложкото разнообразие на територията, е свързано с наличните минерални подземни ресурси. Община Сливен не притежава значими запаси на полезни минерални ресурси, но въпреки това още от Древността има данни за добив на каменни въглища, манганови и железни руди. Територията на общината е разположена в източната част на Балканския басейн за добив на черни въглища с къснокредна възраст /Балканбас, рудник „Качулка“/. Отличава се с твърде сложен тектонски строеж и с 3 до 8 въглищни пласта. Въгледобивът в повечето от рудниците е прекратен. Въглищата са използвани главно в коксохимията и енергетиката. Находища на кафяви въглища и горивни шисти с палеогенска възраст има в Боровдолския басейн, които също не се експлоатират.

Рудните полезни изкопаеми са слабо представени на територията на общината. В района на гр. Кермен е установено находище на манган, без стопанско значение. Уранови руди са разработвани на територията на Сливенска планина /рудник „Сливен“, рудник „Сборище“/.

С по-голямо значение се отличават нерудните полезни изкопаеми. Находища на кварцит има при селата Струпец и Голямо Чочовени. Доломитни варовици се добиват в землищата на селата Бинкос и Струпец. Инертни материали се добиват от коритото на р. Тунджа при с. Бинкос, южно от с. Желю войвода и др. Добив на пясък се извършва в кариери северно от с. Калояново.

Добивът на полезни изкопаеми е свързан с нарушаване, унищожаване или създаване на нови /антропогенни/ релефни форми. Териториите, засегнати най-много от тази дейност в общината, са разположени в долината на р. Тунджа и възвишението, разположено южно от с. Бинкос. Голям проблем, свързан с опазването на околната среда, са nereкултивирани уранови рудници, които се намират в близост до общинския център.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

3.1.3 Агроклиматични ресурси

Територията разполага със значителен агроклиматичен потенциал за развитие на всички подотрасли на растениевъдството – зърнени, фуражни, технически, зеленчукови култури и трайни насаждения, въпреки че община Сливен е определяна като територия с висок риск от засушаване (www.meteo.bg) и е зависима от ефективното използване на водните ресурси (напояване). Според Агроклиматичното райониране на България (Хершкович, 1984) територията се отнася към два района, както следва: 1. Умерено горещ, засушлив район (северно от линията Болярско - Калчево); 2. Умерено горещ, много засушлив район. Условиата благоприятстват отглеждането на топлолюбиви, късни култури, в т.ч. царевица, тютюн, ориз, лозя.

3.1.4 Потенциал за използване на ВЕИ

Добрите показатели за продължителност на слънчевото греене дават основание да се твърди, на територията на общината съществува много висок потенциал за използването на слънчевата енергия в качеството ѝ на възобновим източник на енергия. Такива фотоволтаични паркове са вече реализирани на територията на община Сливен. Възможност съществува и по отношение на добива на култури /рапица, соя, слънчоглед и др./ за производство на биогорива. Данните за скорост и честота на вятъра благоприятстват прогнозата на бъдещо използване и на вятърната енергия в отделни локалитети по територията. Тези условия на честота, сила и посока на вятъра благоприятстват изграждането на ветрогенератори произвеждащи електрическа енергия, каквито вече са инсталирани в землището на с. Тополчане.

3.1.5 Води и водни ресурси

В речните тераси на р. Тунджа има добри запаси на грунтови води. На места водите са напорни, разположени под глинести покривки. В плиоценските пясъчни и чакълести пластове, са акумулирани води, които под ерозионното ниво на р. Тунджа, са напорни. Напорен характер имат и пукнатинно-карстовите води в триаските варовици, подложки на плиоцена. Сравнително водообилни са и делувиялно-пролувиялните отложения в подножните части на планините Сливенска и Гребенец.

В Сърнена Средна гора подземните води са ограничени. Пукнатинни води дават начало на многобройни, но малки извори. По-обилни са карстовите води при среднотриаските варовици и пукнатинните и пукнатинно-карстовите води в мергелните варовици. Термоминерални води, свързани с разломната зона на юг от Сърнена гора, са локализирани при Сливенските минерални бани. Те са с

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

температура 44–45° С и дебит 17 l/s. Минерализацията на водата е 1,977 mg/l, по химичен състав тя е хидрокарбонатно-сулфатно-натриево-калциева, азотно-въглекисела.

Основна речна артерия е р. Тунджа /348,5 km/, втората по дължина река в страната, в чието средно поречие попада значителна част от територията на общината. Посоката на течение на реката в рамките на общината, е от запад на изток-югоизток. Характерна е голяма асиметрия на водосборния басейн - дълги леви притоци и редуцирани десни притоци. По-важни леви притоци са: Беленска река /29,2 km, извира западно от прохода Вратник и се влива при с. Бинкос/, Асеновска река /35,6 km, изтича от извор в Сливенска планина, след град Сливен носи името Коруча и се влива в района на с. Самуилово/, Сотирска река /извира от Стидовска планина и се влива в Тунджа след с. Желю войвода/.

Водосборът на р. Тунджа на територията на общината, попада в областта с умерено-континентално климатично влияние върху речния отток, в подобласт със значително снежно подхранване и хидроложки район с преходно-континентално влияние върху водния режим. Периодът на пълноводие започва през декември и приключва през май. Главният максимум настъпва през пролетта - април-май, а вторичният - през зимата - месец февруари. Месеците с минимален отток са август и септември. Средният брой дни в годината с брегови лед, е между 10-12. По химичен състав водите са хидрокарбонатно-калциево-сулфатни.

От гледна точка на стопанската дейност, проблем представляват са речните прииждания /състояние на високи води за няколко дни/. За р. Тунджа в Сливенската котловина, средната честота на тези случаи, е различна и се проявява през всички месеци в годината. Най-много такива състояния се регистрират през периода на пълноводие. За р. Тунджа при ст. Елхово, това са месеците от февруари до април с 17,4%. Следващи по значение са месеците декември, януари и май. Продължителността на приижданията зависи от времетраенето и количеството на валежите, площта и формата на водосборния басейн, от средния наклон на територията и залесеността. По степен на поройност р. Тунджа в средното поречие, се класифицира като средно поройна. През 2005 и 2006 г., значителни наводнения опустошават големи територии в цялата страна, като засягат и водосбора на р. Тунджа. Наводнения, засягащи заливането на земеделски земи, са регистрирани както в минали, така и в последните години след този период.

През 2013 г. Басейновата дирекция за управление на водите в Източнобеломорския район, анализира и картографира райони със значителен потенциален риск от наводнения. Средното поречие на р. Тунджа на територията на община Сливен, попада в район с висок риск от наводнения. Според направения анализ, най-честата причина за наводненията са много интензивните и продължителни валежи. Наводненията през зимния период са резултат от съчетаването на снеготопене и интензивен валеж. Проблемът с преодоляването на наводненията, е от изключителна важност за общината. Той

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

създава риск за здравето и живота на хората, унищожаване на важни инфраструктурни обекти, земеделски земи и др.

Река Луда Камчия /200,9 km/ извира източно от прохода Вратник, с начален приток р. Голямата. Част от горното поречие на р. Луда Камчия, до с. Ичера, попада на територията на община Сливен. Водосбора на реката се отличава с добра залесеност. В поречието на реката са отчетени висок брой случаи на прииждания, които са най-изразителни в нейното средно и долно поречие. Преобладават дъждовните прииждания. При с. Ичера се извършва водовземане от течащи повърхностни води от река Луда Камчия.

Стара река /Лефеджа, 91,8 km/, десен приток на р. Янтра, отводнява най-северните територии на общината. Извира в местността Агликина поляна, северно от главното било на Елено-Твърдишка планина.

Важно значение при управлението и устойчивото използване на водните ресурси имат язовирите. За територията на общината с най-голямо значение е язовир „Асеновец“. Неговото предназначение е първостепенно за питейно-битовото водоснабдяване в общината и за общинския център - гр. Сливен.

3.1.6 Почвени ресурси

Разнообразният релеф и скална основа, надморската височина, климатичните условия и обширната територия, обуславят разнообразие в почвообразуващите фактори и типове почви на територията на община Сливен.

В най-северните старопланински територии, северно от главното било, е разпространен ареалът на светлосивите горски почви /albic Luvisols, FAO, WRBSR/. Площите им са малки, подходящи са за почти всички видове култури, особено за тези с по-дълъг вегетационен период.

С по-малка площ и значение за общината са кафявите горски почви /Cambisols, FAO, WRBSR/. Те са разпространени в най-високите части на Елено-Твърдишка и Сливенска планина под букови гори. Имат основно горскостопанско значение. Техните ареали попадат в защитените територии на природен парк „Сините камъни“ и зоните от екологичната мрежа НАТУРА 2000.

Най-голяма площ в старопланинската част от територията на общината, имат канелените почви /chromic Cambisols, FAO, WRBSR/, силно излужени, до слабо оподзолени, на места в съчетание с рендзини /rendzic Leptosols, FAO, WRBSR/, ерозирани. Те заемат южните склонове на Сливенска планина, планините Стидовска и Гребенец. Отличават се с добре оформен и средно мощен профил /80-100 cm/. Хумусният хоризонт е тъмнокафяв и добре структуриран с мощност до 35 cm. Това са тежки глинести почви, които се характеризират с умерено естествено плодородие. Подходящи са за

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

отглеждане на някои зърнени, технически и овощни култури. Необходимо е торене за повишаване на почвеното им плодородие.

Сливенската котловина е заета предимно от площите на алувиалните и алувиално-ливадните /Fluvisols, FAO, WRBSR/, песъчливи и песъчливо-глинести почви. В подножните старопланински части е разпространена ивицата на делувиялните и делувиялно-ливадните /Colluviosols, FAO, WRBSR/ песъчливи и песъчливо-глинести, каменливи почви.

С най-голямо значение за земеделието са алувиално-ливадните почви. Имат песъчлив и песъчливо-глинест механичен състав. Притежават хумусен хоризонт с мощност от 10 до 40 cm. По-голяма част от тези почви, се отличават с високо плодородие. Подходящи са главно за зеленчукопроизводство, и за фуражни, технически и овощни култури.

Речните тераси на р. Тунджа са създали добри условия за развитие на ливадните черноземовидни почви, които на места са заблатени, и имат тежък до лек песъчливо-глинест механичен състав. Те имат добре развит хумусен хоризонт до 60-70 cm и мощност на профила до 90-100 cm. Известни са с високото си плодородие и са подходящи за отглеждане на всички зърнени, технически, фуражни и зеленчукови култури. За повишаване на плодородието им е необходимо регулиране на нивото на подпочвените води и умерено торене.

В района, южно от гр. Кермен, има малки ареали заети от смолници /Vertisols, FAO, WRBSR/. Имат тежък механичен състав, смолисто-черен цвят и голяма мощност на хумусния хоризонт. Имат добро естествено плодородие и са подходящи най-вече за отглеждането на някои зърнени, технически и фуражни култури, и по-малко - за зеленчуци и овощни видове.

В същия район, са развити ливадно-канелени и тежко песъчливо-глинести почви, чиито особености се свързват с постоянните или периодични блата.

В района на Сърнена Средна гора се срещат типични и излужени канелени почви, на места ерозиранни.

Територията на община Сливен се отличава с голямо разнообразие от почвени типове, чието плодородие варира от ниско /в планинските райони/, през добро до много добро, и високо /в котловината и крайречните райони/. Най-активна земеделска дейност, с най-големи обработваеми територии, се развива в ареалите на алувиално-ливадните, ливадно-черноземовидните, канелените почви и смолниците. Потенциалните проблеми в областта на почвените ресурси, са свързани с опасността от засоляване, изтощаване и намаляване на почвеното плодородие при неправилно третиране и обработване на почвите. Част от почвеният фонд е подложен на активни ерозионни процеси и замърсяване. Особено рискови в това отношение са районите около сметищата, пътните артерии, nereкултивиранияте рудници и кариери, индустриалната зона на общинския център и др.

Европейски съюз

ОПАК Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

3.1.7 Елементи на националната екологична мрежа - Защитени природни територии и защитени зони по НАТУРА 2000

Към териториалния обхват на община Сливен се включва изцяло природен парк „Сините камъни“, с намиращите се в него резерват, защитени местности и природни забележителности: резерват „Кутелка“, защитени местности „Божура“, „Агликина поляна“, „Хайдут дере“, природни забележителности „Халката“, „Песченик“, „Бъчвата“, „Хайдушка“ и др. Извън територията на парка са местността „Железни врата“ и находище „Блатно кокиче - Дебелата кория“.

Силната антропогенизация в района на община Сливен и уникалността на някои ландшафти и видове, силно застрашени от намаляване на ареала /популацията/ или от изчезване, са довели до обявяването на няколко защитени зони от европейската екологична мрежа НАТУРА 2000. Едни от тях са обявени по Директивата 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна: „Река Тунджа“, „Сините камъни“, „Гребенец“, „Горна Луда Камчия“, „Луда Камчия“, „Река Мочурица“, „Котленска планина“, „Твърдишка планина“, „Гора Желю войвода“, „Гора Блатец“, „Гора Тополчане“. По Директивата за птиците 79/409/ЕЕС зоните са: „Адата-Тунджа“, „Каменски баир“, „Сините камъни-Гребенец“, „Котленска планина“. /вж. Приложения/

3.2 Анализ на екологично състояние на територията на общината

3.2.1 Съвременни и унаследени проблеми от екологичен характер. Източници на замърсяване

На територията на Община Сливен няма условия от възникването на сериозни и трайни проблеми от екологичен характер. Независимо от това е възможна проявата на краткотрайни неблагоприятни условия на средата, породени от:

- замърсяване на атмосферния въздух от транспорта, отделни промишлени предприятия, нерегламентираните сметища и инцидентно възникващите пожари;
- замърсяване на водите от селското стопанство, комунално-битовия сектор, нерегламентираните сметища, хранително-вкусовата промишленост;
- замърсяване и нарушаване на почвите от селското стопанство, отпадни води от комунално-битовия сектор, сметищата, строителните дейности и др;

Атмосферен въздух:

Атмосферният въздух в община Сливен се отличава с влошени качества най-вече в общинския център - гр. Сливен. Сред основните замърсители се очертават промишлеността, автомобилният транспорт и битовото отопление. Във връзка с газифицирането на част от промишлените предприятия

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

и на домакинствата, през последните няколко години се отчита подобрене в качеството на атмосферния въздух в общината.

Води:

В ролята на най-големи замърсители на водите в община Сливен влизат населените места, промишлените дейности и земеделието.

Тревожно от екологична гледна точка е състоянието на р. Асеновска след гр. Сливен, както и на р. Тунджа след вливането на р. Асеновска. Главни причини за влошеното екологично състояние са най-вече осъществяваните в гр. Сливен дейности на текстилната и бояджийска промишленост, както и вливането на градските отпадни води в р. Асеновска след тяхното пречистване в ГПСОВ - Сливен. Сериозен екологичен проблем представляват и множеството нерегламентирани сметища за битови и строителни отпадъци. Очаква се екологичното състояние на двете реки значително да се подобри след приключването на Интегрирания воден проект на гр. Сливен. През 2011 г. е отчетено влошено химично състояние на подземните води в община Сливен спрямо предходната 2010 г.

Земи и почви:

По отношение на замърсяването на почвата с тежки метали и металоиди, територията на община Сливен се отличава с много по-ниски от пределно допустимите стойности на измерваните индикатори. През последните години тази положителна тенденция се запазва постоянна. Засоляването на почвите също е в нормални за страната стойности. Във връзка с екологичното състояние на земите и почвите, проблем представлява наличието на множество нерегламентирани сметища - техният брой в община Сливен е 43.

– Биоразнообразие:

Община Сливен се отличава с богато биоразнообразие и заема водещо място в областта по дял на защитените територии. Наличието на Природен парк „Сините камъни“ и на международнозначимия резерват „Кутелка“, отреждат на община Сливен важно място в Националната екологична мрежа на България.

– Отпадъци:

Основен екологичен проблем по отношение на депонирането на отпадъци в община Сливен, се явява липсата на регионално депо за събиране на твърди битови отпадъци. За решаването на този проблем значително ще допринесе изграждането на регионално депо в Ямбол, което ще обслужва и населението на община Сливен.

– Шумово замърсяване и радиационно състояние:

Европейски съюз

ОПАК Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

В гр. Сливен се отчита постоянно шумово натоварване, като през последните години се констатира преминаване на пунктове от по-ниско към по-високо шумово ниво. Не се отчита значително шумово натоварване от страна на изследваните промишлени обекти в общината.

През последните години мониторингът на радиационното състояние в община Сливен, не отчита различни от естествените стойности на радиационния гама-фон.

Общината изпълнява актуална Програма за получаване на енергия от ВЕИ и енергийна ефективност.

4. ТРАНСПОРТНИ И ДРУГИ ИНФРАСТРУКТУРНИ МРЕЖИ /ВЖ. ПРИЛОЖЕНИЯ/

4.1 Транспортна инфраструктура

4.1.1 Пътна мрежа

През територията на община Сливен преминава трансевропейски транспортен коридор №8 Бари/Бриндизи - Дуръс/Вльора - Тирана - Скопие - София - Пловдив - Стара Загора - Сливен - Бургас/Варна. Транспортният коридор свързва Адриатическо с Черно море, като в рамките на България провежда транзитните транспортни потоци по автомагистрала "Тракия".

Южната част на община Сливен - в близост до гр. Кермен, се пресича от автомагистрала "Тракия".

Републиканската пътна мрежа на територията на общината, е представена от 212 км пътища I-ви, II-ри и III-ти клас. Изградени са и 8 км пътни връзки /детелини/.

Фигура 14. Републиканска пътна мрежа на територията на община Сливен - според класа на пътя, към 31.12.2012 г. /%/
Източник: По данни на: Общинска администрация, <http://www.sliven.bg/>

Основна транспортна ос в община Сливен е първокласен път I-6 - граница Македония/ГКПП Гюешево - Кюстендил - Перник - София - Карлово - Казанлък - Сливен - Карнобат - Бургас. Пътят

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

свързва гр. Сливен със столичния град и с регионалния център гр. Бургас, като в участъка от Сливен до Бургас има европейска категоризация Е 773. Във връзка с новопостроената АМ „Тракия“ се очаква движението по първокласния път да се облекчи. Дължината на първокласните пътища е 47 км, които формират 22,2% от републиканската пътна мрежа на територията на община Сливен.

Транспортна връзка със Северна и Южна България се осъществява посредством първокласен път I-7 - Силистра - Шумен - Ямбол - Елхово - Лесово/Турция. Пътят преминава периферно от област Сливен и има важно значение за осъществяването международните превози между Румъния, България и Турция.

През територията на община Сливен преминават два второкласни пътя: път II-53 Велико Търново - Елена - Сливен - Ямбол и път II-66 Пловдив/Поповица - Чирпан - Стара Загора - Нова Загора - Сливен. Последният е съставен елемент на трансевропейски транспортен коридор №8 и притежава Европейска категоризация Е 773. Във връзка с пускането в експлоатация на Лот 2 /Стара Загора - Нова Загора/ и Лот 3 /Нова Загора - Ямбол/ на АМ „Тракия“, се очаква разтоварване на движението по път II-66 и увеличаване на неговото регионално значение. Второкласните пътища в община Сливен са с дължина 84 км и съставляват 39,6% от републиканските пътища в общината.

Община Сливен се обслужва и от третокласен път III-488 Сливен - Котел. Пътищата трети клас формират 38,2%, или 81 км от републиканската пътна мрежа в общината.

Пътната мрежа в община Сливен е с гъстота от 0,391 км/км², като тази стойност е значително по-висока от средната за страната - 0,333 км/км².

Общинската пътна мрежа в общината е с дължина 321 км, съставляващи 60,2% от изградените общо 533 км пътища в община Сливен.

Състоянието на републиканската пътна мрежа в община Сливен като цяло може да се определи като добро. Част от четвъртокласните пътища са в незадоволително състояние, което налага необходимост от предприемане на действия по тяхната реконструкция и ремонт.

4.1.2 Железопътен транспорт

Територията на община Сливен се обслужва от две от най-важните железопътни линии в страната.

- Трета /III-та/ главна жп линия София - Карлово - Сливен - Зимница - Карнобат - Варна: следва маршрута на т.нар. Подбалканско трасе и осъществява жп връзка между гр. София и северната част на българското Черноморие. Железопътната линия е единична, електрифицирана и обслужва общините Твърдица и Сливен. В община Сливен жп линия се обслужва от 5 гари и 3 спирки.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

- Осма /VIII-ма/ главна жп линия Пловдив - Стара Загора - Нова Загора - Кермен - Ямбол - Бургас:

преминава по трасето на трансевропейски транспортен коридор №8. Железопътната линия е единична и електрифицирана.

Двете жп линии следват направление "запад-изток" и се отличават както с промишлено-транспортна, така и с туристическа функция.

Степента на изграденост на жп инфраструктура в община Сливен напълно отговаря на нуждите и потребностите на населението от този вид транспорт. Добре развитата жп мрежа в общината дава възможност за осъществяването на добри комуникационни връзки във всички транспортни направления.

4.1.3 Въздушен транспорт

На около 12 км от гр. Сливен е разположено гражданско летище "Бършен", което към настоящия момент не функционира. Изградената писта е с дължина от 2,5 км, което позволява кацане и излитане на транспортни и пътнически самолети. Налични са аерогара и контролна кула към летището.

Според специалисти параметрите на летище "Бършен" позволяват неговото използване за износ на пресни плодове и зеленчуци, произведени в района и други части на страната. В края на 2012 г. община Сливен предлага летището за продан, като към момента не са постигнати резултати по възобновяване дейността на летището.

Общинският център - гр. Сливен, се намира на 303 км от летище София, на 120 км от летище Бургас, на 213 км от летище Варна, на 182 км от летище Пловдив.

4.1.4 Достъп до пристанища

Град Сливен се намира на 117 км най-голямото пристанище в страната - Пристанище Бургас. Пристанище Варна е разположено на 212 км от общинския център. На разстояние от 198 км отстои най-близко разположеното речно пристанище - Свищов.

4.1.4.1. Основни изводи за състоянието на транспортната инфраструктура в община Сливен

Транспортната мрежа в община Сливен е добре развита и в по-голямата си част се отличава с добро състояние. Тази констатация важи най-вече за републиканската пътна мрежа, докато

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

състоянието на част от четвъртокласните общински пътища е незадоволително, което налага необходимост от предприемане на ремонтни и възстановителни дейности.

Община Сливен се отличава с по-висока гъстота на пътната мрежа, спрямо средната стойност за страната. Високата степен на изграденост на пътната мрежа в общината, задоволява напълно нуждите и потребностите на населението. По отношение на категоризацията на пътищата в общината, най-голям дял заемат четвъртокласните, които формират 60,2% /321 км/ от изградената пътна мрежа в община Сливен.

През територията на общината преминават две от главните железопътни линии в страната - трета и осма, които създават благоприятни предпоставки за осъществяване на комбиниран тип превози.

4.1.5 Енергийна инфраструктура

4.1.5.1. Електроснабдяване

На територията на гр. Сливен е изграден ТЕЦ „Сливен“ с мощност от 30 MW, който се използва главно за топлоснабдяване на общинския център.

Община Сливен се захранва с електроенергия от районната мрежа - 110 KV, посредством изградени подстанции. Във връзка с големия брой обслужвани абонати, в общината функционират пет подстанции: „Сливен градска“, „Речица“, „Сливен индустрия“, „Бинкос“ и „Комуна“.

Електропреносната мрежа в района се характеризира с добро състояние и има капацитет да поема натоварвания, което се явява потенциално благоприятно условие в процеса на икономическото развитие на общината. В тази връзка, съществува необходимост от доизграждане и реконструкция на електропреносната мрежа в районите с потенциал за развитие на туристическия сектор.

Съществен проблем се явява състоянието на електропреносната мрежа във вилната зона на гр. Сливен, където качеството на електрозахранването е ниско, и не отговаря на съвременните стандарти и изисквания.

4.1.6 Възобновяеми енергийни източници и енергийна ефективност

Област Сливен попада в район със сравнително висока средна продължителност на слънчевото греене. В тази връзка, енергийното потребление в бита и услугите, може да бъде намалено значително чрез използването на слънчевата енергия, както в ремонтирани, така и в новопостроени сгради. Слънчевите термични системи за топла вода са подходящи за обществени сгради /болници, детски градини, социални домове/, както и за стопански обекти.

Европейски съюз

ОПАК Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Стремежът към увеличаване дела на енергията, произвеждана от възобновяеми енергийни източници, е сред ключовите моменти в постигането на приоритетите, залегнали в националната Енергийната стратегия 2020. Според Стратегията, към 2020 г., 16% от общия дял на произвежданата в страната електроенергия, трябва да се произвежда от ВЕИ. Като основни източници за получаване на алтернативен вид електроенергия, се използват най-вече водна, вятърна и слънчева енергия.

Особено активен по отношение усвояването на вятърната енергия в общината е периода 2004-2008 г., когато в община Сливен са изградени 12 вятърни електроцентрали /ВТЕЦ/ с обща мощност 7,93 MW. От 2011 г. активно се преминава към усвояване потенциала на слънчевата енергия чрез изграждане на фотоволтаични централи /ФТЕЦ/ в района. В община Сливен са изградени 51 обекта, използващи ВЕИ с обща мощност от 66,55 MW. Този брой формира 58% от тези обекти на областно ниво /88 бр./ и 60,3% от тяхната обща мощност /110,30 MW/.

На територията на общината се провеждат целенасочени мерки по повишаване енергийната ефективност на обществените обекти и сградния фонд. Тези мерки са насочени към оптимизиране на уличното осветление посредством въвеждането на системи за автоматично управление и монтиране на енергоспестяващи осветителни тела. За повишаване енергийната ефективност на сградите се реализират дейности по тяхното саниране и обновяване технологичните параметри на отоплителните инсталации.

По отношение на индустриалния сектор много от функциониращите предприятия предприемат мерки за повишаване на енергийната ефективност в съответното производство. Реализирането на такъв тип мерки се отличава с изключително благоприятен ефект в стремежа към повишаване конкурентоспособността на предприятията.

4.1.7 Газоснабдяване

В близост до гр. Сливен е изградено отклонение на преминаващия през едноименната област, южен клон на националната газопреносна система. На територията на общината е изградена и газорегулаторна станция за промишлено газоснабдяване. Газоразпределителната мрежа в рамките на община Сливен е изградена частично, като към нея са включени потребители на природен газ. Основният разпределителен газопровод се състои от три основни клона, изградени в периода 1988-1992 г. От 2000 г. се наблюдава процес на масова газификация на промишлените предприятия в общината, като средствата за газопроводните отклонения се осигуряват от самите предприятия.

Изградената газоразпределителна мрежа в община Сливен е с дължина 53 км, като в периода 2007-2011 г. са изградени над 20 км. Към края на 2012 г. се захранват 56 бр. стопански потребители, от които 34 промишлени и 22 обществено-административни. Параметрите на последно изградените

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

газопроводни отклонения, позволяват включването на нови бъдещи потребители. По отношение на битовата газификация също се отчита увеличаване броя на потребителите /към момента този брой е 64/.

Съществуват перспективи за изграждане на газоразпределителна мрежа в нетоплофицираните квартали на гр. Сливен и квартал "Речица".

Развитие на газоразпределителната мрежа в бъдеще следва да се осъществява както по отношение на промишлеността, така и по отношение на обществените сгради и домакинствата. Изграждането на нови газопроводни отклонения и/или присъединяването на нови абонати към съществуващите е важна предпоставка за подобряване на бизнес средата и за повишаване конкурентоспособността на предприятията в общината.

4.1.7.1. Основни изводи за състоянието на енергийната инфраструктура в община Сливен

Извършеният анализ на състоянието на енергийната инфраструктура в община Сливен позволява да направим следните основни изводи:

- *Електроснабдяване:*

- Електропреносната мрежа в гр. Сливен се характеризира с добро техническо състояние;
- Съществува необходимост от доизграждане и реконструкция на електропреносната мрежа в районите с потенциал за развитие на туризма, както и във вилната зона на гр. Сливен, където се наблюдават проблеми с качеството на електрозахранването.

- *Възобновяеми енергийни източници и енергийна ефективност:*

- Община Сливен разполага с потенциал за получаване на алтернативен вид енергия, най-вече чрез усвояване потенциала на вятърната и слънчевата енергия. В общината активно се изграждат вятърни и фотоволтаични електроцентрали, в резултат на което към момента 58% от общия брой обекти, използващи ВЕИ в областта, са разположени на територията на община Сливен;

- Съществува необходимост от повишаване на енергийната ефективност, както на обществените сгради и на жилищния фонд, така и на промишлените предприятия в община Сливен.

- *Газоснабдяване:*

- Наблюдава се постоянно увеличаване на броя на газифицираните потребители в битовия и промишления сектор на общинско ниво. Параметрите на изградената газоразпределителна мрежа позволяват лесно включване на бъдещи абонати;

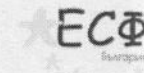
- Необходимо е изграждане на газоразпределителна мрежа на територията на нетоплофицираните квартали на гр. Сливен.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

4.1.8 Телекомуникации

Според Европейската обсерватория за информационни технологии /ЕИТО/ в периода 2000-2010 г. развитието на електронните съобщения в световен мащаб е доминирано от мобилните гласови услуги и интернет и мобилния широколентов достъп.

През последните години на територията на страната, се отчита тенденция на намаление на „фиксираната телефонна плътност по домакинства“. За сметка на това „мобилната телефонна плътност“ бележи постоянен ръст, като по този показател страната ни изпреварва някои от страните-членки на ЕС.

4.1.9 Информационно общество

По данни от последното преброяване на населението през 2011 г. осигуреността на обитаваните жилища с кабелна и сателитна телевизия, компютър и интернет в страната се увеличава. Към 01.02.2011 г. броят на жилищата, разполагащи с компютър е 18 695, като 17 150 имат достъп до интернет. Броят на лицата, имащи достъп до интернет на територията на двата града /Сливен и Кермен/, е 48 854 д., или 90,3% от лицата с интернет достъп на общинско ниво. Стойността на показателя за територията на останалите 43 населени места от селски тип, е 5 272 д. /9,7%/.

	общо		в градовете		в селата	
	жилища	живеещи лица	жилища	живеещи лица	жилища	живеещи лица
Кабелна телевизия	13 589	38 940	12 385	35 379	1 204	3 561
Сателитна антена	16 685	50 572	11 255	33 643	5 430	16 929
Компютър	18 695	59 041	16 924	52 460	1 771	6 581
Достъп до интернет	17 150	54 126	15 714	48 854	1 436	5 272

Таблица 2. Осигуреност на обитаваните жилища в община Сливен с кабелна телевизия, сателитна антена, компютър и достъп до интернет през 2011 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Достъпът до интернет е безпроблемен на територията на общинския център - гр. Сливен и отчасти в гр. Кермен, докато в част от останалите селища се наблюдават проблеми, свързани със степента на оборудване на фирмите интернет-доставчици. Положителен момент в решаването на този проблем се явява предприемането на действия по изграждане на обществени места за достъп до интернет.

4.1.9.1. Основни изводи за развитието на телекомуникациите в община Сливен

Развитието на телекомуникациите в община Сливен се отличава със следните специфични особености:

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

- Наблюдава се тенденция на увеличаване стойността на показателя „мобилна телефонна плътност“, за разлика от тази на показателя „фиксирана телефонна плътност по домакинства“, който бележи постоянен спад. Тази тенденция е общовалидна за България и за ЕС като цяло.
- Делът на домакинствата в община Сливен, имащи достъп до интернет, нараства плавно в периода 2007-2012 г. Отчетената стойност за последната година - 37,0%, остава значително по-ниска от средната за страната и за Югоизточния район.
- Съществуват значителни териториални различия по отношение на достъпа на градското и селското население до интернет услуги. Стремелът към намаляване негативния ефект на проявяващата се тенденция се свързва с предприети действия по изграждането на специално обособени места за обществен интернет достъп. Тези успешно предприети действия следва да намерят място в интересите на местните власти и за в бъдеще.

4.1.10 Водостопанска инфраструктура

4.1.10.1. Водоизточници и водохващания

Община Сливен се отличава с добри показатели на водоизточниците от количествена и от качествена гледна точка. Водоизточниците в община Сливен не се използват рационално, което води до въвеждането на режим на водоснабдяването в някои от населените места в общината.

През територията на гр. Сливен преминават реките Селишка, Новоселска и Асеновска. По поречието на р. Асеновска на площ от около 1 100 декара е изграден язовир „Асеновец“, който се явява основен водоизточник за гр. Сливен. Водата в реките е относително чиста, но съществува проблем с битовото замърсяване.

4.1.10.2. Пренос и пречистване на води

Вътрешната водопроводна мрежа на гр. Сливен е обособена в три зони: висока, средна и ниска /промишлена/ зона. В южната част на средната зона са разположени няколко промишлени предприятия. Сред основните проблеми на водопроводната мрежа на града се явява състоянието на тръбната мрежа и материала, от който са изработени тръбите.

Делът на загубите при транспортирането на вода в област Сливен е по-висок от средния за България и за Югоизточния район от ниво 2. През 2010 г. този дял на областно ниво, е 81,3%, при стойност от 57,6% за страната и 68,4% за района. Стойността на показателя отнежда на област Сливен едно от първите места в страната по загуби на вода по време на нейния пренос. В тази връзка,

Европейски съюз

ОПІАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

съществува необходимост от реконструкция и модернизация на остарялата водопроводна мрежа с цел намаляване на големите загуби на питейни води.

Понастоящем гр. Сливен не разполага с изградена Пречиствателна станция за питейните води от язовир "Асеновец". Нейният строеж започва през 1987 г., но през 1996 г. е прекратен поради липса на финансиране. През 2008 г. строителството е подновено, но по-късно отново спира поради същата причина. Към настоящия момент строителството не е завършено, като предстои свързването на ПСПВ с язовир "Асеновец" и изграждането на резервоар.

4.1.10.3. Водоснабдяване и канализация

Всички населени места в община Сливен са водоснабдени, но на територията на някои села се наблюдава недостиг на питейна вода. Този проблем е най-силно изразен в следните населени места от общината: с. Новачево, с. Градско, с. Бяла, с. Раково и с. Ичера.

Освен от язовир "Асеновец" гр. Сливен се водоснабдява и посредством подпочвени води, които се черпят от шахтови и тръбни кладенци в терасата на р. Тунджа /водоснабдителни системи "Тунджа" и "Мечкарево"/.

Делът на населението с обществено водоснабдяване в област Сливен е най-висок в сравнение с този в останалите три области от Югоизточния район от ниво 2. В същото време Сливен е единствената област в района, където през 2011 г. в някои населени места се наблюдава режим на водата.

По данни на НСИ, към 01.02.2011 г. броят на обитаваните жилища в общината е 43 288, 96,2% /41 626 бр./, от които използват обществен източник на водоснабдяване. Други 439 жилища, или около 1% от техния общ брой в общината, ползват собствен водоизточник. От друга страна, броят на жилищата без източник на вода - 492, формира 1,1% от жилищата на територията на община Сливен.

	общо	в градовете	в селата
Община Сливен	43 288	32 753	10 535
Обществено водоснабдяване	41 626	32 076	9 550
Собствен водоизточник	439	324	115
Обществено водоснабдяване и собствен водоизточник	731	200	531
Няма източник на вода	492	153	339

Таблица 3. Обитавани жилища по източник на водоснабдяване и местонамиране в община Сливен за 2011 г.
Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Изградената канализационна система на гр. Сливен е смесена - отпадните битови, дъждовни и индустриални води, се отвеждат в общ канал. Поради малките диаметри на канализационната мрежа при интензивни валежи се случват наводнения на сутерените на прилежащите сгради, породени от

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

невъзможността мрежата да поеме количествата оттичащи се дъждовни води. Към момента 91% от жителите на гр. Сливен, са включени в канализацията.

Състоянието на канализационната мрежа е задоволително, но експлоатационният срок на материалите, от които е изградена, изтича. В тази връзка, съществува необходимост от поетапната подмяна на бетонните профили на канализационната мрежа, както и от нейното доизграждане и реконструкция.

С добро състояние на канализационната мрежа се отличават кварталите „Сините камъни“ и „Дружба“, където мрежата е изградена съобразно съвременните условия и изисквания.

Към момента в процес на реализация е Интегриран проект за водния цикъл на гр. Сливен, който се очаква да приключи към края на 2014 г. Проектът е финансиран по Оперативна програма „Околна среда“ 2007-2013 г. и е с обща стойност от 63,5 млн. лв. Предвидени са дейности по разширение и реконструкция на 28 км канализационна мрежа в Сливен, изграждане на дъждопреливници, събирателни шахти, дъждоприемни шахти и сградни отклонения и подмяна на 20 км водопроводна мрежа, вкл. и изграждане и рехабилитация на шахти. Предвижда се и изграждането на 10 км нова канализация и рехабилитация на 18 км от съществуващата /най-вече в част от кварталите „Комлука“ и „Клуцохор“/.

Град Сливен има изградена Пречиствателна станция за отпадни води, разположена на десния бряг на р. Асеновска. Пречиствателната станция се нуждае от реконструкция и модернизация.

Град Сливен има изградена пречиствателна станция за отпадни води, разположена на десния бряг на р. Асеновска. Пречиствателната станция се нуждае от реконструкция и модернизация.

4.1.10.4. Основни изводи за състоянието на водностананската инфраструктура в община Сливен

Съвременното състояние на водностананската инфраструктура в община Сливен позволява да направим следните основни изводи:

- Нерационалното използване на водоизточниците в общината е причина за въведения режим на водоснабдяването в някои населени места. Делът на населението с режим на водата за периода 2007-2011 г. нараства, което е особено тревожно на фона на стойностите на останалите области в Югоизточния район от ниво 2, където към 2011 г. в нито едно населено място няма режим на водата;
- Въпреки относително чистите води на реките, преминаващи през общината, съществува проблем с тяхното замърсяване с битови отпадъци;

Европейски съюз

ОПІАК Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

- Стремехът към намаляване загубите на вода при нейния пренос, налага необходимостта от поетапна подмяна на морално остарялата водопроводна мрежа. Завършването и пускането в експлоатация на пречиствателната станция за питейни води на гр. Сливен ще повиши чувствително качеството на предоставяните услуги в сектора;
- Въпреки задоволителното състояние на канализационната мрежа в общината изтичащият експлоатационен период на бетонните профили, от които е изградена, налага необходимостта от поетапна подмяна, доизграждане и реконструкция на мрежата. Реализацията на дейностите, заложи в Интегрирания проект за водния цикъл на гр. Сливен значително ще подобри състоянието на канализационна мрежа и ще повиши качеството на предоставяната услуга;
- Функциониращата Пречиствателна станция за отпадни води на гр. Сливен се нуждае от реконструкция и модернизация.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

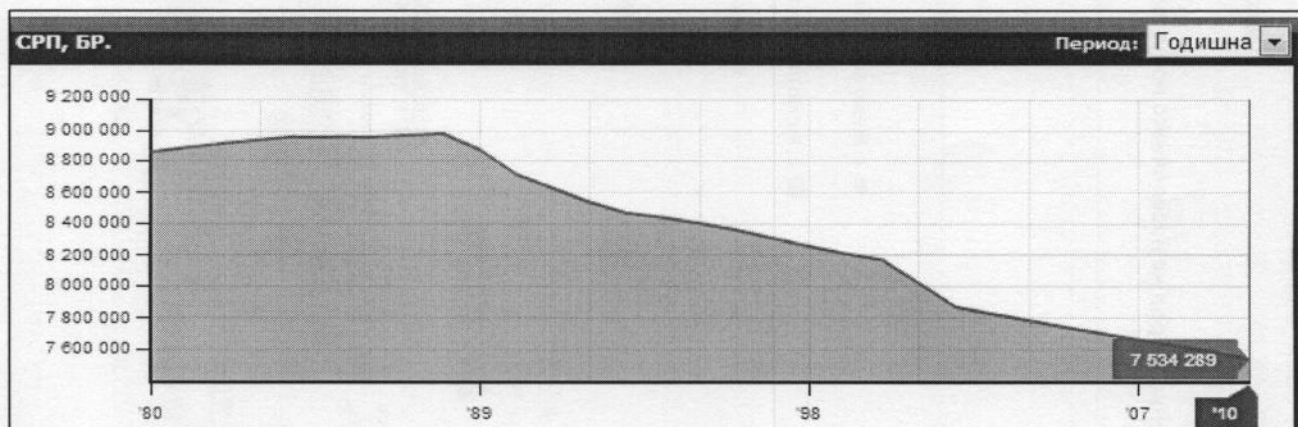

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

4.2 Функционално зонироване на пространството - пространствена структура и функционално-пазарна йерархия на мрежата от населени места в община Сливен /Вж. Приложения за визуализация/

За да се установят пространствените условия за развитие в община Сливен е необходимо, на кратко да се анализират пространствените закономерности в Югоизточния район и по-конкретно в област Сливен. Трябва да се отбележи, че понятието Югоизточен район има единствено и само статистическа значимост при управлението на пространственото регионално развитие. За първи път Югоизточния район бе въведен като част от системата за статистически наблюдения NUTS, чрез закона за регионално развитие 1999. След това закона за регионалното развитие претърпя две пълни изменения и допълнения, като за определен период от време бе ползвано понятието планов район. Днес Югоизточния район по смисъла на Закона за регионално развитие носи наименованието Район от ниво 2 /NUTS II/. Поради крайно тежките демографски процеси, протичащи в страната, само за няколко години необходимия минимален брой жители /800 хил.д./ за един NUTS II не бе наличен в Югоизточния и Северозападния райони от ниво 2. Така първоначалния териториален обхват от областите Бургас, Сливен и Ямбол претърпя промяна, като към него бе добавена област Стара Загора. Днес Югоизточния район обхваща, не три, а четири административни области.

Фигура 15. Динамика в броя на населението на България за периода 1980-2010г.

Източник: www.stat.bg

Европейски съюз

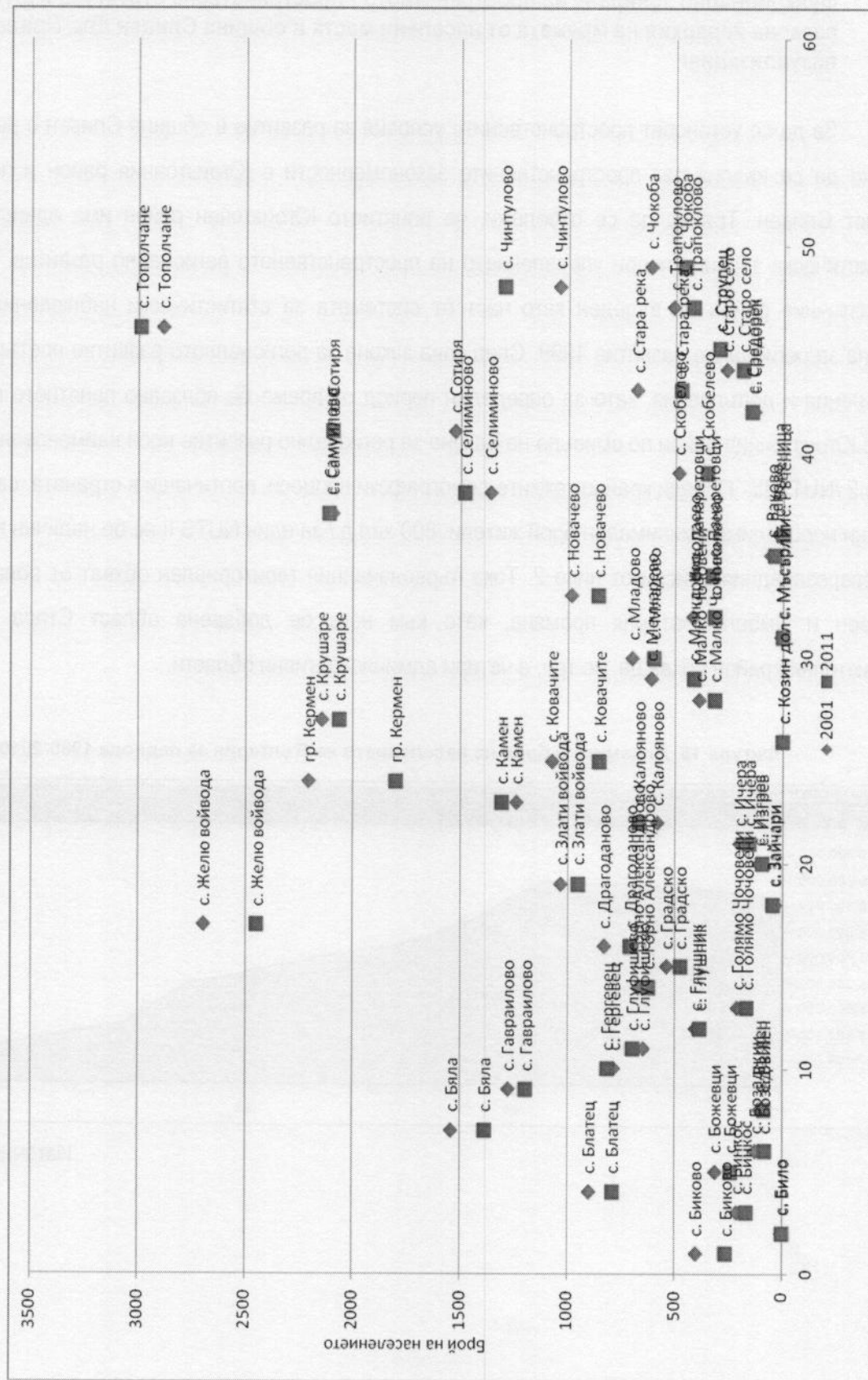

ОПЛАК Експерти в действие

ЕСФ

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 16. Изменение в броя на населението по населени места в община Сливен между 2001 и 2011г. /без град Сливен/

Този документ е създаден в рамките на проект: „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в Община Сливен“, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ № 13-13-144 от 15.11.2013 г., по Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007 – 2013, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.”

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Това обстоятелство нанася сериозни изменения в пространствената структура на района, по няколко основни причини. На първо място, област Стара Загора притежава значителен социално-демографски и икономически потенциал. Нейното население е към 31.12.2011г. е 362 092 д., което е повече от областите Сливен /211 005д./ и Ямбол /147 906 д./ взети заедно /358 911 д./. Освен това на територията на област Стара Загора се намират Маришките басейни на лигнитни въглища, както и свързаният с тях комплект от Топлоелектрически централи, част от националната енергийна сигурност.

Това силно повишава ролята на района, но създава условия за подценяване на ролята на два от традиционните центрове – Сливен и Ямбол. Географската близост на двата града /29 км/ е сериозна причина, да считаме, тяхно общо пространствено развитие за по-важно в бъдещето отколкото до този момент. Първо, двата града заедно имат пазарен потенциал сравним с този на Стара Загора. Второ, налице е тенденция към формиране на коридор на развитието в посока „изток-запад” респективно „Бургас-Стара Загора”. Трябва да се отбележи, че този факт се подкрепя от вече съществуващата автомагистрала „Тракия”. Освен това, този пространствен коридор е традиционния за страната, ориентиран „от изток на запад”, във връзка с охранителните функции на южните ни граници до края на 1989г., както и след това. Поради тази причина традиционно съществува трасето София-Карлово-Казанлък-Сливен-Карнобат-Бургас /подбалканско трасе/. По-късно през 80-те години на XX в. с изграждането на магистрала „Тракия”, основният транспортен коридор се измества на Юг и пътуванията от Бургас, Сливен и Ямбол за София се насочват през Пловдив. Фактор, който причини социално-икономическото западане на градовете по подбалканското трасе, тъй като не бе осигурена вторична пространствено-икономическа алтернатива. В подобна ситуация се намира и територията на община Сливен. Така у нас се появяват периферни общини в социално-икономически план, както близо до границите, така и във вътрешността.

„Традиционното” направление „изток-запад” на големите градове и пътната инфраструктура е причината гр. Ямбол да е последното голямо населено място на картата на България в южна посока. След него съществуват множество селища, но които са малки с по-ограничено развитие. Днес тази недоразвитост в посока „север-юг” се очертава като част от пространствен проблем. Към днешна дата е реализиран във висока степен ефект на „агломерационна сянка”, който в годините на прехода се изостри и превърна Бургас в център от второ йерархично ниво в НКПР, а Сливен и Ямбол от трето, без прогноза за качването им във второ⁵. Първата фаза на решаването на този въпрос е формирането на пространствена ос „север-юг” и коридор на развитието между Сливен и Ямбол в рамките на Югоизточния район. Това силно се подкрепя от действията за реализирането на проекти в

⁵ Прогноза на НКПР 2013-2025г. стр. 32

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

непосредствена близост до трасето на Магистрала „Тракия“ и първокласния път свързващ Ямбол и Сливен. Така двете области имат шанса да създадат зона за развитие, ползваща се от пазарните потенциали на двата града, транспортните преимущества на магистрала „Тракия“ и транспортните инфраструктури – летище и пристанище Бургас, което ще реализира условия за районен пространствен растеж.

Йерархичната структура на градовете, движението на потребителите към централните места изисква допълнителни изчисления и наблюдения на ниво район, област и община. Те се основават на допълнителни фактори, тъй като по-горните анализи се базират само на разстояние и брой население.

За целите на анализа се допускат три условия, които ще гарантират интерпретацията на получените резултати:

1. Градските центрове са организирани йерархично. Всяко ниво от йерархията се характеризира със:
 - а. специфична функционална структура;
 - б. специфична дистанция на взаимодействие с относително равномерно разпределените центрове от същото йерархично ниво.

Емпиричните изследвания, които се отнасят до йерархичната организация на градовете, представляват значителна част от разбирането за пространствената роля на градовете. Поради това повечето изследвания на градовете засягат задължително функцията централно място на урбанизираните центрове от всички рангове. Нещо повече, поради преходите от една технологична система в друга, пространствената организация на отделните икономически сектори има второстепенна роля.

У нас като традиция на пространствената организация на икономическите сектори е придадена по-висша роля. Това е ефект от миналото, при който системата от централни места се е граждала на база локализацията на икономическите дейности. Тоест, градовете имат функции само ако им бъдат придадени „локализираните“ икономически дейности в системата на централизирана планова икономика. Към днешна дата това е много трудно реализуемо, тъй като инвеститорът сам трябва да реши къде да инвестира капиталите си. Друга традиционна черта е, че ролята на селищната мрежа като основен пазарен двигател на пространствената организация на икономиката е силно подценена. „Йерархичният център“ е преди всичко пазар със зоната, която обслужва, и после източник на работна сила, място за локализация на икономически дейности и др. Например, при създаването на стратегическите документи у нас, включително в най-висшите стратегии, селищата се разглеждат и описват в края на анализа. По този начин те се смятат за „продукт“ на всички разгледани преди това фактори – природни, демографски, икономически, екологични и други. По този начин, ролята на селищата/центровете се подчинява на по-елементарни цели. В най-добрия случай те са полезни за административно-

Европейски съюз

ОПІАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

управленски и устройствени функции, като служат и за основа при изпълнение на статистически задачи. Един от важните изводи е, че йерархията на централните места е характеристика, специфична черта преди всичко за икономически развитите страни по света.

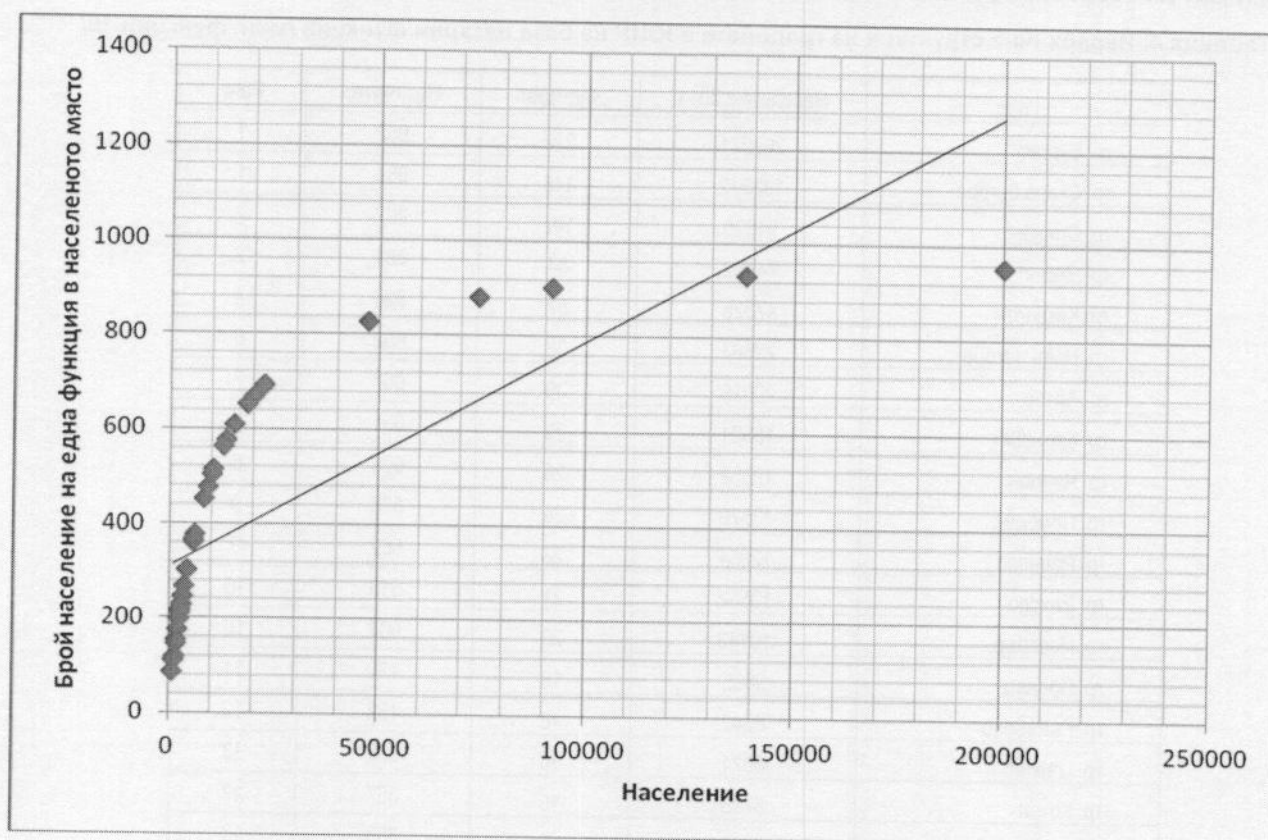
Основната идея за съществуващите йерархични отношения в Югозападния район и област Сливен могат да бъдат визуализирани на следващата фигура. Очевидно е, че йерархичните нива не винаги са напълно пропорционални и сравними между отделните райони, но въпреки това се подчиняват на общи принципи.

Таблица 4. Йерархична структура на градовете в ЮИР на база пазарни функции /мин. функции 10/

Град	Население 2011	Функции	Нас./Функ.	Ранг
гр. Бургас	200271	210	952	1
гр. Стара Загора	138272	148	933	1
гр. Сливен	91620	102	902	2
гр. Ямбол	74132	84	881	2
гр. Казанлък	47325	57	826	4
гр. Нова Загора	22507	33	692	6
гр. Айтос	20016	30	667	7
гр. Карнобат	18621	29	651	7
гр. Чирпан	15532	26	608	8
гр. Поморие	13579	24	576	9
гр. Раднево	12854	23	562	9
гр. Елхово	10552	21	513	10
гр. Несебър	10143	20	504	10
гр. Средец	9065	19	475	11
гр. Гълъбово	8242	18	452	12
гр. Царево	6071	16	378	13
гр. Котел	5798	16	367	13
гр. Стралджа	5702	16	363	13
гр. Твърдица	5667	16	362	13
гр. Камено	4336	14	302	15
гр. Созопол	4317	14	302	15
гр. Шивачево	3648	14	267	15
гр. Мъглиж	3269	13	246	16
гр. Сунгурларе	3226	13	244	16
гр. Приморско	2965	13	229	16
гр. Калешково	2926	13	226	16
гр. Гурково	2772	13	217	16
гр. Павел баня	2767	13	217	16
гр. Николаево	2658	13	210	17
гр. Ахелой	2469	12	198	17
гр. Малко Търново	2447	12	197	17
гр. Обзор	2117	12	175	17

гр. Кермен	1801	12	153	18
гр. Българово	1695	12	145	18
гр. Шипка	1336	11	118	19
гр. Ахтопол	1288	11	114	19
гр. Болярово	1231	11	110	19
гр. Китен	958	11	87	19

Фигура 17. Взаимовръзка между броя на населението и броя хора необходими за съществуването на една функция в ЮИР /функционално-пазарна йерархия/

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

изразена поляризация от четирите основни центъра Бургас, Стара Загора, Сливен и Ямбол, които хвърлят „агломерационна сянка“ върху всички останали населени места и общини. По този начин, всички важни управленски, административни и икономически дейности, ще се локализируют в тези четири пазарно-йерархични центрове. Следователно можем да разглеждаме пространственото развитие на ЮИР от ниво 2, като два основни вектора, първият е развитието на тези четири центъра, вторият е пространственото развитие на всички останали.

При изследването на степента на йерархия и броят централни/пазарни функции, изпълнявани в малки и много малки селища са налице множество допълнителни фактори. При тези анализи най-големите населени места трябва да бъдат целенасочено изключени, за да се премахне „ефектът на смущенията“. Това е особено валидно при работа с населените места и тяхната пространствена функционално-пазарна йерархия в община Сливен, чиито населени места са предимно малки и много малки с изключение на град Сливен. С други думи е необходимо да се определи каква е конкретната, частна форма на функционално-пазарна йерархична организация. Само когато тази форма бъде установена, могат да бъдат създавани конкретни модели за нейното програмиране и управление.

Най-общо за случая с ЮИР се установява, че организацията на функционално-пазарната йерархията, пряко кореспондира с йерархичната структура при $k=4$ /транспортен принцип/ и реално се наблюдава в пространството. Причината за това е ясно изразената транзитност на ЮИР по отношение на икономически дейности, като само първите четири града /Бургас, Стара Загора, Сливен и Ямбол/ на този етап играят ролята на крайна дестинация за достатъчно значими обеми от пътници и товари, като основен лидер сред тях е град Бургас. Всички останали общини и техните центрове са вторични и третични получатели на пътници и товари, след тяхното преразпределяне в основните центрове. Именно поради това, територията на ЮИР е транзитна и устройствено отговаря на $k=4$ /транспортен принцип/ при който, транспортната инфраструктура се изгражда така, че да свързва населените места от различните функционално-пазарно йерархични нива по най-къс път, за да осигури минимални транспортни разходи за логистика. По този начин държавната транспортна политика способства за оформянето на района като транзитен.

Допълнителен фактор за идентификацията на функционално-пазарната йерархия на централните места в ЮИР е разкриването на взаимовръзката между променливите величини, брой централни функции и броя на функционалните единици, от една страна, и броят на населението на отделните централни места, от друга.

Идеализирано разпределение за ЮИР е показано на следващата фигура на база допусканията от таблицата. Фигурата визуализира броя на функционалните единици /функциите/ спрямо населението за 38 населени места в ЮИР.

Европейски съюз

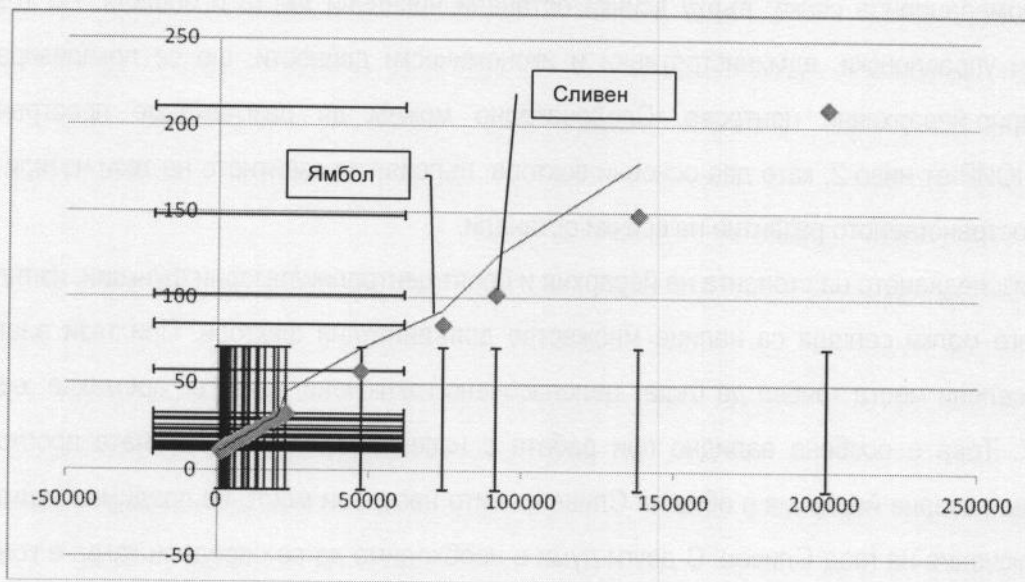

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ
България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 18. Взаимовръзка между броя на функционалните единици и броя население на градските центрове в ЮИР

Видно е, че не съществува перфектна взаимосвързаност между двете величини, но връзката е много сходна. С нарастването на броя на населението нараства и броят на функционалните единици, т.е. връзката е правопрпорционална.

За да се докаже близостта между двете променливи ще се приложи коефициент на корелация (R). Перфектна правопрпорционална корелация би дала стойност от (+1.00), обратнопрпорционална на (-1.00), а липсата на връзка – стойност, близка до нула. В нашия случай стойност от 0,8867 е свидетелство за една добре установена положителна зависимост.

Диагоналната регресионна линия показва теоретичното най-добро линейно разпределение между двете зависими величини. При тази ситуация, в случай че взаимосвързката е линейна /в случая на ЮИР е такава/, бихме могли да предвидим за всеки определен брой население, колко функционални единици би имало, следвайки гореописания подход. В конкретния случай и приложена именно тази теоретична рамка.

Например отбелязаният на фигурата гр. Сливен има население от 91 620 души и би трябвало да има много над 100 функционални единици, всъщност той съдържа точно 102. Едно от обясненията е географска близост с център от сходен или по-висок ранг, какъвто е Бургас или Стара Загора, който създават „локализационна сянка“. Това обяснение е показателно, че центъра на област Сливен съдържа неусвоен потенциал.

В анализа, извършен до момента трябва да отбележим, че йерархията е възниквала и установена на база дейности на третичния икономически сектор /сектор услуги/. Той обхваща най-значителната част от заетостта в градовете и продължава да нараства, но с по-ниски темпове. Второ, най-големите градовете в ЮИР са мултифункционални градове в рамките на България – център на

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

район, областни центрове, общински центрове. Те са специализирани в определени дейности повече от други. Например, Бургас основен център на въздушния и морския транспорт за района, като той притежава тази специализация и в национален план.

Това внася неравномерност в йерархичната организация. Преди осмислянето на ролята на третичния сектор се е считало, че всички преработвателни индустрии, които са пряко пазарно ориентирани към крайния потребител, съвпадат много точно с йерархичните организации. Впоследствие третичният сектор и неговите поделения много по-пълноценно изпълват смисъла на локализационните характеристики на йерархичната структура. Именно поради това се прави ясно разграничение между повсеместни и специализирани дейности. Повсеместните индустрии, включват строителство, производство на храни, напитки, ресторантьорство и др. са бизнеси, разположен във всеки град от ЮИР. Обратно, съществуват бизнеси като нефтохимия, фармация, висше образование, производство на текстил, които не показват никаква връзка и взаимодействие с разпределението на градските центрове и техния брой население. Те са по-скоро резултат от традиции от миналото и конкретни целенасочени инвестиции.

Поради това можем да разглеждаме концепцията за функционално-пазарната йерархия на градовете като валидна за локализацията на повечето дейности от третичния сектор, както и за определени дейности от преработвателния сектор. Причината са други фактори, които действат дезинтегративно на йерархията на градовете, свързани с локализацията на преработвателната промишленост. Именно преработвателната промишленост и концепцията на ЕС за „реиндустриализация на Европа“ от нов тип, съдържа сериозен потенциал за развитието на ЮИР.

Връзката на между градските центрове от ЮИР, изразена чрез техния брой население, се доказва и от друга емпирична зависимост. Тя се изразява в следното допускане – ако ранжираме градските центрове в намаляващ ред съобразно броя на тяхното население, то се установява, че размерът на центъра е обратно-пропорционален на неговия ранг в реда. Извеждането на тази зависимостта „ранг-размер“ придава статистическа значимост на анализа. Символично то се изразява така, като има лесно разбираемо значение: броят на населението на всеки град от ранг r е равен на броя на населението на най-големия град (първи ранг), разделено на ранга на града, който определяме (q е допълнителна величина, която обикновено има стойност от 1):

$$P_r = \frac{P_1}{r^q}$$

Когато уравнението се представи на логаритмична скала, това взаимоотношение се проявява като права, постепенно намаляваща линия с наклон *минус 1*.

Европейски съюз

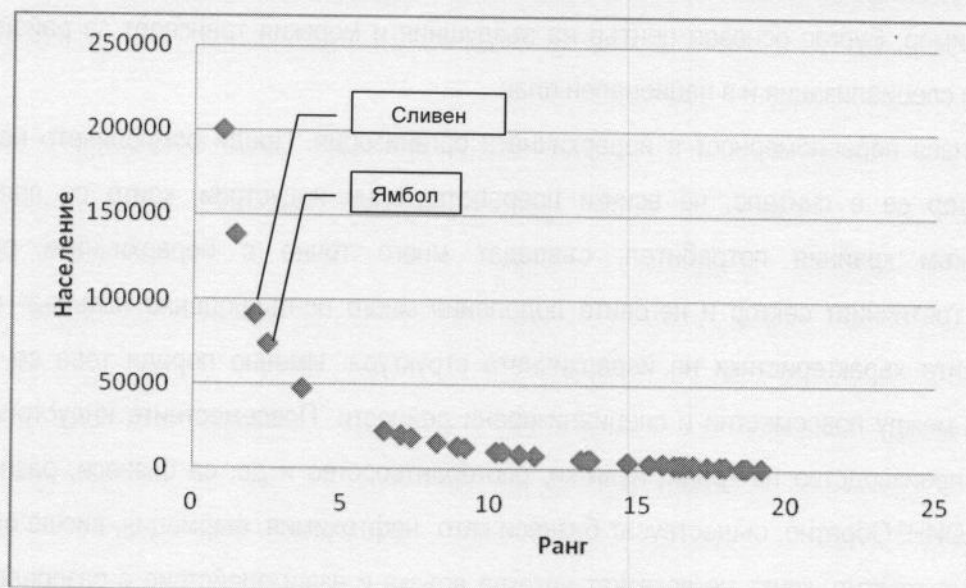

ОПАК Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 19. Крива на разпределението на населени места по правилото „ранг-размер“ в ЮИР от ниво 2

Както е видно, разпределението „ранг-размер“ е непропорционално.

Близо до правата линия в ЕС е разпределението на градовете в Германия. Страната е федеративна, което е мощен стимул за изграждане на опорни значими икономически центрове във всяка провинция. Това разпределя икономическата сила и дейности по-балансирано в пространството спрямо другите унитарни държави в света, където столицата заедно с няколко други града често концентрира всички значими икономически дейности с високо прагово ниво и висок ранг, а следователно, с най-голяма добавена стойност.

Типичен пример в това отношение е нашата страна, като можем да я определим като заемаща междинно положение, тъй като всяка от областите в България разполага с основен център с изключение на София област. Изводът е, че влияят допълнителни фактори като степен на икономическо развитие, продължителност на урбанизационния процес, политически процеси и промени и др. Например, водещият в района град Бургас няма древно минало за разлика от останалите три града, сред които най-древен е Ямбол, който към момента заема четвърто място. Налице е друга тенденция, колкото по-сложен става социално-икономическият живот на страната, толкова по-близко ще протича развитието на градовете, основано на правилото „ранг-размер“, като системата на градовете ще гарантира пространствената „стабилност на държавата“.

Ако приемем, че растежът на градовете представлява относително константна част от растежа на цялата система от градове и страната това означава, че значението и рангът на един град не остават непроменящи се във времето. Например, България за период от 20 години изпита значително намаляване на броя на населението спрямо мащаба на страната, което засегна почти всички областни

Европейски съюз

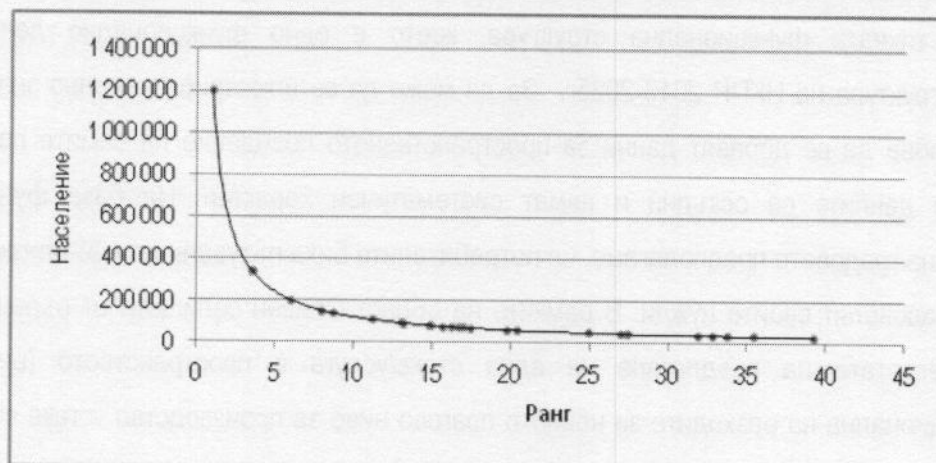
ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

центрове в държавата. По този начин те загубиха позиции в смисъла на правилото „ранг-размер“. Така България има и типичното първично /примитивно/ разпределение на градовете на база правилото.

Фигура 20. Разпределение на 27-те областни града в България по правилото „ранг-размер“

От фигурата е видно изключителното място на София в системата на областните градове. Следващите два града – Пловдив и Варна, са далеч след столицата, всички останали 24 областни града са под 200 000 души, а град Сливен заема 8 място.

Много важен е въпроса за връзката между разпределението на градовете по правилото „ранг-размер“ и функционално-пазарната йерархия на градовете анализирани до този момент. Двете величини „ранг-размер“ и функционално-пазарната йерархия са близки по степен на значимост за градовете, но не са равнозначни. Функциите от типа централни места са само част от общия функционален микс на градовете. Обратно, правилото „ранг-размер“ се базира на една значително по-обща за всички градове величина – брой население. Докато йерархията на централните места като подход за анализ е приложима в рамките на малки райони, провинции и други, географски обособени територии, правилото „ранг-размер“ е по-точно при прилагането му за територията на цялата страна или големи нейни части. Това означава, че по-едромасштабните изследвания на малки територии ще разкрият предимно йерархията на центровете в нея, а не на малките населени места каквато е целта. Това стои като проблем и в НКПР 2013-2025, където са анализирани и засегнати само големите центрове.

За да се преодолее тази недостатъчност, ще допуснем, че всички центрове от едно функционално-пазарно йерархично ниво да имат един и същ среден идеализиран размер. Така например в ЮИР Сливен и Ямбол имат един и същ ранг 2. В Сливенска област, всички други населени места общински центрове имат по-нисък ранг от Сливен. Поради редица фактори, градовете със сходен статус (например центрове от един и същ ранг) ще имат определен диапазон на броя на население. Като резултат резките стъпаловидни йерархични структури ще получат по-изгладена форма

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

и ще се доближат до континуалните разпределения на градовете, базирани на правилото „ранг-размер“.

По този начин измествахме анализа върху обекта на системата, а именно самите градове по отношение на тяхната функционална структура, което е едно функционално допълнение на йерархичната структура на НКПР 2013-2025г. За да може да се илюстрира напълно значимостта на този анализ трябва да се добавят данни за пространственото поведение на самите потребители в ЮИР, за което данните са оскъдни и нямат систематичен характер. На база функционалните характеристики на градовете предполагахме, че потребителите биха пътували до най-близкия възможен център, за да задоволят своите нужди. В рамките на област Сливен селището от първи ранг е град Сливен. Но честотата на предлагане на една стока/услуга в пространството (центровете) е обратнопропорционална на разходите за нейното прагово ниво за производство – така стоките с най-високо разходно прагово ниво ще се предлагат в центровете от най-висок ранг, които ще имат голямо пространствено пазарно влияние (най-големи по площ шестоъгълници). В ЮИР можем да представим всеки областен център, като покриващ напълно със своя шестоъгълник територията си по отношение на административните услуги. Не така стоят нещата по отношение на услугата почивка на море. При нея Бургас покрива всички области от ЮИР, както и други части на страната. Подобен пример е доставката на горива, вноса и износа на стоки с морски транспорт и др.

Това означава, че разстоянието, което трябва да се пропътува, ще зависи от праговото ниво и обсега на стоката. Например, производството и предлагането на храни е типичен пример за стоки с ниско прагово ниво, поради което линиите на търсене показват, че покупките се осъществяват на принципа най-близкото разстояние. Т.е. хората ще купуват храни от центъра/града, в който живеят или е най-близо до тях. Тъй като храните са силно стилизирани, стандартизирани и уеднаквени, цената им ще бъде приблизително еднаква. Основният фактор, който ще повлияе, е близостта на обекта до потребителя, особено за задоволяването на ежедневни нужди. На тази основа се обяснява съществуването на малките хранителни магазини в почти всяко село от общината. Особеното в случая, че ако ежедневната покупка трябва да се комбинира с покупка на храни за по-дълго време или с електроуред, поведението на потребителите от цялата област се насочва към Сливен или втората възможност Бургас, Стара Загора или Ямбол. Следователно в пространствен план четирите основни центъра в района „прихващат“ всички значими потребителски покупки, с което не изземват пазара на местните магазини, но никога няма да израснат на база местния пазарен потенциал.

Двата фактора – разстояние и честота на посещение на обектите, предлагащи храни предопределят, че най-близко разположените обекти ще се ползват от предимството на локацията. Благодарение на късите разстояния потребителят пести от величината, върху която не може да влияе

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

– времето. Тази ситуация е особено валидна за големите градове, където трафикът е интензивен, а свободното време – ограничено. Обратно, в малките градове и населени места е валидно за покупките на дългосрочни стоки и услуги. В повечето случаи най-близкият магазин, съответно селище, е избраната локация при равни други условия. Именно поради това, водещите фирми, изграждат своите магазини, борси и други обекти, търсейки пространствен ефект, който е извън продуктовата маркетингова стратегия, но ще работи винаги в тяхна полза. Последното условие гарантира на градовете, които са краен избор за локализация предимството, да имат най-висока пазарна цена при локализация и най-висока пазарна цена на всички видове недвижима собственост, което от своя страна носи приходи от местни данъци и такси. В тази позиция в област Сливен е само град Сливен.

Този анализ ни кара да направим заключението, че преход към иновация и растеж трудно може да се реализира посредством стратегии за масови стоки и продукти и тяхното потребление. Цялото усилие на пространствената икономическа система трябва да се насочи към продукти, които имат по-дълги линии на търсене, и за които територията на община Сливен е източник на ресурс и минимум първичен преработвател.

Напълно противоположна е ситуацията са при търсенето на стоки с високо прагово ниво в областта и общината. Линиите на търсене са много по-дълги спрямо тези на храните. Например, ако е необходимо да се извърши специализирана здравна услуга, която изисква висококвалифициран екип и техническо оборудване, всички пътувания ще бъдат ориентирани към главните центрове в системата на централните места Сливен, Стара Загора или Бургас и дори София. На тази основа са пътуванията не само в сферата на здравеопазването, но също и на образованието, културата, изкуството, административното управление и пр. Благодарение на тях големите градове концентрират в себе си всички дейности, от които зависи цялото население на района. Това им придава особено важна роля, но също така е първопричина за възникването на сериозните диспаритети, които са проблем на регионалното развитие.

Тези примери доказват, че съществува взаимосвързаност на теорията за централните места и централните функции на градовете. Най-малкото разширяват разбирания ни за връзката между централни функции, ранг на град и прагово ниво на стока в ЮИР. Нещо повече, става ясно, че изминатото разстояние варира по отношение на стоките от различни нива и второ, има значителна разлика между разстоянията на „максимални покупки“ и тези на „най-близката покупка“, което означава, че потребителите не купуват най-много от най-близката пазарна точка. Това също така зависи и от вида на стоката. Разликите в тези две величини са много малки при стоките с ниска степен, обратно по отношение на стоките с висока степен – потребителите са готови да пътуват далеч от най-близкия център, за да намерят това, което искат.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Един от шансовете за развитие на териториални системи от размера на община Сливен се базира на следното решение. Съвременните фирми от висок клас търсят добрата транспортна локация и площ, която да им позволи изграждането на необходимата инфраструктура (паркинги, зони за отдих, зони за товарене и разтоварване и др.). Тази локация ще позволи бързо придвижване на потребителите, бърз достъп до огромен брой сходни или алтернативни стоки по цена и функционалност „под един покрив“, което силно ще улесни решението за покупка и логистика. На тази пространствена стратегия разчитат логистичните центрове, които могат да обслужват едри търговци на ниска местна цена. Чрез този модел те решават транспортната задача в полза на едрият търговец, като събират в една точка широк спектър от стоки.

Ефектът, който е овладял община Сливен, е резултат от пазарното предлагане на стоки от ниска степен, които имат по-нисък обseg и постепенно привличат все по-малко потребители. Така в резултат се получава, че стоките от ниска степен, но предлагани в градове от висок ранг, имат по-голям обseg спрямо обseга на същите стоки, но предлагани в центровете от нисък ранг. Последното условие се доказва от факта, че потребителите, които са жители на селата в община Сливен, пътуват до гр. Сливен за стоки с висока степен, но си закупуват и стоки от ниска степен, т.е. храни и облекла.

4.3 Пространствено разпределение на основните селища в ЮИР, област Сливен и община Сливен

До този момент йерархията на градовете, доказва, че ако те се разглеждат от гледна точка на теорията на централните места и техните функции като такива, йерархията е доказуема, въпреки че структурата ѝ не винаги е такава, каквато се предполага първоначално.

От друга страна, ако разглеждаме всички градове от гледна точка на броя на тяхното население, резултатът ще има континуален характер – разпределение от типа „ранг-размер“ за област Сливен. Анализът доказва, че двата подхода са съвместими. От тук нататък, е необходимо да се приложат методи, които да открият степента на несъвпадение между теоретичната постановка на равномерното разпределение (хексагоналното разпределение) и реалната степен на равномерност между различните центрове.

Пространственият подход на разпределение на градските центрове може да се оцени чрез метода на най-близкото съседство. Той определя до каква степен едно разпределение от точки (допускаме, че в мащаба на района и област Сливен градовете са изследваните точки) се разсейва от случайното разпределение.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Пространственото разпределение може да се определи чрез използването на техника, която определя пространствен индекс, чрез сравняване на наблюдаваните подходи на разпределянето на селищата в територията с теоретично случайно разпределение:

$$R = \frac{D_{\text{нбл}}}{D_{\text{очк}}}$$

Където:

R е индексът на най-малкото съседство в пространството;

$D_{\text{нбл}}$ – средното наблюдавано разстояние между всеки град и неговия най-близък съсед в километри;

$D_{\text{очк}}$ – очакваната средна разлика между всеки град и неговия най-близък съсед в километри.

Изчисленията, се извършват по формулата:

$$D_{\text{очк}} = \frac{1}{2\sqrt{A}}$$

Където:

A е гъстотата на градовете в кв.км.

Метода измерва дължината на правата линия между всеки градски център и най-близкия друг такъв център в изследваната територия. Получената средна дължина се сравнява със стойностите, които биха се получили, ако пространственият подход на разпределение бе напълно равномерен (*стойност 0*), случайна (*стойност 1,0*) или напълно равномерна (*стойност 2,15*). Теоретичното разпределение на шестоъгълници би имало стойност 2,15.

За област Сливен резултатите имат следният вид:

	Разстояние км.	Очаквани км.	R
Сливен	0	0	0
Нова Загора	44,4	14,74	3,01
Твърдица	38,4	10,51	3,65
Котел	51,5	14,65	3,52

За община Сливен резултатите имат следният вид:

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Таблица 5. Пространствено разпределение на селищата в община Сливен

	Разстояние	Очаквана	R		Разстояние	Очаквана	R
с. Биково	32,3	2,75	11,74	с. Козин дол	0,0	2,75	0,00
с. Било	0	2,75	0,00	с. Крушаре	15,3	2,75	5,56
с. Бинкос	23,9	2,75	8,68	с. Малко Чочовени	14,8	2,75	5,38
с. Блатец	19,9	2,75	7,23	с. Мечкарево	13,6	2,75	4,94
с. Божевци	43,6	2,75	15,84	с. Младово	22,9	2,75	8,32
с. Бозаджии	26,5	2,75	9,63	с. Мъсърлии	0,0	2,75	0,00
с. Бяла	20,6	2,75	7,48	с. Николаево	19,4	2,75	7,05
с. Вълген	30,5	2,75	11,08	с. Новачево	24,6	2,75	8,94
с. Гавраилово	16,2	2,75	5,89	с. Панаретовци	14,6	2,75	5,30
с. Гергевец	13,0	2,75	4,72	с. Раково	26,5	2,75	9,63
с. Глуфишево	16,0	2,75	5,81	с. Ръченица	0,0	2,75	0,00
с. Глушник	17,0	2,75	6,18	с. Самуилово	10,9	2,75	3,96
с. Голямо Чочовени	22,1	2,75	8,03	с. Селиминово	18,2	2,75	6,61
с. Горно Александрово	27,1	2,75	9,85	с. Скобелево	28,0	2,75	10,17
с. Градско	27,8	2,75	10,10	гр. Сливен	0,0	2,75	0,00
с. Драгоданово	22,0	2,75	7,99	с. Сотиря	8,3	2,75	3,02
с. Желю войвода	19,7	2,75	7,16	с. Средорек	45,8	2,75	16,64
с. Зайчари	54,3	2,75	19,73	с. Стара река	49,1	2,75	17,84
с. Злати войвода	17,3	2,75	6,29	с. Старо село	21,7	2,75	7,88
с. Изгрев	47,3	2,75	17,19	с. Струпец	24,6	2,75	8,94
с. Ичера	25,4	2,75	9,23	с. Тополчане	10,5	2,75	3,82
с. Калояново	12,2	2,75	4,43	с. Трапоклово	23,5	2,75	8,55
с. Камен	16,7	2,75	6,07	с. Чинтулово	11,4	2,75	4,14
гр. Кермен	23,6	2,75	8,57	с. Чокоба	21,4	2,75	7,78
с. Ковачите	17,4	2,75	6,32				

Основен извод от изчисленията е, че има определено характерно разстояние, което разделя центровете от едно и също йерархично ниво, като центровете от висок ранг са отдалечени много повече един от друг и това пространство намаля пропорционално спрямо ранга на центровете от по-ниски йерархични нива. За да се намали вероятността от грешка степента на йерархия на всички общински центрове е приета за еднаква в област Сливен, както и степента на йерархия на селата от община Сливен.

Друг вариант на изчисление е свързан с отчитането на броя и гъстотата на населението. Прилагането на същия метод на база гъстотата на населението силно увеличава корелацията между теоретично очакваните и получените стойности. Колкото по-голяма е гъстотата на населението, толкова по-малки биха били ареалите на праговите нива на отделните стоки, също така толкова по-близо се очаква да бъдат центровете от подобен ранг, предлагащи стоките със същите прагови нива.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

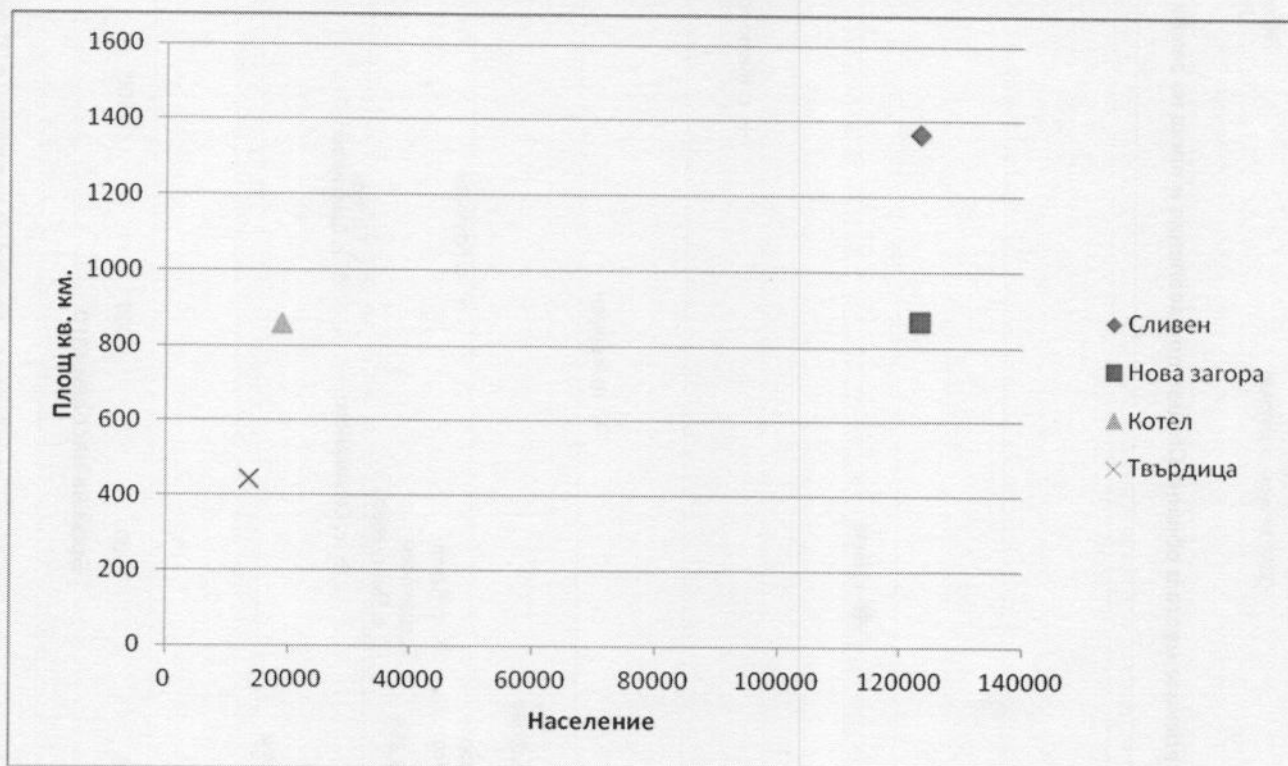

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Обратно, в регионите с разпръснато население, както е Сливен, площите на праговите нива на стоките ще бъдат по-големи, а центровете от един и същи ранг – по-отдалечени един от друг. Данните от таблицата ясно показват, че е точно така. Рядко населените региони ще имат по-големи пазарни зони (в пространствен обхват средна гъстота на населението в община Сливен е 91,7 д. км²) и това ще бъде валидно за цялата йерархична система.

Тази зависимост може да се представи чрез отношението между територия и брой население в качеството му на потребител.

Фигура 21. Разпределение на общините в област Сливен по население и площ

Европейски съюз

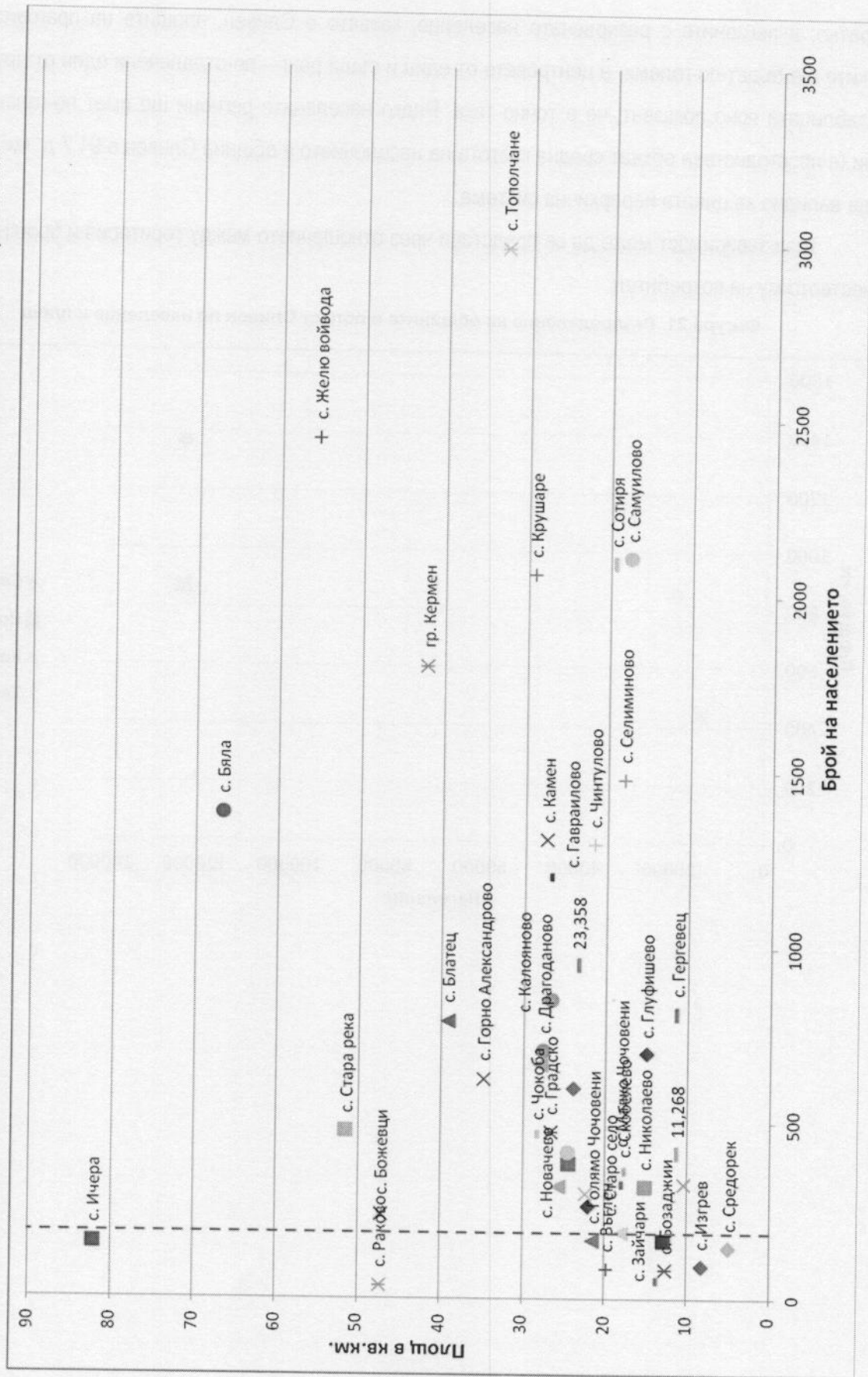

ОПАК Експерти в действие

ЕСФ

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 22. Разпределение на населените места в община Сливен по население и площ на землище /без гр. Сливен/

Този документ е създаден в рамките на проект: „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в Община Сливен“, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ № 13-13-144 от 15.11.2013 г., по Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007 – 2013, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.“

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

От двете фигури могат да се направят следните изводи: Община Сливен разполага с огромен поземлен фонд на фона на броя на населението си. Това е сериозна предпоставка за развитие на всички видове туризъм и биологично земеделие, които са интензивни по отношение на обработваемите площи. Второ, на територията на общината са оформени две групи населени места. Първата група са селата, които имат население над 200 души. Те разполагат с основното количество земеделски земи на общината, както и основния брой население извън общинския център. Втората от тях е представена от населените места с население до 199 души, като те са селата с по-малки землещища с изключение на Ичера, Раково и Божевци поради планинския характер на релефа. Това е ясно доказателство за връзката между размера на землещето и степента на демографска популация, което е свързано с основния поминък земеделие и животновъдство. Едно от обясненията за тяхното състояние е тяхната отдалеченост от административния център. Концепцията за пространствено развитие трябва да прилага два основни подхода за тези села в бъдеще време. Първата група населени места са тези, които съдържат потенциала за по-балансирано развитие на територията на общината, те са онези локации, които могат да бъдат приемащи инвестиции в преработка на плодове и зеленчуци, месо, консерви, рибовъдство и др. Основната причина за това са наличните трудови ресурси, като също така могат да развиват алтернативен туризъм като допълваща дейност. Втората група, трябва да развива алтернативни форми на стопански дейности, туризъм, дърводобив, пасищно животновъдство. /Групата в долния ляв ъгъл на фигурата/. Също така трябва да се има предвид, че северната част на общината е изключително планинска, докато южната е равнинно хълмиста. Налице е ясна диспропорция в разпределението на населението, транспортните връзки и икономическата активност с явно доминиране на южната част.

Трябва да се отбележи, че съществуват значителни отклонения от основното правило за връзката между разстояние и гъстота в зависимост от природните и икономическите характеристики на региона. Освен това съществува връзка на секторна зависимост от основния град Сливен и неговата икономическа специализация. В общ план можем да идентифицираме три типа радиални сектори, пространствено ориентирани спрямо централния град:

Междуградски (магистрални) сектори, които включват в себе си основните пътни артерии и свързват главните градове в ЮИР. Реално, община Сливен се намира на направление „Север-Юг“, като с изграждането на Автомагистрала „Тракия“ тя вече има големи възможности в посока „Изток-Запад“;

Недоминиращи сектори, които са извън главните пътни артерии, но разполагат с градове, които включват и такива с население над 1 000 жители. Това са всички населени места общински центрове в област Сливен.

Този документ е създаден в рамките на проект: „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в Община Сливен“, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ № 13-13-144 от 15.11.2013 г., по Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007 – 2013., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.“

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Местни сектори, които не включват нито основните пътни артерии, нито главните градове. Това са всички населени места села от община Сливен, който основно комуникират, работят и потребяват стоки и услуги от йерархичния административен център Сливен или съседно населено място.

Съществуват няколко особени риска по отношение на развитието на община Сливен. Те произтичат от извода, че праговото ниво трябва пространствено да попада в обсега на фирмата, за да оцелее. Ако това условие не е спазено и нивото на възвращаемост е много ниско, мобилността на потребителите силно ограничена, фирмите не биха могли да оцелеят при определена локализация. Възможно е фирмата да организира транспортна система, която да позволи придвижване на нейните продукти от място към място, но при тази ситуация е необходимо да има значително търсене, което да превишава минималните изисквания за прагово ниво. Именно на тази хипотеза трябва да почиват всички проекти за индустриални зони и паркове на територията на община Сливен, иначе, допълнителните транспортни разходи не биха били оправдани. Освен проектите реализирани по линия на публични фондове като оперативни програми или целеви субсидии, усилията трябва да се насочат към частните инвестиции, които създават устойчивите доходи и заетост.

Типична алтернатива в тази област на много части в света са „пътуващите търговци“. По този начин, централни функции се „трансферират до потребителя“ от селище на селище. Тези пътувания не са случайни и могат да се урегулират от администрацията подобно на разписание на автобус – ден, час, маршрут, както и чрез определянето на пазарни дни. Те се регулират от начина на живот на потребителите, което е изключително важно за община Сливен, чийто северни планински селища, са встрани от главна пътна артерия. Това е практика, която съществува и сега по отношение на земеделски и промишлени стоки. Нещо повече, факторите за този вид дейност могат да бъдат културни (празник), социални (събор) или свързани със земеделското производство (сезонна стока).

Обект на такива проекти могат да бъдат по-голямата част от селата в общината. Реално такива проекти, които да разкрият и добавят стойност /валоризират/ връзката между начин на живот, произвеждани стоки и техния териториален обseg (териториална структура – географски фактор), облика на селищата, етническият им състав, културни обичаи, споделяните пазарни зони и пр., са основния ресурс за туристически интерес и развитие. Именно те трябва да допълват усилията на общината при инвестиции в туристическа инфраструктура.

Резултатите от тези проекти, ще посочат начина, по който да се осигури заетост, пазарна значимост на стоките – обект на търговия (секторната специализация – географски фактор), пространствената им проекция, кой търси тези продукти, който община Сливен произвежда, и на каква цена? Какви рискове стоят между търсещите потребители (биологични качествени храни, селски туризъм, културно преживяване, индустриални продукти) и моментното предлагане от самата селищна

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

мрежа? По този начин, всяко населено място от община Сливен ще получи своето място във веригата на алтернативния туристически и продуктов пазар.

До този момент емпиричните примери от анализа използват праволинейното физическо разстояние като измервателен инструмент. По-точно би било да се определят тегловни величини, свързани с разстоянието, като променлива (приходи, разходи, време, социални фактори, поведенчески и др.), отколкото самото физическо разстояние. Съвременните транспортни средства направиха днешния човек напълно нечувствителен към истинските разстояния и той често определя дали едно централно място е далеч или близо на база необходимото за пристигане време. На база това допускане, ЕС подкрепя предимно проекти за транспортна инфраструктура.

Усилията не трябва да се насочват към премахването на диспаратите или уеднаквяване, а към използването на положителните страни на териториалните дисбаланси, към създаването на пространствен модел, при който регионалните дефицити и излишъци се допълват.

4.3.1 Прогноза за броя на населението на община Сливен

Прогнозата се основава на няколко основни допускания, отчитани в различните методи. В литературата не съществува установен метод, който напълно да гарантира точността на демографските прогнози. Процесът е комплексен и зависи от много фактори, някои от които са по-лесно прогнозируеми, като нивото на раждаемост, смъртност и продължителност на живота, тъй като преди всичко зависят от установените социално-психологични навици и здравеопазването. Други фактори, като миграциите, зависят от редица други величини, предимно със социално-икономически характер. Именно на тях се дължи резкият спад в броя на населението на общината за периода между последните две преброявания 2001 и 2011г. Налице са трудови миграции на младото население със запазване на постоянното местожителство в общината, но реална реализация в по-големите градове в страната. Така трудовите миграции към установените пазарни центрове се превръщат в стимул за емиграция от гледна точка на постоянното население, независимо, че икономически на територията на общината функционира важна транспортна, промишлена, земеделска и животновъдна дейност.

За периода от последните девет преброявания (1934-2011, 77 години) броят на населението на община Сливен проявява един дълъг положителен и един къс негативен период на прираст. Най-голям е броят на населението през 1992г., 144 060 д. След този момент, населението започва да намалява, като темповете рязко нарастват след преброяването от 2001г. Днешният брой население е сравним с този от 1970г.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Брой на населението на община Сливен за периода 1934-2013г.

Източник: НСИ

Прогноза за броя на населението на община Сливен до 2040г.

Определянето на степента на промяна на населението може да се извърши посредством всеки две точки, тъй като нивото на промяна ще зависи от броя години, които се включват в периода. Тъй като нашата прогноза се изчислява за 26г. период (до 2040г.), ще вземем за базов последния 13 годишен период с начало 2001г. и край 2013г.

Темп на промяна: $\Delta P = (P_{t2}/P_{t1} - 1)$

В рамките на периода от 2001 до 2013 степента на промяна е -0,0956

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Темп на промяна в %: $\Delta P = (P_{t2}/P_{t1} - 1) \times 100\%$

В рамките на периода от 2001 до 2013г. степента на промяна е – 9,56 %

Изчисляването на темпа на промяна се извършва в условията на две основни допускания. Първо, темпът на промяна за последните 13 години се разпределя равномерно за целия 13 годишен период. Въпреки това, фигурата показва силна отрицателна тенденция за целия период от 2001 до 2013г. Поради това се допуска, че текущата тенденция на рязко намаляване на населението за периода от последните две преброявания 2001-2013 (-9,56%) се дължи в много по-голяма степен на външни възможности – емиграция на население, отколкото на влошени репродуктивни показатели и продължителност на живота. Второ, очаква се броят на населението да намалява със същия темп както в миналия период, но е необходимо да отчетем миграционния фактор. Изчисленията на база последния темп на промяна ще представляват песимистичния вариант на прогнозата, при който броят на населението към 2040г. е 82 323 души.

За да предотвратим прогноза, базирана единствено на негативния демографски план от последния период 2001-2013г., е необходимо да отчетем вероятността от забавяне на темпа на намаляване на населението, а също така и да допуснем минимален темп на нарастване в неговия брой. За целта полученият темп на промяна ще коригираме с темп, близък до нула, но положителен за периода след 2024г., когато редица демографски и социално-икономически показатели ще бъдат значително променени в положителна посока. Поради това, допускаме минимален темп на нарастване на броя на населението от 0,05% на годишна база. В периода на най-голям темп на нарастване 1965-1985 темпът е имал стойност от около 1,21 на годишна база. В този случай оптимистичната прогноза предвижда население от 115 242 души към 2040г.

За анализа е изчислена геометрична прогноза с две разновидности за населението за периода до 2040г. Наклона на геометричната прогноза е по-лек, поради това можем да я приемем за по-консервативната проекция, докато експоненциалната проекция е по-крайната прогноза. Колкото по-висок е темпът на промяна в броя на населението, толкова по-голяма е разликата между двете прогнози.

Геометрична прогноза: $P_{t+n} = P_t (1 + r)^n$

Експоненциална прогноза: $P_{t+n} = P_t e^{r \cdot n}$

Където t = начален период,

n = броя на времевите периоди съотнесен спрямо броя години използвани в изчисленията на темпа на промяна в броя на населението. Например, 10 години са един времеви период. Така при начална стойност 2001г. при изчисленията $n=1$, за 2021г. $n=2$ и тн.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Прогноза на база геометричен растеж:

$$P_{t+n} = P_t (1 + r)^n$$

Където:

1. P_{t+n} е годината за която се прави прогнозата в случая 2040г; и
2. P_t е последната година участвала при изчисляването на темпа на промяна, в случая, 2011; и
3. r темпа на промяна изчислен по-горе; и
4. n = броя на времевите периоди за които се прогнозира, в случая 26 години. При това уравнение "n" е степенен показател.

Резултати:

Песимистичен вариант: 2040г. – 82 323 души

Коригиран вариант: 2040г. – 115 242 души

Много по-вероятна е геометричната коригирана прогноза /оптимистична/, която предвижда достигане до един минимум от население около 2024г. /около 106 500 души/ след което стабилизиране и връщане до броя на население към 2014г., но с много по-благоприятна демографска структура.

4.4 Перспективи за пространствено развитие и дейности за интегрирано градско развитие и възстановяване

4.4.1 Взаимовръзка на Концепцията за пространствено развитие на Сливен с Общинския план за развитие и Общия устройствен план на град Сливен

Политиката на пространствено развитие изпълнява социално необходима функция. По-активно привличане на вниманието към настоящите предизвикателства в областта, като трите оси на концепцията подчертават преориентация в разбирането на задачите на пространственото планиране.

- Укрепване на компетенциите развитие: Пространственото развитие като принос за растежа и иновациите, а не като инструмент на политиката на възстановяване;
- Ново разпределение на компетенции: Това включва поставяне на постулата за еквивалентност, насочена към осигуряване на обществени услуги чрез гъвкаво приспособяване на достъпност и до централно място;
- Укрепване на мисията за планиране: Укрепване на компетентността, която да координира използването на земята, грижа за защитените територии, както и насърчаването на ролята на планиране по отношение на по-нататъшното пространствено планиране за оформянето ландшафтното разнообразие.

В чл. 2, ал. 1 от ЗРР посочва, че държавната политика за регионално развитие се изпълнява в съответствие със стратегиите за пространствено развитие на национално, регионално, областно и

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

ЕСФ

България

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

общинско ниво, определени с концепциите и схемите за съответното териториално ниво. Концепцията за пространствено развитие на общината определя стратегията за пространствено развитие на територията (чл.7д, ал.1, ЗРР). Т.е. държавната политика за регионално развитие, която на общинско ниво се провежда посредством Общинския план за развитие, се изпълнява в съответствие с Концепцията за пространствено развитие на общината.

Тази връзка е регламентирана и в чл. 13, ал. 1, който гласи, че ОПР определя средно срочните цели и приоритети за развитието на общината в съответствие с Областната стратегия за развитие и Концепцията за пространствено развитие на общината. Това определя необходимостта от наличие на КПРО при създаване на ОПР и от съобразност на предвижданията на ОПР на Сливен с тези на Концепцията.

В чл. 2а, ал. 1 от ЗРР регламентира, че концепциите и схемите за пространствено развитие определят целите на държавната политика за устройство на територията за определен времеви период за съответното териториално ниво. т.е. КПРО Сливен определя целите относно устройството на територията на общината за периода 2013-2025. От друга страна, общият устройствен план на общината е основа за цялостното устройство на територията – чл. 104, ал.1 от Закона за устройство на територията. т.е. целите на общината в областта на устройството на територията, определени в КПРО, се изпълняват чрез ОУП на общината/града, чрез който тя се устройва цялостно и се третира детайлно и чийто предвиждания са задължителни при изготвянето на подробните устройствени планове. За територията на общината по ЗУТ се изработва ОУПО, който засяга въпросите на устройството на територията, а по ЗРР се изготвя ОПР, който засяга социално-икономическото развитие. И двата документа трябва да са съобразени с КПРО и именно тя се явява свързващото звено между социално-икономическото и пространственото планиране, между ЗРР и ЗУТ.

Извън връзките между документите, определени в законодателството, такива могат да бъдат намерени и по други линии. Концепцията за пространствено развитие като такава представя различни идеи, по които територията на общината може да се развие пространствено. Тези идеи, или най-добрите сред тях, следва да се развият в Общия устройствен план на общината/града, който се занимава с детайлното, но цялостно устройство на територията. Концепцията представлява форма на предпроектна фаза на ОУП, която отделена по този начин, дава по-голяма свобода за размисъл над територията и на нейното осмисляне като непосредствена част от областта, района, страната. От своя страна, предвижданията на ОУП създават основата, върху която да се реализират целите за социално-икономическо развитие на общината, определени с ОПР. ОУПО е предпоставка за „случването“ на ОПР, но в същото време, макар времевият хоризонт на ОУПО да е доста по-дълъг, при изработването му следва да се развият положителните идеи на действащия ОПР. Разглеждайки ОУПО като

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

предпоставка за реализирането на целите на ОПР, трябва да се спомене, че планове за развитие, изработени при действащ ОУПО, трябва да се придържат към неговите предвиждания, за да се избегнат противоречия между целите на социално-икономическото и пространственото планиране.

Дори и при наличие на ОУПО обаче, поради своя по-свободен формат, КПРО може да бъде документът, на който да се основава ОПР, а ОУПО – този, който да създава териториалните предпоставки за реализация на целите на ОПР. Така няма да е налице противоречие, защото на практика Концепцията е допълва анализа на устройствения план в пространствено-икономически и селищно-йерархичен план.

През 2013г. по проект финансиран от ОПРР 2007-2013 община Сливен е разработила и приела актуален Интегриран план за градско възстановяване и развитие.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

Научна литература

- Агроклиматичен атлас на България, 1982;
Аналитични карти – Климат на България - www.meteo.bg;
Асенов, А. (2006). Биогеография на България, Изд. АН-ДИ Адриан Тасев, С., 540.
БДИБР - Годишен доклад за оценка на актуалното състояние на водите в Източнореломорския район - 2012 г. <http://www.bd-ibr.org/> ;
Векилска, Б., Д.Топлийски (1990). Климат на Странджа-Сакар. Унив. Изд. „Св.Кл.Охридски“, С., 204.
Велев, Ст. (2010). Климат на България. Херон прес, С., 185.
География на България (2002). БАН, изд. „ФорКом“, С., 760.
Геоложка карта, лист Елхово, в М 1:100 000, 1994;
Годишни доклади и регистри на ИАОС - <http://eea.government.bg/> ;
Информационна система на МОСВ за НАТУРА 2000 в България - <http://natura2000.moew.government.bg/Home/Natura2000ProtectedSites>
Нинов, Н. (1997). Основни закономерности в географското разпространение на почвите. В: География на България (2002). БАН, изд. „ФорКом“, С., 299-315.
Официален сайт на Държавно лесничество „Елхово“ - <http://dgseihovo.uidp-sliven.com/aboutdgs.php> ;
РИОСВ Стара Загора - Регионални доклади за състоянието на околната среда - 2011, 2012; <http://stz.riew.e-gov.bg/> ;
Стойчев, К., (2012) Локализационни подходи за регионално развитие, УИ „Кл. Охридски“, София, ISBN 978-954-07-3398-2
Стойчев, К. (2011) Специфика и особености на социално-икономическото развитие на балканските страни, В: Регионална и политическа география на балканските страни, УИ „Св. Климент Охридски“, София, с. 196-222
Топографски карти в мащаб 1:50 000;
Хершкович, Е. (1984). Агроклиматични ресурси на България. Изд. на БАН, С., 112.
Христова, Н. (2012). Речни води на България. Изд.къща „Тип-топ прес“, С., 820.
Чаталов, Г. (1990). Геология на Странджанската зона в България. С.
Карта на заливните територии при наводнения по данни на Гражданска защита. CD-BULGARIA-Flooded_Area_Mun_Land_Cover_Grazhdanska_zashita, RESAC, 2012;
Йорданова, М., (2002). Хидроложки райони. В: География на България (2002). БАН, изд. „ФорКом“, С., 242-246.
Областна стратегията за развитие на Област Сливен 2014-2020
<http://yambol.government.bg/stk/Planove/Yambol%20Strategy%202014-2020.pdf>

Закони и наредби

- Закон за устройство на територията, Обн. ДВ. бр.1 от 2 Януари 2001г., изм. и доп. ДВ. бр. 66 от 26 юли 2013 г.
Закон за регионалното развитие, Обн. ДВ. бр.50 от 30 Май 2008г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за опазване на околната среда, Обн. ДВ. бр.91 от 25 Септември 2002г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за защитените територии, Обн. ДВ. бр.133 от 11 Ноември 1998г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за собствеността и ползването на земеделските земи, Обн. ДВ. бр.17 от 1 Март 1991г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за енергетиката, Обн. ДВ. бр.107 от 9 Декември 2003г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за енергийната ефективност, Обн. ДВ. бр.98 от 14 Ноември 2008г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за туризма, Обн. ДВ. бр. 30 от 26.03.2013 г., изм. ДВ бр. 68 от 02.08.2013 г.
Закон за културното наследство – Обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Наредба № 19 за строителство в земеделските земи без промяна на предназначението им, Обн. ДВ. бр.85 от 6 Ноември 2012г.
Наредба за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда, Обн. ДВ. бр.25 от 18 Март 2003г., изм. и доп. ДВ. бр.94 от 30 Ноември 2012г.
Наредба № 7 от 2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони, Обн. ДВ. бр.3 от 13 Януари 2004г., изм. ДВ. бр.63 от 2 Август 2005г.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Наредба № 8/14.06.2001 на МРРБ за обема и съдържанието на устройствените схеми и планове – Обн. ДВ. бр.57 от 26 Юни 2001г., изм. ДВ. бр.66 от 25 Юли 2008г.

Наредба за категоризиране на земеделските земи при промяна на тяхното предназначение, Обн. ДВ. бр.90 от 24 Октомври 1996г., изм. ДВ. бр.50 от 1 Юли 2011г.

Стратегии, планове и програми

Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г.

Национална стратегия за регионално развитие на Р България за периода 2012-2022 г.

Регионален план за развитие на Югоизточен район от ниво 2 за периода 2014 –2020 г.

Областна стратегия за развитие на Област Сливен за периода 2005 – 2015 г.

Общински план за развитие на Сливен за периода 2007-2013 г.,

Годишни доклади за наблюдение на изпълнението за 2009 г, 2010, 2011, 2012 г. на Общински план за развитие на Община Сливен 2007-2013 г;

Други източници

Статистически данни на НСИ и ТСБ – Сливен.